

Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava

Mgr. Tomáš Runa

Ľudské práva v škole a v rodine

Bratislava 2024

Obsah

ÚVOD	5
Právne vedomie mládeže	6
Znalosť konkrétnych práv definovaných pre deti	7
Znalosť dokumentu Dohovor o právach dieťaťa	9
Znalosť ľudskoprávných organizácií	11
Zdroj informácií o právach dieťaťa	13
Problematika ľudských práv vo vyučovacom procese	16
Dôležitosť výučby ľudských práv v škole	18
Kontakt s ľudskými právami v správach a médiách	19
Skúsenosť s porušením ľudských práv vo svojom okolí	21
Porušovanie ľudských práv v školskom prostredí	23
Typy porušenia ľudských práv	23
Preferencia osoby pri riešení porušenia ľudských práv v školskom prostredí	26
Riešenie oznámeného porušenia práv preferovanou osobou/inštitúciou	28
Spokojnosť s riešením porušenia ľudských práv v škole	29
Spôsob riešenia porušenia ľudských práv učiteľmi	31
Riešenie porušenia ľudských práv zo strany rodičov	34
Porušovanie ľudských práv v rodinnom prostredí	36
Skúsenosť s porušením ľudských práv doma	37
Preferencia osoby pri riešení porušenia ľudských práv v rodine	39
Riešenie oznámeného porušenia práv preferovanou osobou/inštitúciou	42
Spokojnosť s riešením porušenia ľudských práv v rodine	43
Vzťahy v škole a v rodine	45
Prístup učiteľov k žiakom	45
Prístup rodičov k deťom	47
Názory žiakov na používanie telesných trestov pri výchove	49
Používanie telesných trestov rodičmi	51
HLAVNÉ ZISTENIA	53
SÚHRN	70
LITERATÚRA	71

ÚVOD

„Právo nie je to, čo vám niekto dáva; je to to, čo vám nikto nemôže vziať.“

Ramsey Clark
(bývalý americký minister spravodlivosti a mierový aktivista)

Ľudské práva a práva dieťaťa tvoria základný kameň etiky, spravodlivosti a sociálnej stability v dnešnom demokratickom svete. Tieto dve vzájomne prepojené oblasti predstavujú základný rámec pre zachovanie dôstojnosti, slobody a rovnosti každého jednotlivca, bez ohľadu na vek, pohlavie, rasu, vieru alebo sociálny status. Ľudské práva sú univerzálne a ich presadzovanie a rešpektovanie je výzvou pre každú spoločnosť a vládu.

Práva dieťaťa, ktoré sú špecifickým aspektom ľudských práv, zdôrazňujú potrebu osobitnej ochrany a ohľaduplnosti voči deťom. Tieto práva sú zakotvené v Dohovore o právach dieťaťa prijatom Organizáciou Spojených národov v roku 1989 a zahŕňajú základné aspekty, ako je právo na život, slobodu prejavu, ochranu či starostlivosť. Práva dieťaťa sú neoddeliteľnou súčasťou celkového systému ľudských práv a sú záväzkom spoločnosti vytvoriť prostredie, v ktorom deti môžu rásť, učiť sa, vyjadrovať svoje názory a mať možnosť plne rozvíjať svoj potenciál. Akokoľvek, potreba vyzdvihovať dôležitosť ľudských práv a práv dieťaťa a ich dodržiavanie bude pravdepodobne vždy zohrávať dôležitú úlohu, a tak je to aj v dnešnej dobe.

Medzi základné princípy (tzv. všeobecné zásady) medzinárodného dokumentu Dohovoru o právach dieťaťa patrí:

- zákaz diskriminácie,
- najlepší záujem dieťaťa,
- právo na život a rozvoj,
- právo byť vypočutý a mať svoj názor.

Výskumná úloha *Ľudské práva v škole a v rodine* nadväzuje na dlhodobý monitoring a výskumy v predmetnej téme od roku 2005. Ako z názvu vyplýva dôraz a zameranie výskumov sa zaoberá oblasťou vzdelávania a dodržiavania ľudských práv v škole. Výskumy sú sledované kontinuálne, a tak je súčasťou výskumu komparácia s predošlými sledovanými obdobiami a načrtnutie vývojových trendov. Taktiež sú analyzované aj rôzne prvky z oblasti ľudských práv. Pri výchove a vzdelávaní k ľudským právam sú to napr. znalosť ľudských práv, vnímanie dôležitosti učenia sa o ľudských právach, znalosť Dohovoru o právach dieťaťa a znalosť ľudskoprávných organizácií, zdroj informácií, skúsenosť s výučbou o ľudských právach a registrovanie predmetnej témy v médiách a vo svojom okolí. Pri dodržiavaní ľudských práv je skúmaná skúsenosť s porušením, spôsob riešenia takejto situácie zo strany učiteľov

a rodičov, spokojnosť s riešením, resp. s akými konkrétnymi porušeniami sa žiaci stretli doma i v škole a s kým to riešili. Cieľom výskumu je tiež prispieť do štvrtej fázy (2020 – 2024) Svetového programu výchovy k ľudským právam, v ktorom mládež predstavuje cieľovú skupinu v rôznych oblastiach výchovy a vzdelávania, vrátane ľudských práv a taktiež do Stratégie globálneho vzdelávania na roky 2023 – 2030.

Výskum sa uskutočnil v období október 2022 až júl 2023. Metóda zberu empirických dát bola vykonaná prostredníctvom dotazníku, ktorý bol distribuovaný do vybraných základných a stredných školách na území Slovenska žiakom 7. až 9. ročníka základných škôl a 1. až 3. ročníka stredných škôl. Problematika vzdelávania a dodržiavania ľudských práv a práv dieťaťa v školskom a rodinnom prostredí z pohľadu žiakov základných a stredných škôl bola analyzovaná na základe 22 otázok rozdelených v dotazníku do dvoch tematických okruhov – *výchova a vzdelávanie k ľudským právam a právam dieťaťa v škole a porušovanie ľudských práv a práv dieťaťa*. Distribúcia dotazníkov a zber dát vykonala Agentúra sociálnych analýz ASA s. r. o. Zozbierané dáta boli neskôr spracované v štatistickom programe IBM SPSS. Výberovými kritériami boli pohlavie, vek, stupeň navštevovanej školy, ročník, veľkosť bydliska a kraj SR. Po kontrole dotazníkov bolo celkovo štatisticky spracovaných 2 466 dotazníkov a z plánovaného rozsahu výberovej vzorky 2 600 respondentov bola návratnosť 94,8 %. Do výskumného súboru bolo zaradených 1 233 žiakov základných škôl a 1 220 žiakov stredných škôl. Pre matematicko-štatistické spracovanie boli použité tieto štatistické metódy spracovania dát:

- prvostupňová analýza údajov,
- druhostupňová analýza údajov,
- Pearsonov koeficient, kontingenčný koeficient,
- modus, medián, priemer, odchýlka a iné.

Interpretované boli prevažne výsledky, pri ktorých sa potvrdila štatisticky významná (signifikantná) závislosť. Získané údaje z roku 2022 boli komparované s výsledkami výskumov v rokoch 2007, 2009, 2012, 2014, 2016, 2018 a 2020.

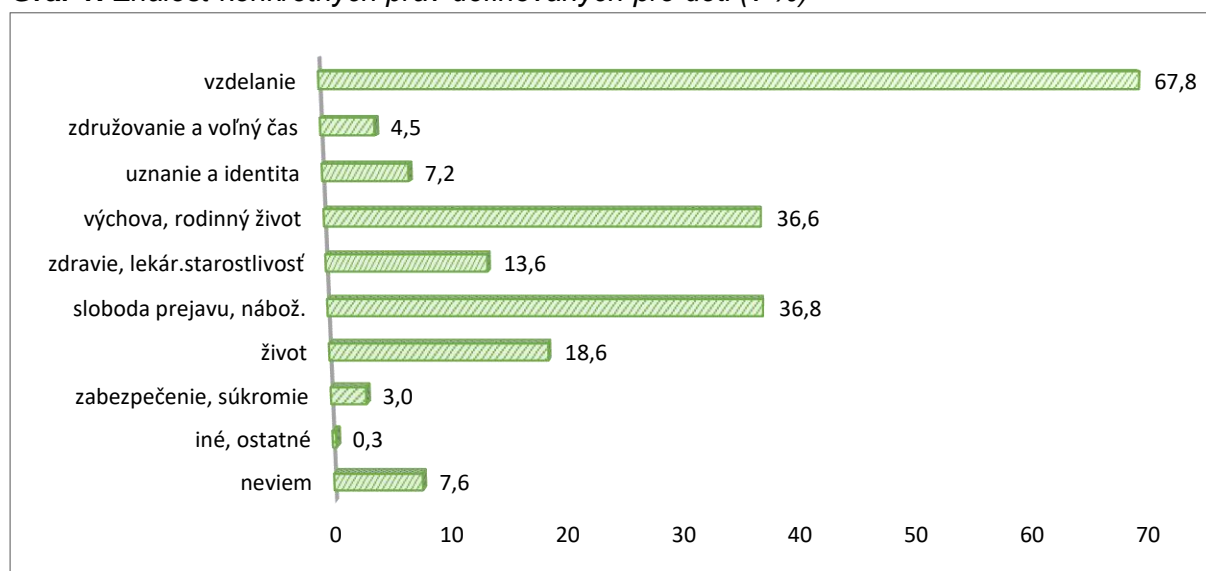
Právne vedomie mládeže

Vzdelávanie mládeže a jej znalosť ľudských práv predstavuje dôležitý aspekt demokratickej spoločnosti. Mladí jedinci, ako budúci aktívni členovia spoločnosti, by mali mať dostatočné povedomie o svojich základných ľudských právach a slobodách. Predmetom tejto časti je prezentácia znalosti žiakov základných a stredných škôl o konkrétnych ľudských právach, dokumente Dohovor o právach dieťaťa, ľudskoprávných organizáciách, ako aj odkiaľ čerpajú informácie, analýza problematiky ľudských práv vo vyučovacom procese, dôležitosť jej výučby, vnímanie predmetnej témy vo svojom okolí a v neposlednom rade skúsenosť s porušením ľudských práv.

Znalosť konkrétnych práv definovaných pre deti

Z oslovených respondentov necelých 8 % (7,6 %) nevedelo vymenovať akékoľvek práva definované pre deti do 18 rokov. Z konkrétnych odpovedí na jednotlivé práva vyplynulo, že najznámejšie právo, ktoré uviedli viac ako dve tretiny žiakov (67,8 %), je právo na vzdelanie. Pre žiakov známe práva, ktoré prezentovala viac ako tretina z nich, sú aj právo na slobodu prejavu, slobodu náboženstva a prístup k informáciám (36,8 %) a právo na výchovu, starostlivosť rodičov a rodinu (36,6 %). Necelá pätina žiakov (18,6 %) spomenula právo na život, lásku. Medzi menej frekventované práva s percentuálnym ziskom 13,6 % patrí právo na zdravie a lekársku starostlivosť a pod hranicou 10 % ostali právo na vlastnú identitu, dôstojnosť a uznanie (7,2 %), právo na združovanie, voľný čas a kamarátov (4,5 %), právo na zabezpečenie, ochranu a súkromie (3,0 %) a iné, ostatné práva (0,3 %).

Graf 1: Znalosť konkrétnych práv definovaných pre deti (v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosti uviesť viac odpovedí súčasne.

Znalosť ľudských práv preukázali vo vyššej miere skúmané dievčatá ako chlapci (odpoveď *neviem*: dievčatá 5,5 %, chlapci 10,1 %), podľa typu školy a navštevovaného ročníka to boli žiaci stredných odborných škôl (odpoveď *neviem*: ZŠ 12,3 %, G 5,1 %, SOŠ 2,6 %), predovšetkým 1. ročníka (odpoveď *neviem*: ZŠ 7. ročník 10,6 %, 8. ročník 19,5 %, 9. ročník 7,9 %, SŠ 1. ročník 3,3 %, 2. ročník 3,6 %, 3. ročník 3,4 %). Výrazné rozdiely sa neprejavili vo podľa veľkosti bydliska, kde sa percentuálny podiel žiakov, ktorí volili odpoveď *neviem*, pohyboval od 5,6 % v najväčších mestách do 9,0 % v mestách do 100 000 obyvateľov, a taktiež podľa kraja, kde podiel tejto odpovede bol od 5,7 % v Žilinskom kraji do 9,3 % v Banskobystrickom kraji.

Pri porovnaní podľa pohlavia sa ukázalo, že absolútne všetky menované ľudské práva uvádzali vo vyššej miere dievčatá, či už právo na vzdelanie (dievčatá 71,0 %, chlapci 63,6 %), právo na slobodu prejavu a náboženstvo (dievčatá 41,4 %, chlapci 29,6 %), právo na výchovu a rodinu (dievčatá 39,8 %, chlapci

32,2 %), právo na život (dievčatá 20,3 %, chlapci 15,6 %), právo na zdravie a lekársku starostlivosť (dievčatá 13,8 %, chlapci 13,4 %), ako aj ostatné ľudské práva, ktoré mali menší podiel a predstavovali v oboch skupinách menej ako desatinu.

Lepšiu znalosť jednotlivých ľudských práv preukazovali žiaci stredných škôl, predovšetkým najstarší žiaci 3. ročníka, ktorí dosiahli najvyššie percento znalostí až v štyroch prípadoch: právo na slobodu prejavu (47,6 %, najmenej 8. ročník ZŠ 23,3 %), právo na zdravie a lekársku starostlivosť (19,6 %, najmenej 7. ročník ZŠ 9,9 %), právo na združovanie a voľný čas (6,4 %, najmenej 7. ročník ZŠ 1,8 %) a právo na zabezpečenie a súkromie (4,1 %, najmenej 8. ročník ZŠ 1,0 %). Aj žiaci z ostatných ročníkov stredných škôl boli dominantní pri prezentovaní znalostí iných práv. Prváci mali najvyšší podiel pri práve na život (27,2 %, najmenej 7. ročník ZŠ 3,3 %) a pri práve na uznanie a identitu (12,1 %, najmenej 8. ročník ZŠ 1,4 %) a druháci strednej školy pri najfrekvencovanejšom práve – práve na vzdelanie (75,5 %, najmenej 8. ročník ZŠ 56,2 %). Jedinou výnimkou, kde dominoval pri nejakom práve niektorý z ročníkov základnej školy, je právo na výchovu a rodinu u žiakov 9. ročníka (43,1 %, najmenej 7. ročník ZŠ 23,1 %).

Zaujímavé a výrazné rozdiely prinieslo porovnanie podľa veľkosti bydliska. Žiaci z veľkomiest nad 100 000 obyvateľov najviac zo všetkých poznajú právo na výchovu a rodinu (55,6 %, najmenej mestá do 100 000 obyvateľov 24,1 %), právo na uznanie a identitu (17,7 %, najmenej mestá do 100 000 obyvateľov 2,4 %) a právo na zdravie a lekársku starostlivosť (16,9 %, najmenej obce do 10 000 obyvateľov 12,6 %). Žiaci z miest do 50 000 obyvateľov zas dosiahli najvyššie percento v porovnaní s ostatnými skupinami pri práve na slobodu prejavu a náboženstvo (40,8 %, najmenej veľkomestá nad 100 000 obyvateľov 26,6 %), pri práve na združovanie a voľný čas (5,4 %, najmenej mestá do 100 000 obyvateľov 1,2 %) a aj pri práve na zabezpečenie a súkromie (4,4 %, najmenej obce do 2 000 obyvateľov 2,3 %). Najznámejšie právo, právo na vzdelanie, malo najvyššie zastúpenie v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov (71,4 %, najmenej obce do 10 000 obyvateľov 63,7 %) a právo na život poznajú najmä žiaci v obciach do 10 000 obyvateľov (21,0 %, najmenej mestá do 100 000 obyvateľov 10,2 %).

Zaujímavé je porovnanie podľa kraja. Ukázalo sa, že v Bratislavskom kraji je najmarkantnejšia znalosť práva na výchovu a rodinu (52,0 %), práva na uznanie a identitu (19,2 %) a práva na zdravie a lekársku starostlivosť (15,8 %). V Nitrianskom kraji žiaci poznajú najmä právo na vzdelanie (73,7 %) a právo na združovanie a voľný čas (10,2 %) a v Banskobystrickom kraji právo na slobodu prejavu (45,3 %). Viac ako tretina žiakov v Košickom kraji (36,7 %) uvádzala právo na život a právo na zabezpečenie a súkromie malo najvyššie zastúpenie u žiakov v Žilinskom kraji (5,7 %). Podrobné výsledky zobrazuje tabuľka 2.

Tabuľka 2: Znalosť konkrétnych práv definovaných pre deti podľa kraja (v %)

	Kraj							
	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
vzdelanie	63,3	64,3	71,4	73,7	68,6	65,3	73,3	62,7
združ. a voľný čas	4,0	3,0	5,2	10,2	4,3	5,3	1,8	1,7
uznanie a identita	19,2	6,0	2,6	2,4	16,1	2,2	3,2	3,4
výchova, rodina	52,0	46,4	34,4	36,6	39,3	26,7	32,7	28,2
zdrav. starostlivosť	15,8	15,5	13,6	15,6	12,1	12,4	11,1	14,7
sloboda prejavu	32,2	29,2	37,0	35,6	39,6	45,3	44,2	26,0
život	22,0	12,5	16,9	13,2	12,1	23,6	15,2	36,7
zabezpeč.,súkromie	1,7	2,4	2,6	2,9	5,7	2,2	3,7	1,7
iné, ostatné	0,0	0,0	0,6	0,0	0,7	0,4	0,0	0,6
neviem	6,8	7,7	8,4	6,3	5,7	9,3	6,9	7,9

Porovnanie znalostí konkrétnych práv v analyzovanom výskume (rok 2022) a vo výskumoch realizovaných od roku 2007 ukázalo, že aktuálny podiel respondentov, ktorí nepoznajú ľudské práva je nižší oproti poslednému zisťovaniu v roku 2020 a celkovo druhý najnižší za celé sledované obdobie. Viaceré práva zaznamenávajú pokles. Napríklad najfrekvencovanejšie a najznámejšie právo medzi žiakmi – právo na vzdelanie, kleslo zo 74,3 % v roku 2018 na súčasných 67,8 %. Podobne je to aj v prípade práva na život (z 34,2 % v roku 2018 na 18,6 % v roku 2022) a práva na združovanie a voľný čas (z 10,3 % (2016) na 4,5 % (2022)) – obidve práva dosiahli vôbec najnižšie percento za všetky sledované roky. Na druhej strane si možno všimnúť nárast pri práve na slobodu prejavu, práve na výchovu a rodinu, práve na zdravotnú starostlivosť či práve na uznanie a identitu. Získané dáta sú v *tabuľke 3*.

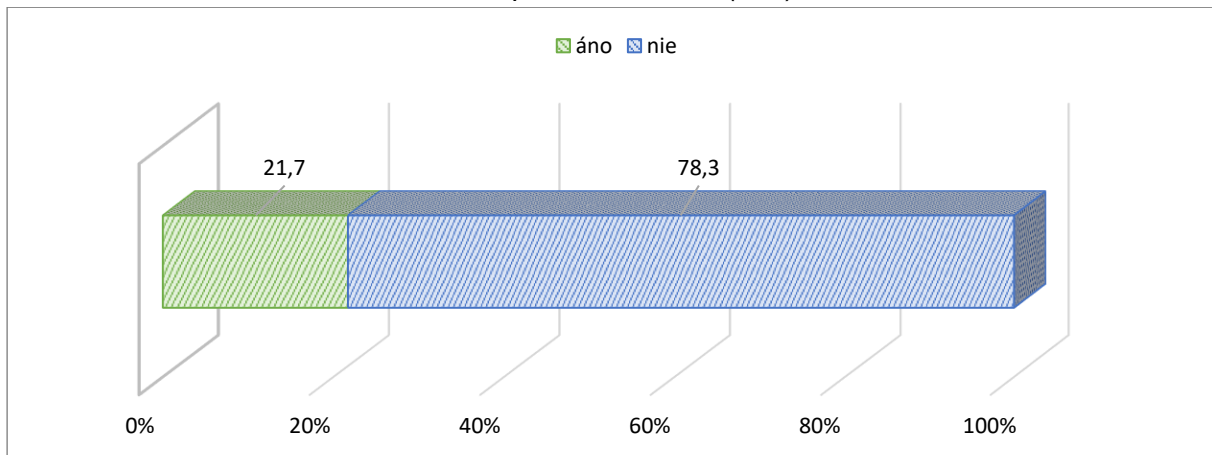
Tabuľka 3: Znalosť konkrétnych práv definovaných pre deti – porovnanie rokov 2007 až 2022

	%							
	2007	2009	2012	2014	2016	2018	2020	2022
vzdelanie	53,8	45,5	65,0	65,8	70,5	74,3	69,4	67,8
združ. a voľný čas	18,5	15,1	15,1	9,6	10,3	9,2	8,3	4,5
uznanie a identita	13,9	4,6	3,4	3,2	7,5	6,2	4,1	7,2
výchova, rodina	35,4	24,3	31,1	32,3	40,7	31,6	29,2	36,6
zdrav. starostlivosť	14,7	10,7	13,5	16,2	16,4	16,7	11,8	13,6
sloboda prejavu	39,7	31,8	42,8	37,0	41,1	39,4	35,8	36,8
život	29,7	20,2	27,1	32,6	29,5	34,2	21,3	18,6
zabezpeč.,súkromie	7,4	10,0	3,2	3,8	6,6	11,4	2,1	3,0
iné, ostatné	-	-	-	-	-	-	-	0,3
neviem	14,4	29,2	8,4	10,2	8,5	3,4	10,5	7,6

Znalosť dokumentu Dohovor o právach dieťaťa

Dohovor o právach dieťaťa nepoznajú viac ako tri štvrtiny oslovených žiakov (78,3 %), čo znamená mierny pokles oproti poslednému zisťovaniu v roku 2020 (81,0 %). Tí, čo uviedli, že poznajú dohovor predstavovali štvrtinu respondentov (21,7 %), pričom len necelých 12 % (11,7 %) bolo schopných uviesť aj presný názov tohto dokumentu. Dosiahnuté percento je nižšie ako pri posledných dvoch zisťovaniach (rok 2018: 19,2 %; rok 2020: 14,5 %). Presne 8,0 % žiakov označili iný dokument, resp. dokument s nesprávnym názvom a 2,0 % žiakov deklarovalo znalosť, no neuviedli konkrétny názov.

Graf 2: Znalosť dokumentu Dohovor o právach dieťaťa (v %)

Všeobecnú znalosť prezentovali viac dievčatá ako chlapci (dievčatá 25,3 %, chlapci 17,6 %), rovnako ako aj presný názov (dievčatá 14,9 %, chlapci 8,0 %), resp. iný názov alebo dokument (dievčatá 8,7 %, chlapci 7,2 %). Jednoznačne viac poznajú Dohovor o právach dieťaťa alebo iný dokument žiaci stredných škôl (SŠ 26,7 %, ZŠ 16,9 %), predovšetkým žiaci 1. a 3. ročníka (1. ročník 31,1 %, 3. ročník 27,7 %) a podľa typu strednej školy najmä žiaci stredných odborných škôl (SOŠ 29,9 %, G 19,7 %). Na druhej strane sa až 86,9 % ôsmakov a 85,4 % siedmakov nevedelo vyjadriť a spomínaný dokument nepoznajú. Podľa veľkosti obce preukázali najviac vedomostí žiaci v mestách do 50 000 obyvateľov (27,0 %, najmenej v mestách nad 100 000 obyvateľov 15,7 %) a podľa kraja mali najvyššie percento žiaci v Nitrianskom (30,1 %), Žilinskom (25,5 %) a Trenčianskom kraji (24,2 %), najnižšie percento zaznamenali žiaci v Trnavskom (15,4 %), Košickom (16,5 %) a Bratislavskom kraji (18,8 %).

Pri analýze odpovedí s presným názvom dokumentu možno uviesť, že najviac si v rámci navštevovaného ročníka počínali žiaci 3. ročníka stredných škôl (18,5 %, najmenej žiaci 8. ročníka ZŠ 3,5 %), podľa typu školy spomínaní žiaci z odborných škôl (SOŠ 16,9 %, G 11,8 %, ZŠ 8,2 %) a hlavne žiaci v Žilinskom kraji (BA 11,4 %, TT 6,9 %, TN 13,5 %, NR 16,3 %, ZA 18,9 %, BB 5,1 %, PO 12,2 %, KE 7,0 %). Komparácia podľa veľkosti bydliska nepriniesla výrazne rozdiely a v každej kategórii predstavovala každého desiateho žiaka, avšak v mestách do 50 000 obyvateľov podiel žiakov s touto odpoveďou presiahol 15 % (do 2 000 obyvateľov 10,6 %, 2 001-10 000 10,0 %, 10 001-50 000 15,3 %, 50 001-100 000 12,3 %, nad 100 000 11,0 %).

Dlhodobým monitoringom od roku 2007 sledujeme mierny nárast znalostí respondentov o dokumente oproti poslednému zisťovaniu v roku 2020 (rok 2020: 19,0 %, rok 2022: 21,7 %) a taktiež je to prvý nárast od roku 2016, kedy podiel žiakov s touto odpoveďou neustále klesal. Napriek tomu aktuálna hodnota je druhá najnižšia za celé sledované obdobie a kým v predchádzajúcich rokoch znalosť Dohovoru deklarovala štvrtina až tretina z nich, momentálne je to viac ako pätina (podobne ako v roku 2020).

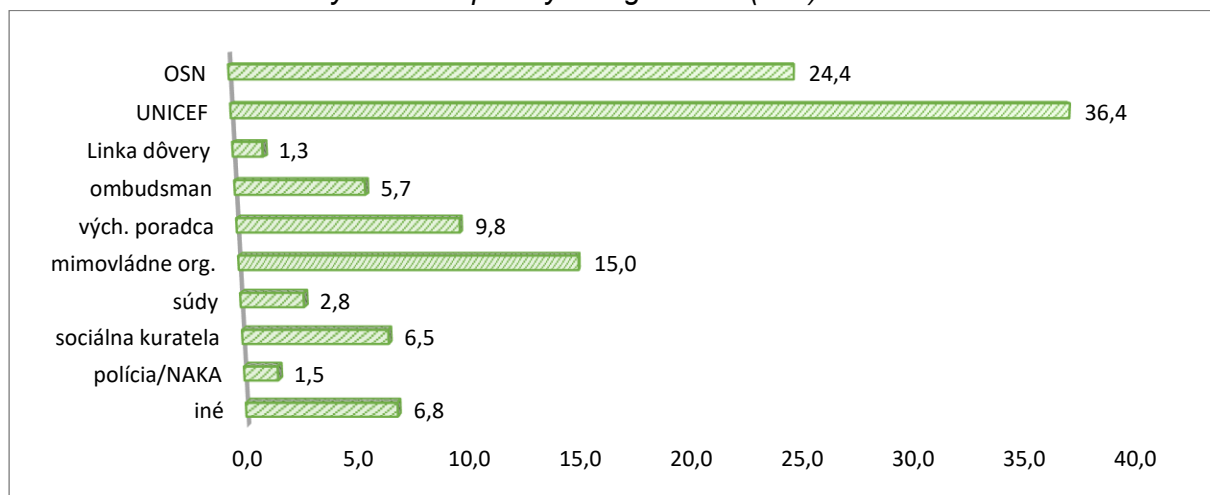
Tabuľka 4: Znalosť dokumentu Dohovor o právach dieťaťa – porovnanie rokov 2007 až 2022

	%							
	2007	2009	2012	2014	2016	2018	2020	2022
áno, poznám	38,4	24,8	31,3	28,9	34,8	30,2	19,0	21,7
nie, nepoznám	61,6	75,2	68,7	71,1	65,2	69,8	81,0	78,3

Znalosť ľudskoprávných organizácií

Organizácie (inštitúcie, príp. osoby) venujúce sa ľudským právam a právam dieťaťa pozná necelá štvrtina žiakov (22,2 %), zvyšných takmer 78 % (77,8 %) prezentovala neznalosť. Žiaci s vedomosťou o ľudskoprávných organizáciách najčastejšie pri konkretizácii uvádzali UNICEF (36,4 %), OSN (24,4 %) a všeobecne mimovládne organizácie (15,0 %). Takmer každý desiaty respondent (9,8 %) pozná v oblasti ľudských práv prácu výchovného poradcu. Nasledovala kategória „iné“ organizácie (6,8 %), sociálna kuratela (6,5 %) a ombudsman (5,7 %). Medzi menej frekventované organizácie/osoby, ktoré dosiahli podiel pod 5 % patria súdy (2,8 %), polícia/NAKA (1,5 %) a linka dôvery (1,3 %). Podrobné výsledky znázorňuje graf 3.

Graf 3: Znalosť konkrétnych ľudskoprávných organizácií (v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosti uviesť viac odpovedí súčasne.

Všeobecnú znalosť prezentovali viac skúmané dievčatá (dievčatá 24,8 %, chlapci 19,4 %). Z tých, čo sa vyjadrili pozitívne na otázku, chlapci vo vyššej miere poznajú dve najznámejšie organizácie UNICEF (chlapci 38,2 %, dievčatá 35,6 %) a OSN (chlapci 26,1 %, dievčatá 23,3 %), ako aj sociálnu kuratelu (chlapci 10,3 %, dievčatá 4,5 %), iné organizácie (chlapci 9,1 %, dievčatá 5,5 %), ombudsmana (chlapci 6,7 %, dievčatá 5,1 %) a políciu (chlapci 1,8 %, dievčatá 1,4 %). Dievčatá, na druhej strane, viac poznajú mimovládne organizácie (dievčatá 18,5 %, chlapci 8,5 %), výchovného poradcu (dievčatá 10,3 %, chlapci 9,1 %), súdy (dievčatá 3,1 %, chlapci 2,4 %) a linku dôvery (dievčatá 1,7 %, chlapci 0,6 %).

Sú to skôr starší žiaci, najmä žiaci 2. a 3. ročníka stredných škôl, ktorí sa vyjadrili, že poznajú ľudskoprávne organizácie (ZŠ 7. ročník 23,7 %, 8. ročník 16,8 %, 9. ročník 18,9 %, SŠ 1. ročník 21,7 %, 2. ročník 26,6 %, 3. ročník 21,7 %, 4. ročník 21,7 %, 5. ročník 21,7 %, 6. ročník 21,7 %).

3. ročník 25,7 %). Podľa typu školy predovšetkým žiaci stredných odborných škôl, aj keď rozdiel oproti gymnazistom je minimálny (ZŠ 20,1 %, G 24,0 %, SOŠ 24,8 %). Pri konkrétnych organizáciách sa preukázali markantné rozdiely najzreteľnejšie pri najfrekventovanejších, resp. pre žiakov najznámejších organizáciách. UNICEF pozná viac ako polovica deviatakov, no menej ako pätina ôsmakov (ZŠ 7. ročník 24,7 %, 8. ročník 17,6 %, 9. ročník 55,1 %, SŠ 1. ročník 42,7 %, 2. ročník 33,7 %, 3. ročník 37,8 %) a OSN poznajú najviac prváci s takmer 43 %, ale u žiakov 7. ročníka základnej školy a 2. ročníka strednej školy je to menej ako 15 % (ZŠ 7. ročník 14,6 %, 8. ročník 38,2 %, 9. ročník 30,4 %, SŠ 1. ročník 42,7 %, 2. ročník 13,0 %, 3. ročník 18,9 %). Kým najmladší žiaci zo 7. ročníka základných škôl najviac zo všetkých poznajú výchovného poradcu (24,7 %, najmenej 3. ročník SŠ 1,1 %), ombudsmana (12,4 %, najmenej 8. a 9. ročník ZŠ 0,0 %), sociálnu kuratelku (11,2 %, najmenej 8. a 9. ročník ZŠ 2,9 %) a linku dôvery (3,4 %, najmenej 9. ročník ZŠ a 2. ročník SŠ 0,0 %), pre najstarších žiakov z 3. ročníka stredných škôl sú najznámejšie mimovládne organizácie (36,7 %, najmenej 9. ročník ZŠ 1,4 %) a súdy (6,7 %, najmenej 9. ročník ZŠ 0,0 %). Žiaci 9. ročníka napriek najnižším podielom pri viacerých organizáciách dominovali pri kategórii „iné“ (23,2 %, najmenej 1. a 2. ročník SŠ 0,0 %) a pri polícii (4,3 %, najmenej 8. ročník ZŠ a 2. a 3. ročník SŠ 0,0 %).

Podľa typu školy sa neprejavili výrazné rozdiely až na pár výnimiek. Znalosť UNICEF bola jednoznačnou záležitosťou gymnazistov (ZŠ 34,5 %, G 59,8 %, SOŠ 27,9 %), znalosť výchovného poradcu zas žiakov základných škôl (ZŠ 16,0 %, G 4,9 %, SOŠ 5,5 %) a znalosť mimovládnych organizácií žiakov stredných odborných škôl (ZŠ 2,1 %, G 7,3 %, SOŠ 32,2 %).

Komparácia ukázala, že podľa veľkosti bydliska poznajú organizácie venujúce sa ľudským právam v menších obciach/mestách (do 2 000 obyvateľov 23,9 %, 2 001-10 000 obyvateľov 24,7 %, 10 001-50 000 obyvateľov 23,7 %, 50 001-100 000 obyvateľov 18,7 %, nad 100 000 obyvateľov 13,6 %) a podľa kraja prevažne v Žilinskom kraji (BA 17,2 %, TT 14,3 %, TN 15,7 %, NR 28,9 %, ZA 32,2 %, BB 28,5 %, PO 20,0 %, KE 15,1 %). Zaujímavosťou je, že pri znalosti konkrétnych organizácií sa výrazné rozdiely prejavili v piatich prípadoch a v každom prípade dominovala iná kategória veľkosti bydliska. V najmenších obciach do 2 000 obyvateľov respondenti uvádzali najviac zo všetkých OSN (29,7 %, najmenej mestá do 50 000 a do 100 000 obyvateľov 19,0 %), v obciach do 10 000 obyvateľov to bol výchovný poradca (20,1 %, najmenej veľkomestá nad 100 000 obyvateľov 0,0 %), v mestách do 50 000 obyvateľov dominovali mimovládne organizácie (25,6 %, najmenej mestá do a nad 100 000 obyvateľov 0,0 %), vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov to bol ombudsman (28,6 %, najmenej mestá do 50 000 obyvateľov 2,5 %) a nakoniec vo veľkomestách nad 100 000 obyvateľov UNICEF (58,1 %, najmenej obce do 10 000 obyvateľov 26,0 %).

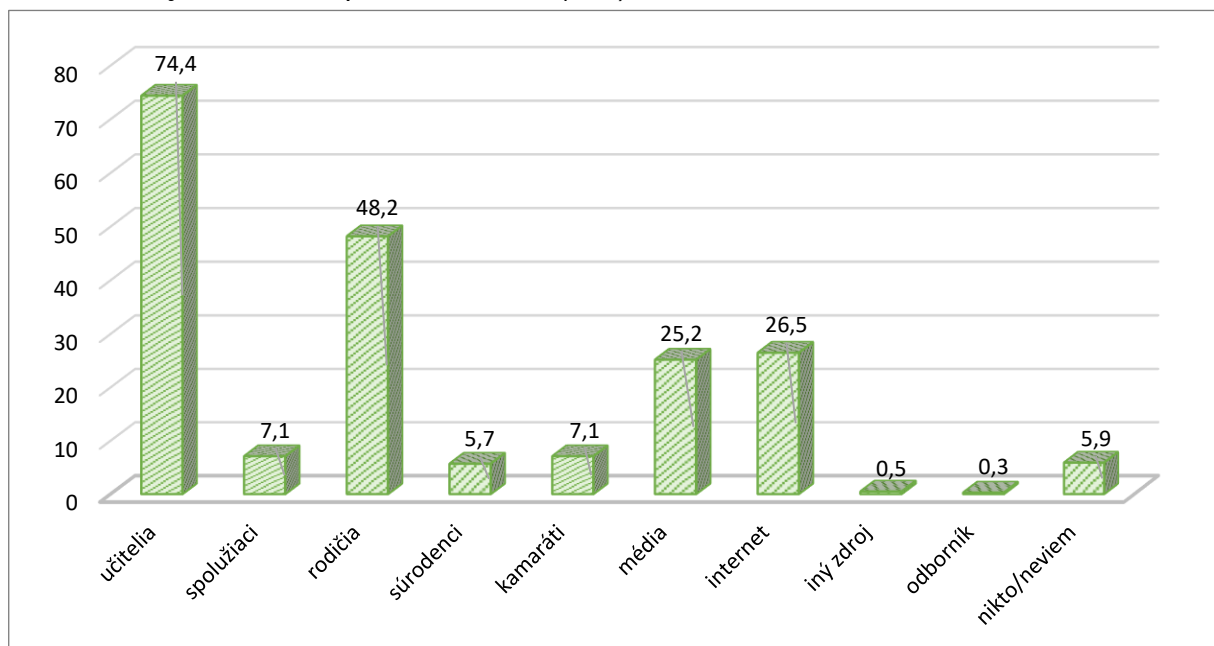
Podobne výrazné rozdiely sa prejavili aj podľa kraja. Zatiaľ čo každý druhý žiak (50,0 %) v Banskobystrickom kraji pozná UNICEF, v Košickom kraji je to len 15,6 %. V Košickom kraji žiaci poznajú najmä mimovládne organizácie

(46,9 %), čo neplatí pre Nitriansky (4,0 %), Bratislavský (4,1 %) a Banskobystrický kraj (4,9 %). OSN je najznámejšie pre žiakov v Nitrianskom kraji (36,0 %), najmenej v Žilinskom kraji (6,2 %), taktiež ako aj funkcia ombudsmana (17,3 %, najmenej Trenčiansky kraj 0,0 %), funkciu výchovného poradcu deklarovali predovšetkým žiaci v Žilinskom kraj (25,7 %, najmenej Banskobystrický kraj 0,0 %).

Zdroj informácií o právach dieťaťa

Podľa predpokladov sú najčastejšie uvádzaným zdrojom informácií o právach dieťaťa učitelia (74,4 %). Nasledujú rodičia, ktorých označila necelá polovica respondentov (48,2 %). Štvrtina žiakov označila ako zdroj informácií aj internet/sociálne siete (26,5 %) a médiá – TV, rozhlas, noviny (25,2 %). Ostatné zdroje reprezentovali menej ako desatinu skúmaných žiakov: spolužiaci (7,1 %), kamaráti (7,1 %), súrodenci (5,7 %), iný zdroj (0,5 %) a odborník, resp. policajt na prednáške (0,3 %). Necelých 6 % (5,9 %) žiakov sa vyjadrilo, že ich so základnými právami dieťaťa nikto neoboznámil alebo nevedia o tom, že existujú.

Graf 4: Zdroj informácií o právach dieťaťa (v %)

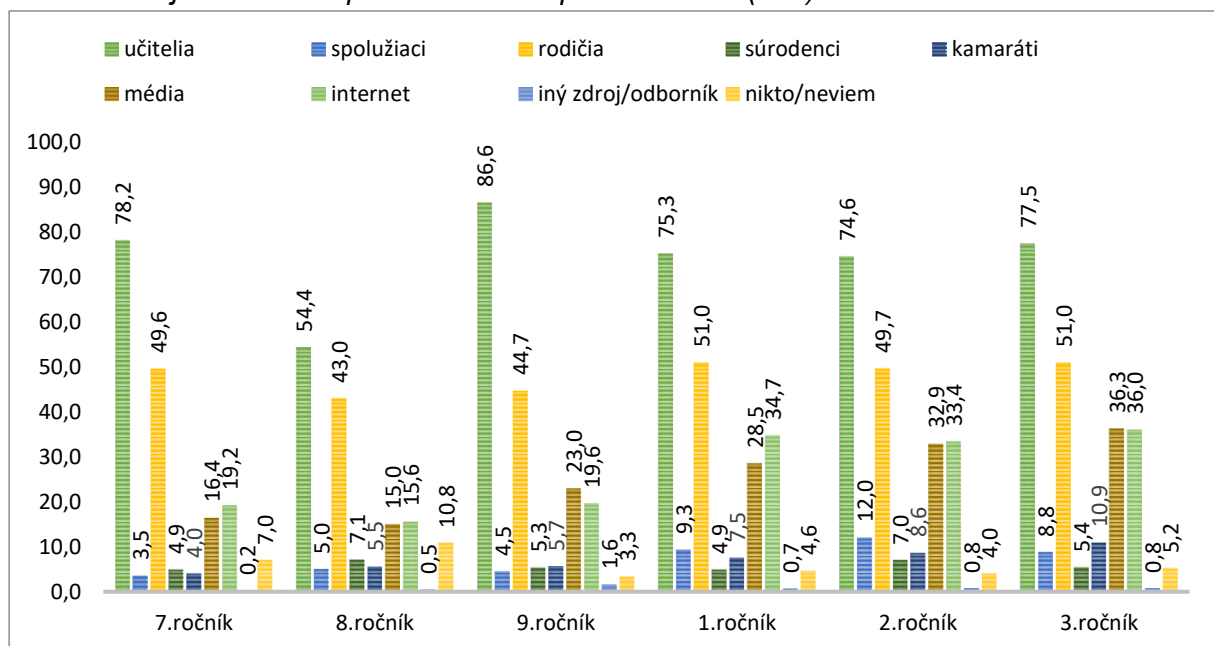
Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosti uviesť viac odpovedí súčasne.

Dievčatá sú vo vyššej miere oboznámené so základnými právami dieťaťa, keď v menšej miere volili odpoveď, že nemajú žiadny zdroj informácií o právach alebo nevedia, že existujú (dievčatá 4,9 %, chlapci 7,0 %). V rámci konkrétnych zdrojov čerpali dievčatá viac v porovnaní s chlapcami od všetkých štyroch najfrekvencovanejších zdrojov: od učiteľov (dievčatá 78,3 %, chlapci 70,0 %), rodičov (dievčatá 50,1 %, chlapci 45,9 %), z internetu/sociálnych sietí (dievčatá 31,5 %, chlapci 20,7 %) a z médií (dievčatá 29,2 %, chlapci 20,6 %). Kým dievčatá prišli do kontaktu so základnými právami dieťaťa prostredníctvom svojich autorít (učitelia, rodičia), z internetu a médií, chlapci boli oboznámení

prevažne cez svojich rovesníkov: spolužiaci (chlapci 8,7 %, dievčatá 5,9 %), kamaráti (chlapci 7,8 %, dievčatá 6,5 %) a súrodenci (chlapci 6,2 %, dievčatá 5,3 %). Iný zdroj a odborníka uvádzali chlapci aj dievčatá približne v rovnakej miere (iný zdroj: chlapci 0,5, dievčatá 0,5 %; odborník: chlapci 0,2 %, dievčatá 0,4 %).

Markantné rozdiely boli zistené pri diferenciacii podľa navštevovaného ročníka. Približne tri štvrtiny žiakov vo všetkých ročníkoch získavajú informácie o základných právach dieťaťa od učiteľov, až na dve výnimky. U žiakov 8. ročníka základných škôl je to len polovica z nich (54,4 %) a u žiakov 9. ročníka je to takmer až 90 % (86,6 %). O základných právach informujú svoje deti najmä rodičia žiakov 1. a 3. ročníka stredných škôl (zhodne po 51,0 %, najmenej 8. ročník ZŠ 43,0 %). Médiá a internet ako ďalšie frekventované zdroje sú dominantnejšie viac u žiakov stredných škôl, najviac u najstarších žiakov 3. ročníka (médiá: ZŠ 7. ročník 16,4 %, 8. ročník 15,0 %, 9. ročník 23,0 %, SŠ 1. ročník 28,5 %, 2. ročník 32,9 %, 3. ročník 36,3 %; internet: ZŠ 7. ročník 19,2 %, 8. ročník 15,6 %, 9. ročník 19,6 %, SŠ 1. ročník 34,7 %, 2. ročník 33,4 %, 3. ročník 36,0 %). Od spolužiakov čerpajú informácie najmä žiaci 2. ročníka (12,0 %, najmenej 7. ročník ZŠ 3,5 %) a od súrodencov žiaci 8. ročníka (7,1 %, najmenej 7. ročník ZŠ a 1. ročník SŠ zhodne po 4,9 %). Ako zdroj informácií možno spomenúť aj kamarátov, stúpajúca tendencia sa prejavila podľa vyššieho ročníka. Najnižší podiel tak majú najmladší žiaci zo 7. ročníka základnej školy a najvyšší podiel zase najstarší žiaci z 3. ročníka strednej školy (ZŠ 7. ročník 4,0 %, 8. ročník 5,5 %, 9. ročník 5,7 %, SŠ 1. ročník 7,5 %, 2. ročník 8,6 %, 3. ročník 10,9 %). Podľa výsledkov nie je prekvapením, že sú to práve žiaci 8. ročníka základných škôl, ktorí najviac zo všetkých neboli oboznámení so základnými právami dieťaťa (10,8 %, najmenej 2. ročník SŠ 4,0 %). Kompletné údaje za zdroje informácií sú v grafe 5.

Graf 5: Zdroj informácií o právach dieťaťa podľa ročníka (v %)

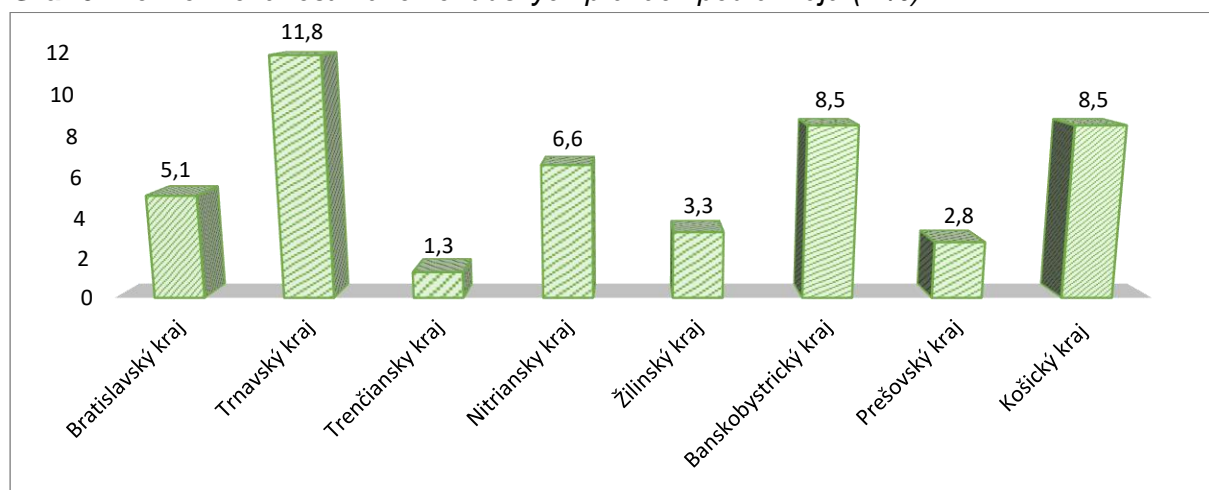
Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosti uviesť viac odpovedí súčasne.

Komparácia podľa typu školy nepriniesla výrazné rozdiely. Žiaci základných aj stredných škôl v pomerne rovnakej miere boli oboznámení so základnými právami dieťaťa učiteľmi (ZŠ 73,4 %, SŠ 75,7 %), rodičmi (ZŠ 45,8 %, SŠ 50,7 %) a súrodencami (ZŠ 5,7 %, SŠ 5,7 %). Pri komparácii podľa navštevovaného ročníka sa výraznejšie rozdiely prejavili pri zdrojoch internet/sociálne siete (ZŠ 18,4 %, SŠ 34,8 %) a médiá (ZŠ 18,3 %, SŠ 32,3 %), kde dominovali stredoškoláci, vo vyššej miere taktiež označovali kamarátov (ZŠ 5,3 %, SŠ 9,0 %) a spolužiakov (ZŠ 4,3 %, SŠ 10,0 %). Žiaci základných škôl volili skôr odpoveď, že ich nikto neoboznámil so základnými právami dieťaťa alebo nevedia, že existujú (ZŠ 6,9 %, SŠ 4,6 %).

Pri porovnaní podľa veľkosti bydliska sa rozdiely prejavili predovšetkým pri kategórii veľkomiest nad 100 000 obyvateľov. V tejto kategórii žiaci výrazne najmenej spomínali ako zdroj informácií rodičov (do 2 000 obyvateľov 48,2 %, 2 001-10 000 obyvateľov 50,1 %, 10 001-50 000 obyvateľov 53,1 %, 50 001-100 000 obyvateľov 46,7 %, nad 100 000 obyvateľov 35,3 %), médiá (do 2 000 obyvateľov 27,6 %, 2 001-10 000 obyvateľov 25,8 %, 10 001-50 000 obyvateľov 29,5 %, 50 001-100 000 obyvateľov 19,8 %, nad 100 000 obyvateľov 15,2 %) a internet/sociálne siete (do 2 000 obyvateľov 23,8 %, 2 001-10 000 obyvateľov 27,3 %, 10 001-50 000 obyvateľov 32,3 %, 50 001-100 000 obyvateľov 31,5 %, nad 100 000 obyvateľov 14,2 %). Neinformovanie od nikoho alebo nevedomosť bola na približne rovnakej percentuálnej úrovni od 5,1 % vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov do 7,3 % vo veľkomestách nad 100 000 obyvateľov.

V Žilinskom kraji respondenti najviac zo všetkých získali informácie a vedomosti o ľudských právach od učiteľov (82,9 %, najmenej Trnavský 69,2 %), rodičov (55,9 %, najmenej Bratislavský 37,3 %), z médií (30,7 %, najmenej Bratislavský 15,4 %) a od súrodencov (7,8 %, najmenej Košický 2,8 %). Internet/sociálne siete slúžia ako zdroj informácií najmä u žiakov v Trenčianskom kraji (36,5 %, najmenej Bratislavský 15,7 %), kamaráti (13,3 %, najmenej Žilinský 4,8 %) a spolužiaci dosiahli najvyšší podiel v Košickom kraji (15,4 %, najmenej Prešovský 4,2 %). Neinformovanosť žiakov bola najvýraznejšia v Trnavskom kraji (11,8 %) a pod 5 % bola v Trenčianskom, Prešovskom a Žilinskom kraji

Graf 6: Neinformovanosť žiakov o ľudských právach podľa kraja (v %)

Porovnaním výsledkov za sledované roky 2007 až 2022 možno konštatovať, že neinformovanosť žiakov o ľudských právach sa mierne zvýšila a po období rokov 2016 až 2020, kedy bol podiel žiakov s touto odpoveďou pod hranicou 5 %, je to aktuálne necelých 6 % (5,9 %) a je to tretí najvyšší podiel za celé sledované obdobie od roku 2007. Najnižšie percento za celé obdobie si možno všimnúť pri najfrekventovanejšom zdroji – učiteľia. Súčasná hodnota predstavuje tri štvrtiny žiakov (74,4 %) a podobne nižší výsledok bol aj v roku 2009. Podiel tohto zdroja sa doposiaľ pohyboval od 82,7 % v roku 2014 do 88,6 % v roku 2007. Mierny pokles je zaznamenaný pri rodičoch, stále to však prezentuje priemerne každý druhý respondent (48,2 %). Jediný nárast oproti poslednému zisťovaniu v roku 2020 je pri úlohe internet/sociálne siete ako zdroj informácií o ľudských právach (rok 2020: 24,8 %, rok 2022: 26,5 %). Napriek tomu je aktuálne percento jedno z tých nižších a je priemerne nižšie o 10 percentuálnych bodov oproti obdobiu rokov 2012 až 2018, kedy tento zdroj uvádzala tretina žiakov (od 33,0 % do 36,0 %). Celkovo tak možno zhodnotiť zhoršenú situáciu v informovanosti žiakov o základných právach dieťaťa.

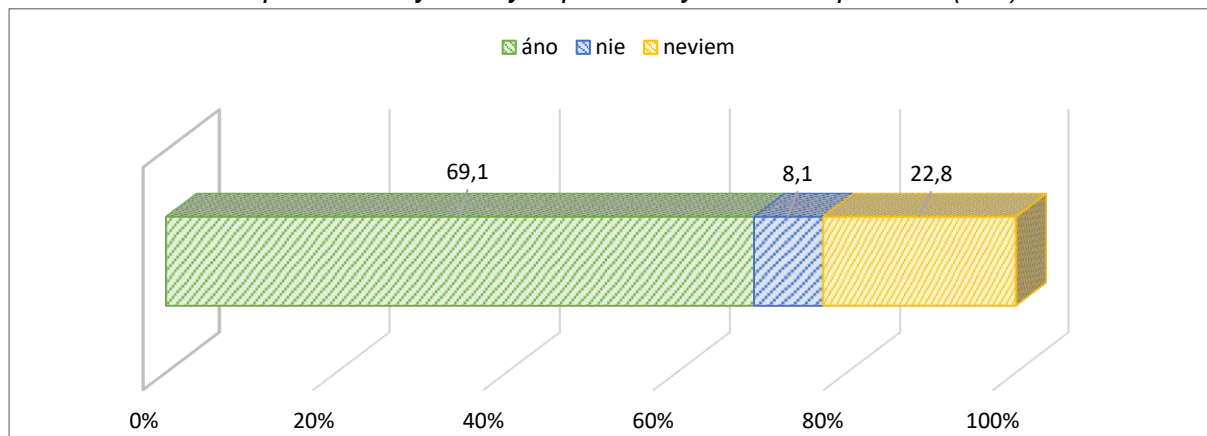
Tabuľka 5: Zdroj informácií o právach dieťaťa – porovnanie rokov 2007 až 2022

	%							
	2007	2009	2012	2014	2016	2018	2020	2022
učitelia	88,6	75,2	82,8	82,7	86,3	85,7	84,6	74,4
spolužiaci	6,3	6,1	7,0	6,3	6,2	7,9	7,1	7,1
rodičia	49,6	44,7	54,3	47,1	54,2	51,8	50,0	48,2
súrodenci	5,0	4,3	5,8	5,5	6,1	7,3	6,2	5,7
kamaráti	7,0	9,7	9,0	10,0	8,8	10,4	8,7	7,1
média	48,8	40,7	49,1	39,4	37,2	34,5	29,5	25,2
internet	18,5	26,4	36,0	34,0	35,1	33,0	24,8	26,5
iný zdroj/odborník	1,4	2,7	2,0	2,1	1,7	1,3	0,7	0,8
nikto/neviem	2,9	9,7	6,1	5,0	4,5	4,2	4,4	5,9

Problematika ľudských práv vo vyučovacom procese

Väčšina žiakov (69,1 %) sa na vyučovaní s témou ľudských práv stretla, necelá desatina (8,1 %) tvrdí, že nie a takmer štvrtina (22,8 %) z nich nevedela odpovedať.

Graf 7: Preberanie problematiky ľudských práv vo vyučovacom procese (v %)

Keď sa so skúmanou témou stretli, bolo to prevažne v občianskej náuke (89,6 %). Ostatné predmety sú pod hranicou 10 % – etika (8,6 %), iný predmet (7,2 %), dejepis (2,6 %), náboženstvo (2,4 %), slovenský jazyk (0,8 %), cudzí jazyk (0,8 %), triednická hodina (0,5 %), prírodovedné predmety (0,4 %), náuka o spoločnosti (0,3 %) a matematika (0,1 %).

Tabuľka 6: Konkrétne predmety preberania problematiky ľudských práv vo vyučovacom procese

Vyučovacie predmety	Odpovede (počet)	Odpovede (%)
občianska náuka	1434	89,6
etika	138	8,6
náuka o spoločnosti	4	0,3
náboženstvo	38	2,4
dejepis	41	2,6
slovenský jazyk	12	0,8
prírodovedné predmety	6	0,4
matematika	2	0,1
cudzí jazyk	12	0,8
iný predmet	115	7,2
triednická hodina	8	0,5

Tri štvrtiny dievčat sa stretli s témou ľudských práv vo výučbe, oproti tomu u chlapcov to boli necelé dve tretiny (dievčatá 74,4 %, chlapci 62,9 %). Tí viac prezentovali absenciu výučby práv (chlapci 10,1 %, dievčatá 6,5 %) alebo na otázku nevedeli odpovedať (chlapci 27,0 %, dievčatá 19,2 %). Pri konkretizácii jednotlivých predmetov boli zistené minimálne rozdiely podľa pohlavia a dievčatá a chlapci prezentovali rôzne predmety v podobnej miere.

Jednoznačnejšie rozdiely sa preukázali pri porovnaní podľa navštevovaného ročníka. Sú to stredoškóľci čo prezentujú skúsenosť s výučbou na túto tému, no vysoký podiel mali aj žiaci posledného ročníka základných škôl (ZŠ 7. ročník 68,4 %, 8. ročník 49,7 %, 9. ročník 75,7 %, SŠ 1. ročník 71,8 %, 2. ročník 72,4 %, 3. ročník 76,0 %). Podľa typu školy to boli prevažne gymnazisti (ZŠ 65,1 %, G 74,5 %, SOŠ 72,7 %). Takmer každý piaty žiak 8. ročníka základnej školy (19,0 %) poprel vyučovanie ľudských práv v ich škole, pričom podiel v ostatných ročníkoch bol v rozmedzí od 3,8 % v 9. ročníku základnej školy po 7,3 % v 3. ročníku strednej školy. V priemere to tvrdila desatina žiakov základných škôl (ZŠ 9,5 %, G 6,8 %, SOŠ 6,6 %).

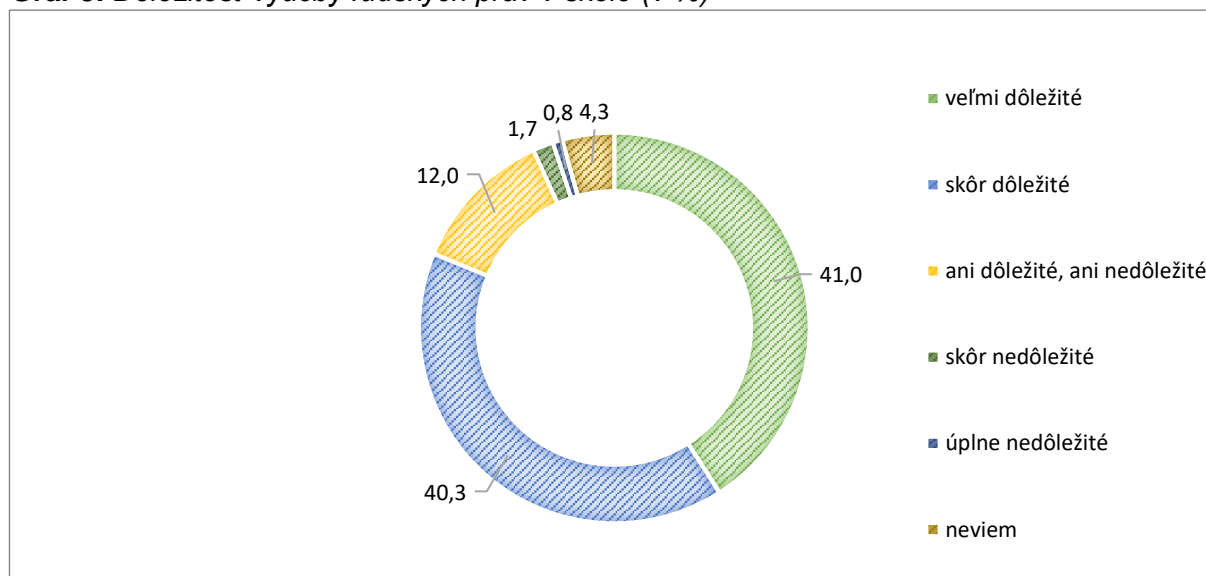
Problematika ľudských práv je súčasťou výučby vyučovacích predmetov najviac vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 69,1 %, 2 001-10 000 obyvateľov 69,4 %, 10 001-50 000 obyvateľov 71,4 %, 50 001-100 000 obyvateľov 74,1 %, nad 100 000 obyvateľov 59,9 %). Na druhej strane, na absenciu výučby práv poukazoval každý desiaty žiak v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov a zároveň v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 9,5 %, 2 001-10 000 obyvateľov 8,4 %, 10 001-50 000 obyvateľov 6,9 %, 50 001-100 000 obyvateľov 5,1 %, nad 100 000 obyvateľov 9,4 %). Kým v každej kategórii na otázku nevedela odpovedať pätina respondentov (podiel od 20,8 % do 22,1 %), vo veľkomestách to bola až takmer necelá tretina (30,7 %).

Najviac skúseností s výučbou ľudských práv preukázali žiaci zo Žilinského a Prešovského kraja (BA 61,1 %, TT 63,4 %, TN 72,8 %, NR 73,0 %, ZA 77,1 %, BB 67,2 %, PO 74,8 %, KE 63,0 %). V Košickom kraji ako jedinom presiahol podiel respondentov s absenciou výučby 10 %, blízko k tomu boli aj respondenti v Bratislavskom a Banskobystrickom kraji (BA 9,5 %, TT 7,6 %, TN 8,2 %, NR 7,8 %, ZA 5,6 %, BB 9,5 %, PO 6,6 %, KE 10,7 %). Problém odpovedať mali predovšetkým žiaci v Bratislavskom, Trnavskom a Košickom kraji (BA 29,5 %, TT 29,0 %, TN 19,0 %, NR 19,1 %, ZA 17,3 %, BB 23,3 %, PO 18,5 %, KE 26,3 %).

Dôležitosť výučby ľudských práv v škole

Až 8 z 10 skúmaných žiakov si myslí, že je dôležité, aby sa mladí ľudia v ich veku učili v škole o ľudských právach (81,3 %), pričom za veľmi dôležité to považuje 41,0 % a takmer rovnaké percento (40,3 %) sa prikláňa k tomu, že je to skôr dôležité. Desatina z nich (12,0 %) volila ľahostajný postoj (ani dôležité, ani nedôležité) a 4,3 % respondentov nevedeli zaujať stanovisko a volilo odpoveď neviem. Za skôr nedôležité pokladá učenie sa o ľudských právach 1,7 % žiakov a necelé percento z celého súboru sa prikláňa k tomu, že je to úplne nedôležité (0,8 %).

Graf 8: Dôležitosť výučby ľudských práv v škole (v %)

Dôležitosť učenia sa v škole o ľudských právach prezentovali viac dievčatá (dievčatá 84,6 %, chlapci 77,5 %). Hoci rozdiely nie sú markantné, sú to chlapci, ktorí vo vyššej miere volili neutrálnu odpoveď (chlapci 14,3 %, dievčatá 9,9 %), prikláňali sa viac k nedôležitosti (chlapci 3,1 %, dievčatá 2,0 %) alebo nevedeli odpovedať (chlapci 5,2 %, dievčatá 3,5 %).

Výrazné rozdiely sa prejavili podľa navštevovaného ročníka. Kým u siedmakov zo základných škôl len necelá tretina (32,1 %) pokladá preberanie ľudských práv v škole za veľmi dôležité, u žiakov 3. ročníka stredných škôl je to takmer 60 % (58,5 %). Pri celkovej dôležitosti (po sčítaní odpovedí *veľmi dôležité* a *skôr*

dôležité) možno skonštatovať, že čím vyšší ročník a starší žiaci, tým je vyšší podiel žiakov považujúcich učenie sa o ľudských právach v škole za dôležité – s malou výnimkou pri 7. a 8. ročníku (ZŠ: 7. ročník 73,8 %, 8. ročník 72,7 %, 9. ročník 81,6 %, SŠ: 1. ročník 84,3 %, 2. ročník 87,8 %, 3. ročník 89,6 %). Boli to práve žiaci základných škôl, ktorí v najvyššej miere nevedeli na otázku odpovedať (ZŠ 6,3 %, G 2,1 %, SOŠ 2,2 %) a taktiež volili nerozhodnú odpoveď – ani dôležité, ani nedôležité (ZŠ 14,8 %, G 5,0 %, SOŠ 11,2 %).

Venovať sa ľudským právam a učiť sa o nich v škole je dôležité najmä pre žiakov z miest do 50 000 obyvateľov (84,3 %, najmenej mestá do 100 000 obyvateľov 77,0 %), pričom absolútnu dôležitosť prezentovala až takmer polovica respondentov v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov (46,1 %), v prípade žiakov z veľkých miest do 100 000 obyvateľov to bola len štvrtina z nich (28,4 %). Žiaci z týchto miest taktiež najviac zo všetkých volili ambivalentnú, nerozhodnú odpoveď (16,3 %) a žiaci z najväčších miest nad 100 000 obyvateľov zase najviac zo všetkých kategórií na otázku nevedeli odpovedať (7,2 %, najmenej mestá do 50 000 obyvateľov 2,3 %). Podiel respondentov považujúcich preberanie ľudských práv v škole za nedôležité sa pohyboval v rozmedzí od 1,7 % v obciach do 10 000 obyvateľov do 3,3 % v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov.

Zaujímavé výsledky priniesla komparácia podľa kraja. Dôležitosť učenia sa o ľudských právach deklarujú predovšetkým žiaci v Banskobystrickom kraji (86,7 %, najmenej Trnavský kraj 67,7 %) a nedôležitosť najviac dominuje v Trnavskom kraji (3,4 %, najmenej Košický kraj 2,0 %). Žiaci v Trnavskom kraji mali najvyššie percento aj pri odpovediach s nerozhodným postojom (21,3 %, najmenej Banskobystrický kraj 6,4 %) ako aj pri odpovedi *neviem* (7,6 %, najmenej Trenčiansky kraj 0,4 %). Za povšimnutie stojí aj zistenie, že ani jeden respondent v Trnavskom kraji ako v jedinom neoznačil preberanie ľudských práv v škole za úplne nedôležité. Získané údaje sú v *tabuľke 7*.

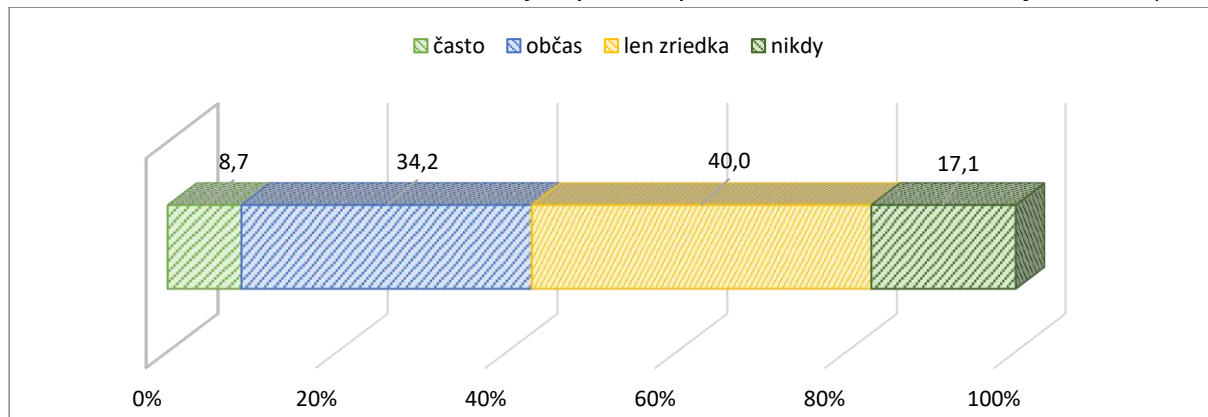
Tabuľka 7: Dôležitosť výučby ľudských práv v škole podľa kraja (v %)

	Kraj							
	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
veľmi dôležité	38,3	24,7	45,7	39,2	46,7	43,2	41,9	48,0
skôr dôležité	40,8	43,0	37,5	41,1	39,1	43,5	41,2	35,1
nerozhodní	12,9	21,3	14,2	12,2	9,8	6,4	11,1	10,1
skôr nedôležité	1,3	3,4	0,9	1,6	1,8	1,2	1,7	0,4
úplne nedôležité	1,1	0,0	1,3	0,6	0,3	1,2	0,7	1,6
neviem	5,6	7,6	0,4	5,3	2,3	4,6	3,5	4,8

Kontakt s ľudskými právami v správach a médiách

O otázkach ľudských práv počujú alebo čítajú žiaci v správach, médiách a vo svojom okolí často menej ako 9 % z nich. Viac ako tretina respondentov (34,2 %) priznala občasný kontakt s touto témou, najvyššie zastúpenie mal však zriedkavý kontakt s 40 %. Pomerne vysoký percentuálny podiel dosiahli žiaci s odpoveďou, že s otázkami ľudských práv sa v médiách a vo svojom okolí nikdy nestretli, takmer pätina z nich (17,1 %). Percentuálne zastúpenie je v *grafe 9*.

Graf 9: Kontakt žiakov s otázkami ľudských práv v správach, médiách a vo svojom okolí (v %)

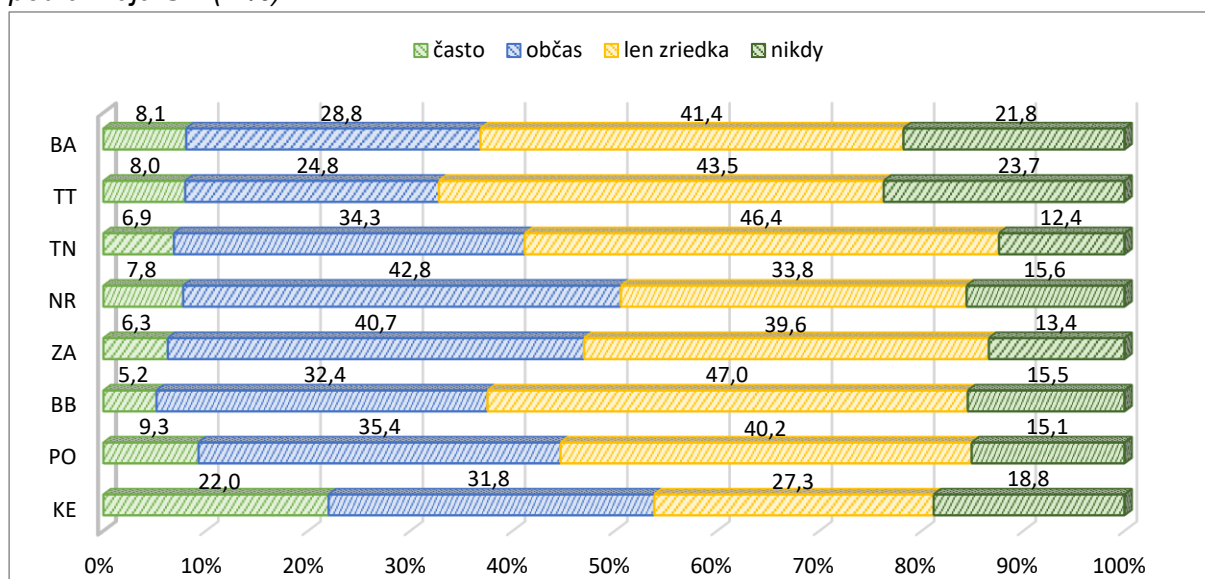
Tému ľudských práv v správach, médiách a vo svojom okolí vnímajú výraznejšie dievčatá ako chlapci. Žiačky častejšie volili odpovede *často* (dievčatá 9,1 %, chlapci 8,4 %), *občas* (dievčatá 35,8 %, chlapci 32,4 %) aj *len zriedka* (dievčatá 40,8 %, chlapci 39,1 %). Naopak, viac ako pätina chlapcov sa vyjadrila, že nikdy nepočula v médiách a vo svojom okolí o ľudských právach (chlapci 20,2 %, dievčatá 14,4 %).

Podľa očakávaní častejší kontakt s ľudskými právami prostredníctvom správ a médií deklarovali starší žiaci, žiaci stredných škôl, v najvyššej miere žiaci 2. ročníka a podľa typu školy najmä žiaci stredných odborných škôl (**ročník:** ZŠ – 7. ročník 5,6 %, 8. ročník 7,9 %, 9. ročník 4,8 %, SŠ – 1. ročník 11,5 %, 2. ročník 12,8 %, 3. ročník 9,9 %; **typ školy:** ZŠ 6,2 %, G 7,3 %, SOŠ 13,3 %). Kým odpoveď *občas* volila takmer vo všetkých kategóriách podľa ročníka a typu školy približne tretina respondentov (od 30,3 % do 37,0 %) a pri odpovedi *len zriedka* rozdiel nebol tiež veľmi výrazný, markantnejšie rozdiely sa prejavili pri odpovedi *nikdy*. Zatiaľ čo v prípade žiakov 3. ročníka a gymnázií žiadny kontakt s ľudskými právami prezentoval až každý desiaty z nich, u žiakov 8. ročníka základnej školy to bola až štvrtina respondentov (**ročník:** ZŠ – 7. ročník 20,0 %, 8. ročník 25,7 %, 9. ročník 19,3 %, SŠ – 1. ročník 11,5 %, 2. ročník 14,6 %, 3. ročník 10,7 %; **typ školy:** ZŠ 21,6 %, G 9,1 %, SOŠ 13,7 %).

Porovnanie podľa veľkosti obce neprinieslo štatisticky významné rozdiely. Za zmienku aspoň stojí spomenúť, že najvyšší podiel absencie kontaktu s témou ľudských práv v správach a médiách prezentovali žiaci z najväčších miest nad 100 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 17,8 %, 2 001-10 000 obyvateľov 17,3 %, 10 001-50 000 obyvateľov 13,3 %, 50 001-100 000 obyvateľov 13,3 %, nad 100 000 obyvateľov 24,7 %).

Zaujímavejšie výsledky sa prejavili podľa kraja Slovenskej republiky. Častý kontakt prezentuje až takmer štvrtina žiakov v Košickom kraji (22,0 %), na druhej strane v Banskobystrickom kraji je to len 5,2 % žiakov. Naopak, žiadny kontakt uvádzali najmä žiaci v Trnavskom (23,7 %) a v Bratislavskom kraji (21,8 %), najmenej v Žilinskom kraji s rozdielom o viac ako desať percentuálnych bodov (13,4 %). Podrobné výsledky zo všetkých krajov zobrazuje *graf 10*.

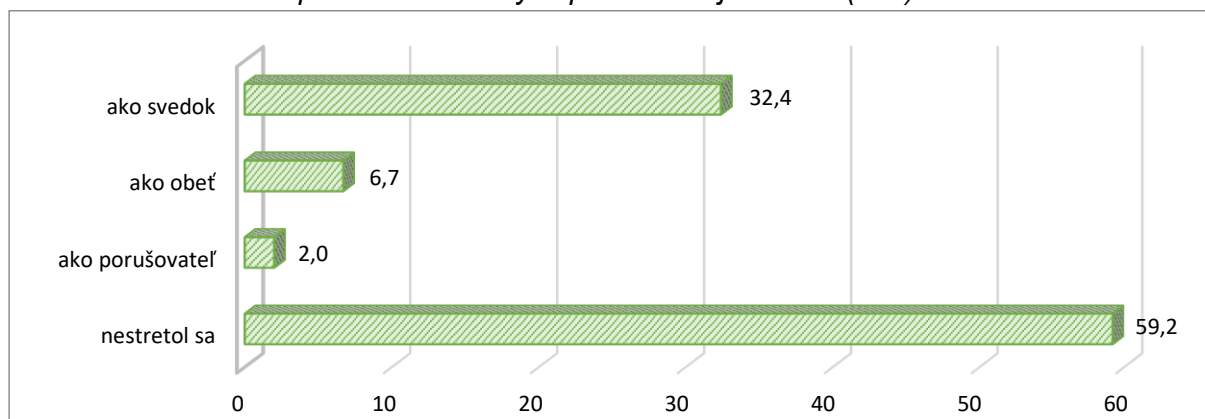
Graf 10: Kontakt žiakov s otázkami ľudských práv v správach, médiách a vo svojom okolí podľa kraja SR (v %)

Skúsenosť s porušením ľudských práv vo svojom okolí

Z celého výskumného súboru mala skúsenosť s porušením ľudských práv vo svojom okolí tretina žiakov (32,4 %) ako svedok situácie, necelých 7 % z nich (6,7 %) bolo obeťou a 2 % sa priznali, že práve oni boli porušovateľmi práva. Takmer 60 % (59,2 %) deklarovalo, že v ich okolí neboli porušené ľudské práva.

Graf 11: Skúsenosť s porušením ľudských práv vo svojom okolí (v %)

Svedkom porušenia práv boli častejšie dievčatá (dievčatá 36,8 %, chlapci 27,5 %), podobne ako aj obeťou (dievčatá 6,9 %, chlapci 6,6 %). Chlapci vo vyššej miere prezentovali, že oni porušili ľudské práva (chlapci 2,3 %, dievčatá 1,6 %) a takisto, že sa s porušením práv vo svojom okolí nestretli (chlapci 64,0 %, dievčatá 55,1 %).

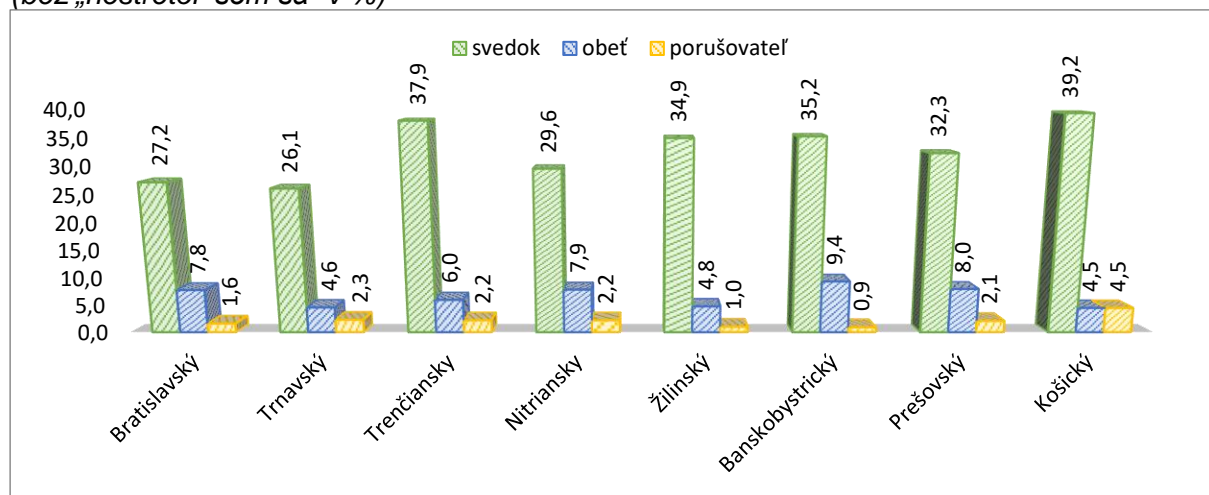
Porušenie práv vo svojom okolí zažili viac žiaci stredných škôl, pretože absenciu porušenia práv prezentovali predovšetkým podľa typu školy žiaci základných škôl (ZŠ 68,7 %, G 48,2 %, SOŠ 50,1 %) a podľa navštevovaného ročníka žiaci 7. a 9. ročníka základných škôl (ZŠ 7. ročník 69,5 %, 8. ročník 67,4 %, 9. ročník 69,2 %, SŠ 1. ročník 50,6 %, 2. ročník 45,6 %, 3. ročník 52,1 %). Byť svedkom

porušenia práv dominovalo u gymnazistov (ZŠ 23,0 %, G 44,0 %, SOŠ 41,3 %) a u žiakov 2. ročníka (ZŠ 7. ročník 23,7 %, 8. ročník 19,9 %, 9. ročník 25,0 %, SŠ 1. ročník 40,8 %, 2. ročník 44,6 %, 3. ročník 41,5 %). Každý desiaty ôsmak, ktorý sa stretol vo svojom okolí s porušením ľudských práv bol obeťou (ZŠ 7. ročník 5,4 %, 8. ročník 10,1 %, 9. ročník 4,1 %, SŠ 1. ročník 6,5 %, 2. ročník 8,8 %, 3. ročník 6,2 %), podľa typu školy bol najvyšší podiel zistený u gymnazistov (ZŠ 6,4 %, G 8,9 %, SOŠ 6,3 %). Porušovatelia práva podľa typu školy boli prevažne zo stredných odborných škôl (ZŠ 2,1 %, G 0,5 %, SOŠ 2,3 %) a z 8. ročníka základných škôl a podľa navštevovaného ročníka z 1. ročníka stredných škôl (ZŠ 7. ročník 1,4 %, 8. ročník 2,7 %, 9. ročník 2,2 %, SŠ 1. ročník 2,7 %, 2. ročník 1,1 %, 3. ročník 1,3 %).

Na absenciu porušenia ľudských práv vo svojom okolí poukazovali najmä respondenti z veľkých miest a veľkomiest (do 2 000 obyvateľov 55,1 %, 2 001-10 000 obyvateľov 58,9 %, 10 001-50 000 obyvateľov 56,8 %, 50 001-100 000 obyvateľov 66,4 %, nad 100 000 obyvateľov 66,4 %). V pozícii svedka a obeť bol najvyšší podiel zistený u respondentov z najmenších obcí do 2 000 obyvateľov (svedok: do 2 000 obyvateľov 35,2 %, 2 001-10 000 obyvateľov 34,5 %, 10 001-50 000 obyvateľov 34,8 %, 50 001-100 000 obyvateľov 26,6 %, nad 100 000 obyvateľov 22,8 %; obeť: do 2 000 obyvateľov 8,5 %, 2 001-10 000 obyvateľov 5,2 %, 10 001-50 000 obyvateľov 7,3 %, 50 001-100 000 obyvateľov 4,7 %, nad 100 000 obyvateľov 6,9 %), pri porušovateľoch to boli predovšetkým žiaci v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 1,6 %, 2 001-10 000 obyvateľov 1,7 %, 10 001-50 000 obyvateľov 1,4 %, 50 001-100 000 obyvateľov 2,3 %, nad 100 000 obyvateľov 4,2 %).

Podľa kraja boli svedkami porušenia práv predovšetkým žiaci v Košickom kraji (39,2 %, najmenej Trnavský 26,1 %), ako aj samotnými porušovateľmi (4,5 %, najmenej Banskobystrický 0,9 %) a obeťou bol takmer každý desiaty žiak v Banskobystrickom kraji (9,4 %, najmenej Košický 4,5 %). S porušením práv vo svojom okolí nemajú skúsenosť najviac zo všetkých žiaci v Trnavskom kraji (BA 63,7 %, TT 67,0 %, TN 54,7 %, NR 61,3 %, ZA 59,3 %, BB 55,2 %, PO 57,6 %, KE 51,8 %). Všetky údaje zobrazuje graf 12.

Graf 12: Skúsenosť s porušením ľudských práv vo svojom okolí podľa kraja (bez „nestretol som sa“ v %)

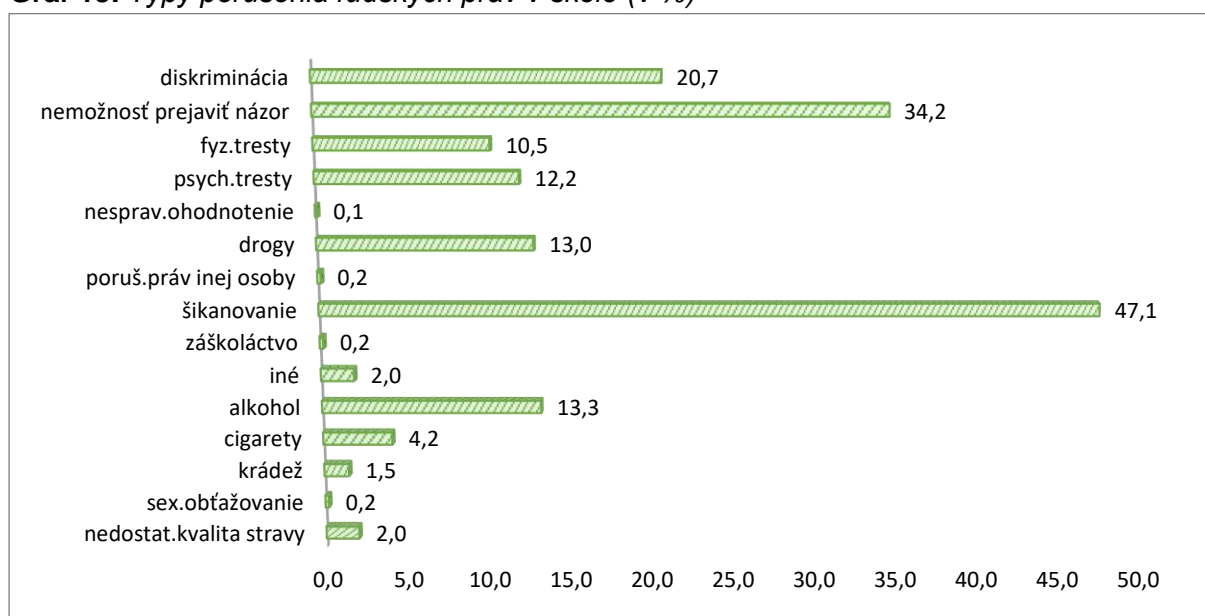
Porušovanie ľudských práv v školskom prostredí

Porušovanie ľudských práv v školskom prostredí je závažný problém, pretože školy by mali byť miestom vzdelávania, rozvoja a ochrany práv všetkých svojich žiakov. Žiaci v školách často čelia rôznym formám diskriminácie, násillia a obmedzovania svojich práv. V tejto časti sme sa pokúsili zmapovať a analyzovať typy porušenia ľudských práv, preferenciu osoby/inštitúcie pri riešení porušenia, samotné riešenie oznámeného porušenia zo strany učiteľov a rodičov a s ním spojenú spokojnosť.

Typy porušenia ľudských práv

Na otázku s akým konkrétnym porušením práv sa žiaci stretli v škole tretina (34,1 %) prezentovala, že sa s takouto situáciou nestretla, avšak necelých 40 % (38,2 %, N=942) otázku vynechalo a nenapísalo nič. Tí, ktorí potvrdili skúsenosť s porušením práv a konkretizovali jednotlivé typy, označili najčastejšie šikanovanie (47,1 %). Viac ako tretina z nich (34,2 %) priznala skúsenosť s nemožnosťou prejaviť svoj názor a pätina priznala skúsenosť s diskrimináciou (20,7 %). Medzi početnejšie typy, ktoré označila viac ako desatina žiakov, patrí ponuka či konzumovanie alkoholu (13,3 %), ponuka, predaj a užívanie drog (13,0 %), psychické tresty (12,2 %) a fyzické tresty (10,5 %). Ostatné typy porušenia práv boli pod hranicou 5 %. Z nich najfrekvencovanejšie bola ponuka cigariet/žuvacieho tabaku (4,2 %), iné, nešpecifikované (2,0 %), nedostatočná kvalita stravy (2,0 %) a krádež (1,5 %). Menej ako 1 % a zhodný podiel 0,2 % získalo porušovanie práv inej osoby, záškoláctvo, sexuálne obťažovanie a nakoniec podiel 0,1 % získalo nespravodlivé ohodnotenie. Viac ako 4 % respondentov (4,2 %) na otázku nevedeli odpovedať. Podrobné údaje zobrazuje graf 13.

Graf 13: Typy porušenia ľudských práv v škole (v %)

Poznámka: V grafe sú uvedené konkrétne odpovede typov porušenia ľudských práv (N=1620 odpovedí).

Šikanovanie, podobne ako aj pri poslednom zisťovaní, je najfrekventovanejším typom porušenia ľudských práv v škole. Hoci zaznamenávame mierny pokles, stále je to takmer každý druhý respondent, ktorý uviedol, že sa v škole stretol s porušením práv (rok 2020: 51,9 %, rok 2022: 47,1 %). Komparácia podľa rôznych triediacich kritérií ukázala, že ide viac o dievčatá (dievčatá 50,1 %, chlapci 42,9 %), gymnazistov (ZŠ 45,5 %, G 54,0 %, SOŠ 46,4 %), predovšetkým najstarších žiakov 3. ročníka stredných škôl (ZŠ: 7. ročník 48,3 %, 8. ročník 40,7 %, 9. ročník 48,1 %, SŠ: 1. ročník 49,5 %, 2. ročník 45,7 %, 3. ročník 51,2 %), podľa veľkosti bydliska o respondentov v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 49,8 %, 2 001-10 000 obyvateľov 46,9 %, 10 001-50 000 obyvateľov 48,0 %, 50 001-100 000 obyvateľov 46,7 %, nad 100 000 obyvateľov 38,7 %) a podľa kraja najmä žiaci v Nitrianskom kraji, ako jediný dosiahol podiel takmer 58 % (BA 43,1 %, TT 44,6 %, TN 46,7 %, NR 57,8 %, ZA 49,7 %, BB 45,0 %, PO 42,9 %, KE 48,3 %).

V poradí druhým typom porušenia práv je **nemožnosť prejavit' svoj názor**, ktorý taktiež v porovnaní s predošlým zisťovaním zaznamenáva pokles (rok 2020: 38,7 %, rok 2022: 34,2 %). Podľa pohlavia sú to jednoznačne viac dievčatá, ktoré prezentovali skúsenosť s týmto typom (dievčatá 39,0 %, chlapci 26,6 %). Podľa typu školy sú to najviac respondenti navštevujúci stredné odborné školy (ZŠ 28,6 %, G 35,2 %, SOŠ 40,8 %) a podľa ročníka žiaci 2. ročníka stredných škôl (ZŠ: 7. ročník 30,3 %, 8. ročník 29,3 %, 9. ročník 26,6 %, SŠ: 1. ročník 36,6 %, 2. ročník 40,4 %, 3. ročník 40,0 %). Na základe ostatných premenných označovali spomínaný typ najmä respondenti v mestách do 50 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 33,9 %, 2 001-10 000 obyvateľov 31,6 %, 10 001-50 000 obyvateľov 39,3 %, 50 001-100 000 obyvateľov 34,4 %, nad 100 000 obyvateľov 30,7 %) a respondenti v Bratislavskom kraji (BA 43,1 %, TT 37,0 %, TN 30,5 %, NR 30,2 %, ZA 38,4 %, BB 35,1 %, PO 30,7 %, KE 27,5 %).

Diskriminácia ako tretí najfrekventovanejší typ porušenia ľudských práv v škole predstavuje každého piateho respondenta (20,7 %) a veľmi podobný podiel dosiahla aj pri poslednom výskume (rok 2020: 20,3 %). Opäť sú to dievčatá, ktoré vo vyššej miere deklarovali skúsenosť s ďalším typom porušenia práv (dievčatá 23,2 %, chlapci 17,1 %). Diskriminácia sa týka aj tretiny gymnazistov, čo je najviac v porovnaní s ostatnými typmi škôl (ZŠ 14,2 %, G 32,4 %, SOŠ 23,3 %), predovšetkým najstarších študentov z 3. ročníka stredných škôl (ZŠ: 7. ročník 13,1 %, 8. ročník 17,1 %, 9. ročník 12,7 %, SŠ: 1. ročník 23,2 %, 2. ročník 25,0 %, 3. ročník 30,6 %). Najdominantnejšie zastúpenie má tento typ u žiakov v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 17,7 %, 2 001-10 000 obyvateľov 16,3 %, 10 001-50 000 obyvateľov 27,5 %, 50 001-100 000 obyvateľov 21,1 %, nad 100 000 obyvateľov 29,3 %) a u respondentov v Bratislavskom a Nitrianskom kraji (BA 26,7 %, TT 23,9 %, TN 17,1 %, NR 26,7 %, ZA 18,1 %, BB 18,3 %, PO 21,4 %, KE 16,7 %).

Ďalším typom porušenia práv podľa percentuálneho zastúpenia je **ponuka a/alebo konzumovanie alkoholu** (13,3 %). Porovnanie podľa pohlavia ukázalo, že medzi chlapcami a dievčatami je minimálny rozdiel, ale o niečo viac

sú to dievčatá (dievčatá 14,0 %, chlapci 12,7 %). Výraznejší rozdiel sa prejavil pri type školy, kde jednoznačne najvyšší podiel dosiahli gymnazisti (ZŠ 12,4 %, G 19,9 %, SOŠ 11,7 %) a podľa ročníka sú to najmä žiaci navštevujúci 3. ročník stredných škôl (ZŠ: 7. ročník 11,7 %, 8. ročník 9,3 %, 9. ročník 15,8 %, SŠ: 1. ročník 14,4 %, 2. ročník 11,2 %, 3. ročník 17,6 %). Skúsenosť s alkoholom prezentovali podľa veľkosti bydliska respondenti v mestách do 50 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 13,4 %, 2 001-10 000 obyvateľov 12,4 %, 10 001-50 000 obyvateľov 17,2 %, 50 001-100 000 obyvateľov 10,0 %, nad 100 000 obyvateľov 9,3 %) a podľa kraja respondenti v Nitrianskom kraji (BA 10,3 %, TT 5,4 %, TN 18,1 %, NR 19,0 %, ZA 14,1 %, BB 12,2 %, PO 18,6 %, KE 7,5 %).

Ponuku, predaj a užívanie drog prezentovalo presne 13 % respondentov z tých, ktorí sa v škole stretli s porušením práv. Hoci porovnanie podľa pohlavia neprinieslo výrazný rozdiel, tento typ porušenia práv vo vyššej miere označovali dievčatá (dievčatá 13,3 %, chlapci 12,7 %). Až pätina gymnazistov potvrdila skúsenosť s ponukou alebo užívaním drog (ZŠ 12,4 %, G 20,5 %, SOŠ 10,6 %), v najvyššej miere opäť najstarší žiaci 3. ročníka stredných škôl, a podobný podiel dosiahli aj deviataci zo základných škôl (ZŠ: 7. ročník 9,7 %, 8. ročník 10,0 %, 9. ročník 16,5 %, SŠ: 1. ročník 13,9 %, 2. ročník 10,6 %, 3. ročník 17,1 %). Podľa veľkosti bydliska mali najvyššie zastúpenie respondenti vo väčších mestách do 100 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 11,0 %, 2 001-10 000 obyvateľov 12,1 %, 10 001-50 000 obyvateľov 14,8 %, 50 001-100 000 obyvateľov 17,8 %, nad 100 000 obyvateľov 13,3 %) a podľa kraja respondenti v Žilinskom kraji (BA 16,4 %, TT 12,0 %, TN 13,3 %, NR 16,4 %, ZA 18,6 %, BB 9,2 %, PO 10,0 %, KE 6,7 %).

Relatívne často sa skúmaní žiaci stretli v škole aj so **psychickými trestami** (12,2 %). Tento typ označovali vo vyššej miere chlapci (chlapci 12,7 %, dievčatá 11,7 %). Tresty psychického charakteru zažili predovšetkým žiaci gymnázií (ZŠ 9,7 %, G 16,5 %, SOŠ 13,3 %) a podobne ako pri predošlých typoch až pätina žiakov 3. ročníka stredných škôl (ZŠ: 7. ročník 8,3 %, 8. ročník 9,3 %, 9. ročník 11,4 %, SŠ: 1. ročník 11,9 %, 2. ročník 11,7 %, 3. ročník 20,0 %). Podľa veľkosti bydliska sú to predovšetkým respondenti v mestách do 50 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 9,5 %, 2 001-10 000 obyvateľov 11,7 %, 10 001-50 000 obyvateľov 17,6 %, 50 001-100 000 obyvateľov 6,7 %, nad 100 000 obyvateľov 13,3 %) a podľa kraja respondenti v Bratislavskom kraji (BA 17,2 %, TT 8,7 %, TN 15,2 %, NR 6,9 %, ZA 11,3 %, BB 16,0 %, PO 15,7 %, KE 5,0 %).

Jedným z frekventovanejších typov porušenia ľudských práv sú aj **fyzické tresty**, ktoré prezentovala viac ako desatina žiakov so skúsenosťou porušenia práv v škole (10,5 %). Pri fyzických trestoch, tak ako aj pri psychických, majú väčšiu skúsenosť chlapci (chlapci 13,2 %, dievčatá 8,9 %). Taktiež sú to opäť gymnazisti, aj keď rozdiel oproti žiakom stredných odborných škôl nie je viac ako 1 % (ZŠ 8,1 %, G 13,1 %, SOŠ 12,2 %) a žiaci z najvyššieho skúmaného ročníka (ZŠ: 7. ročník 11,7 %, 8. ročník 7,9 %, 9. ročník 5,1 %, SŠ: 1. ročník 9,3 %, 2. ročník 12,2 %, 3. ročník 16,5 %). Skúsenosť s fyzickými trestami majú najmä respondenti v mestách do 50 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov

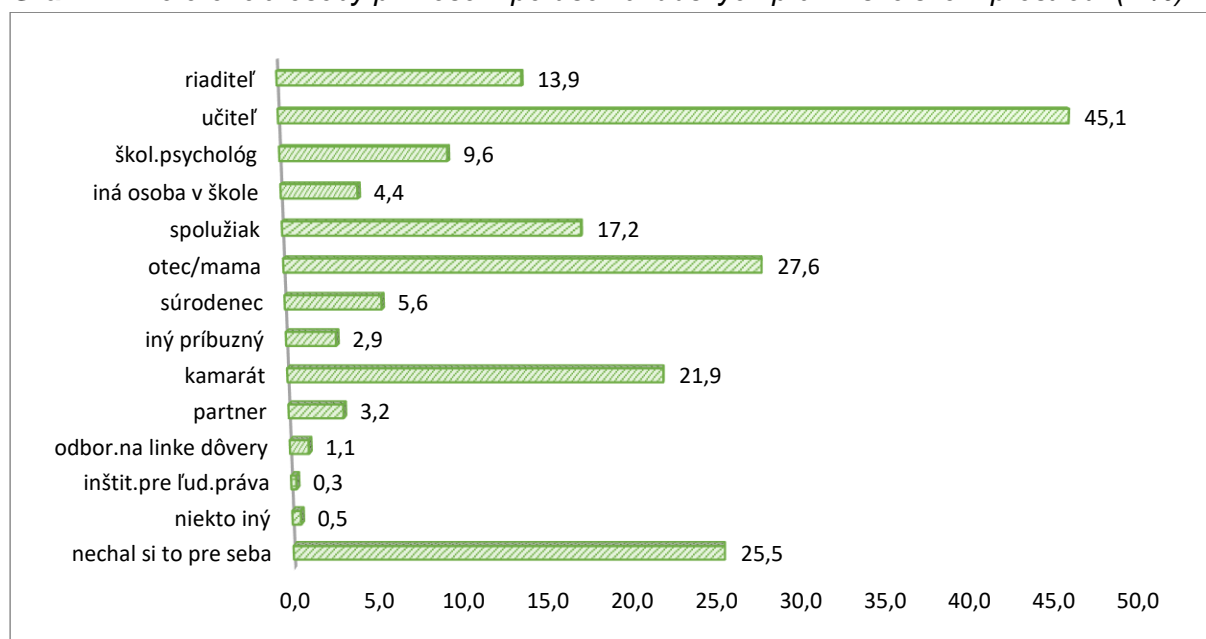
8,5 %, 2 001-10 000 obyvateľov 9,8 %, 10 001-50 000 obyvateľov 13,9 %, 50 001-100 000 obyvateľov 8,9 %, nad 100 000 obyvateľov 12,0 %) a v Trenčianskom kraji (BA 11,2 %, TT 10,9 %, TN 13,3 %, NR 3,4 %, ZA 11,9 %, BB 11,5 %, PO 12,9 %, KE 8,3 %).

Z dlhodobého monitoringu od roku 2007 možno konštatovať, že stabilne najfrekvencovanejšie porušenia ľudských práv zaznamenali pokles oproti poslednému zisťovaniu v roku 2020, hoci je to stále vysoké percento (šikanovanie rok 2020: 51,9 %, rok 2022: 47,1 %; nemožnosť vyjadriť svoj názor rok 2020: 38,7 %, rok 2022: 34,2 %). Podobne je to aj pri predaji/užívaní drog (rok 2020: 14,8 %, rok 2022: 13,0 %) a psychických trestoch (rok 2020: 13,1 %, rok 2022: 12,2 %). Naopak, mierny nárast podielu bol zaznamenaný pri diskriminácii (rok 2020: 20,3 %, rok 2022: 20,7 %) a pri fyzických trestoch (rok 2020: 9,1 %, rok 2022: 10,5 %).

Preferencia osoby pri riešení porušenia ľudských práv v školskom prostredí

Najpreferovanejšou osobou, ktorú žiaci požiadali o pomoc pri riešení porušenia ľudských práv v školskom prostredí sú učitelia (45,1 %). Nasledujú mama alebo otec (27,6 %), pätina respondentov sa taktiež zverí kamarátovi (21,9 %) alebo spolužiakovi (17,2 %). Necelých 14 % (13,9 %) rieši problém s riaditeľom školy a desatina (9,6 %) využíva pomoc školského psychológa. Medzi menej frekvencované osoby/inštitúcie patria súrodenci (5,6 %), iná osoba v škole (4,4 %), partner (3,2 %), iný príbuzný (2,9 %), odborník na linke dôvery (1,1 %), niekto iný (0,5 %) a nakoniec inštitúcia pre ľudské práva (0,3 %). Znepokojujúce je, že každý štvrtý žiak (25,5 %), ktorý sa stretol s porušením práv v škole, si to nechal pre seba a nikoho nepožiadal o pomoc. 38,3 % respondentov uviedlo, že sa s porušením práv v škole nestretli.

Graf 14: Preferencia osoby pri riešení porušenia ľudských práv v školskom prostredí (v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosti uviesť viac odpovedí súčasne.

Dievčatá sa v porovnaní s chlapcami vo vyššej miere obracajú pri porušení práv v škole na učiteľov (dievčatá 50,2 %, chlapci 37,6 %), otca či mamu (dievčatá 30,9 %, chlapci 23,1 %), kamarátov (dievčatá 24,7 %, chlapci 17,9 %), na spolužiakov (dievčatá 18,9 %, chlapci 15,1 %), školského psychológa (dievčatá 10,7 %, chlapci 7,8 %), súrodencov (dievčatá 5,7 %, chlapci 5,4 %), partnera (dievčatá 4,1 %, chlapci 1,9 %) a na inštitúciu pre ľudské práva (dievčatá 0,4 %, chlapci 0,2 %). Chlapci zas uprednostňujú pomoc riaditeľa školy (chlapci 15,3 %, dievčatá 12,8 %), inej osoby v škole (chlapci 5,0 %, dievčatá 3,6 %), inej príbuznej osoby (chlapci 4,1 %, dievčatá 2,2 %), odborníka na linke dôvery (chlapci 1,5 %, dievčatá 0,9 %) a niekoho iného (chlapci 0,6 %, dievčatá 0,4 %). Sú to taktiež chlapci, ktorí oproti dievčatám viac zatajujú a nežiadajú nikoho o pomoc (chlapci 29,2 %, dievčatá 23,1 %).

Podobný rozdiel pri nepožiadaní nikoho o pomoc je aj pri porovnaní medzi základnou a strednou školou s tým, že je to príznačnejšie pre stredoškolákov (ZŠ 21,5 %, SŠ 29,2 %). Zaujímavé je, že žiaci základných, aj stredných škôl v približne rovnakej miere žiadajú o pomoc jednotlivé osoby/inštitúcie a rozdiel medzi skupinami nie je markantný. Najzreteľnejší rozdiel je pri analýze podľa typov strednej školy, kde žiaci stredných odborných škôl najviac využívajú pomoc od riaditeľa školy (ZŠ 12,2 %, G 9,7 %, SOŠ 17,9 %), školského psychológa (ZŠ 8,9 %, G 7,2 %, SOŠ 11,6 %) a gymnazisti zase pomoc od spolužiakov (ZŠ 15,1 %, G 23,6 %, SOŠ 17,1 %) a jedného z rodičov (ZŠ 25,2 %, G 33,3 %, SOŠ 28,3 %).

Žiaci 7. ročníka základnej školy riešia problém porušenia práv najviac so svojimi najbližšími autoritami doma a v škole, s rodičmi (36,4 %, najmenej 8. ročník ZŠ 18,4 %) a s učiteľmi (54,5 %, najmenej 8. ročník ZŠ 34,1 %). Prváci v stredných školách sa obracajú najmä na riaditeľa školy (18,9 %, najmenej 9. ročník ZŠ 7,9 %) a na školského psychológa (13,7 %, najmenej 9. ročník ZŠ 6,3 %). Problém porušenia práv si nechali pre seba prevažne starší žiaci, predovšetkým žiaci 2. ročníka strednej školy (ZŠ 7. ročník 19,9 %, 8. ročník 19,6 %, 9. ročník 25,1 %, SŠ 1. ročník 25,6 %, 2. ročník 31,5 %, 3. ročník 31,3 %).

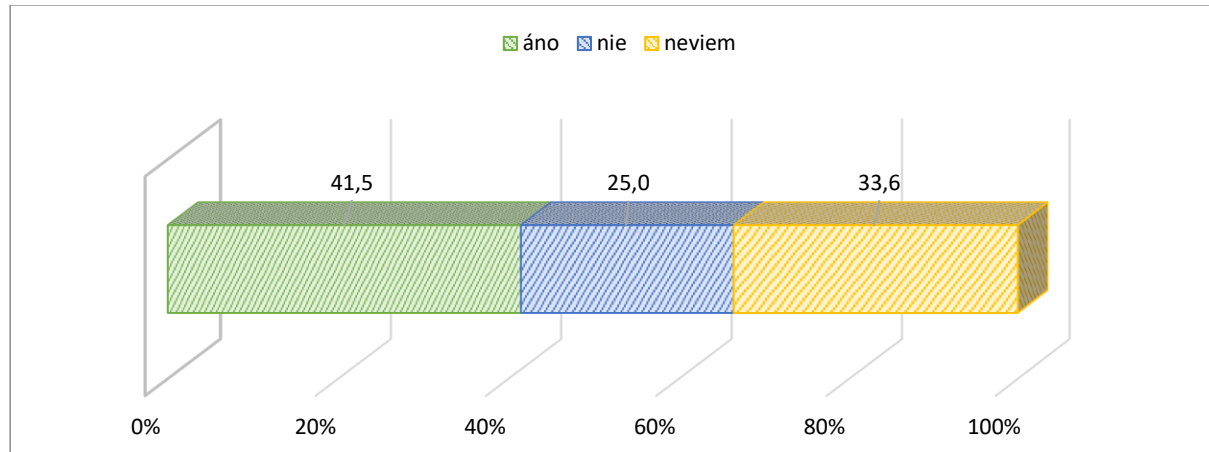
Porovnanie podľa veľkosti bydliska ukázalo, že najviac zo všetkých nevyhľadávajú pomoc pri riešení porušenia práv žiaci vo veľkomestách nad 100 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 21,0 %, 2 001-10 000 obyvateľov 29,0 %, 10 001-50 000 obyvateľov 25,1 %, 50 001-100 000 obyvateľov 26,6 %, nad 100 000 obyvateľov 29,7 %). Vo vyhľadávaní pomoci u rôznych osôb sú najaktívnejší žiaci v mestách do 50 000 obyvateľov. Platí to pri pomoci od učiteľov (49,1 %), kamarátov (27,2 %), spolužiakov (18,6 %) a od partnera (5,0 %). Žiaci v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov sa obracajú najviac na školského psychológa (12,9 %), inú osobu v škole (7,9 %), iného príbuzného (4,0 %) a žiaci z najmenších obcí do 2 000 obyvateľov na súrodencov (7,0 %), odborníka na linke dôvery (2,4 %), na niekoho iného (0,9 %) a na inštitúcie pre ľudské práva (0,6 %). Rodičov žiadajú o pomoc pri takýchto situáciách respondenti vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov (33,9 %) a riaditeľa školy žiaci v obciach do 10 000 obyvateľov (16,9 %).

Žiaci v Nitrianskom kraji mali najvyšší podiel až pri štyroch osobách – školský psychológ (14,4 %), iná osoba v škole (9,4 %), partner (5,0 %) a inštitúcia pre ľudské práva (1,4 %). V Košickom kraji to bolo v troch prípadoch (učiteľ 53,3 %, riaditeľ školy 32,1 %, niekto iný 2,2 %), rovnako ako aj u žiakov v Žilinskom kraji (otec/mama 30,2 %, súrodenec 9,5 %, iný príbuzný 4,8 %). Žiaci v Banskobystrickom kraji preferujú pomoc od kamarátov (26,1 %) a odborníka na linke dôvery (3,1 %) a žiaci v Trenčianskom kraji od spolužiakov (24,6 %). Neriešenie problému porušenia s nikým bolo najmarkantnejšie v Žilinskom kraji (BA 29,1 %, TT 27,4 %, TN 29,8 %, NR 19,4 %, ZA 30,2 %, BB 21,7 %, PO 23,8 %, KE 23,4 %).

Riešenie oznámeného porušenia práv preferovanou osobou/inštitúciou

Pri otázke o riešení oznámeného porušenia ľudských práv vybranou osobou/inštitúciou deklarovalo 1 298 respondentov (52,6 %), že sa v škole nestretli s porušením práv. Zo žiakov, ktorí sa stretli s porušením ľudských práv v školskom prostredí a požiadali o pomoc konkrétnu osobu alebo inštitúciu sa presne štvrtina respondentov (25,0 %) vyjadrila, že daná osoba/inštitúcia situáciu porušenia práv neriešila. Tretina žiakov (33,6 %) sa nevedela vyjadriť, či boli podniknuté nejaké kroky pri riešení, a tak zvyšných 41,5 % z nich pomoc od preferovanej osoby či inštitúcie potvrdilo.

Graf 15: *Riešenie oznámeného porušenia práv preferovanou osobou/inštitúciou (v %)*

Pomoci sa viac dočkali dievčatá ako chlapci (dievčatá 44,6 %, chlapci 37,3 %). Nevedieť posúdiť, či oslovená osoba riešila situáciu bolo približne rovnaké pri oboch skupinách, o niečo viac však u chlapcov (chlapci 34,4 %, dievčatá 32,8 %).

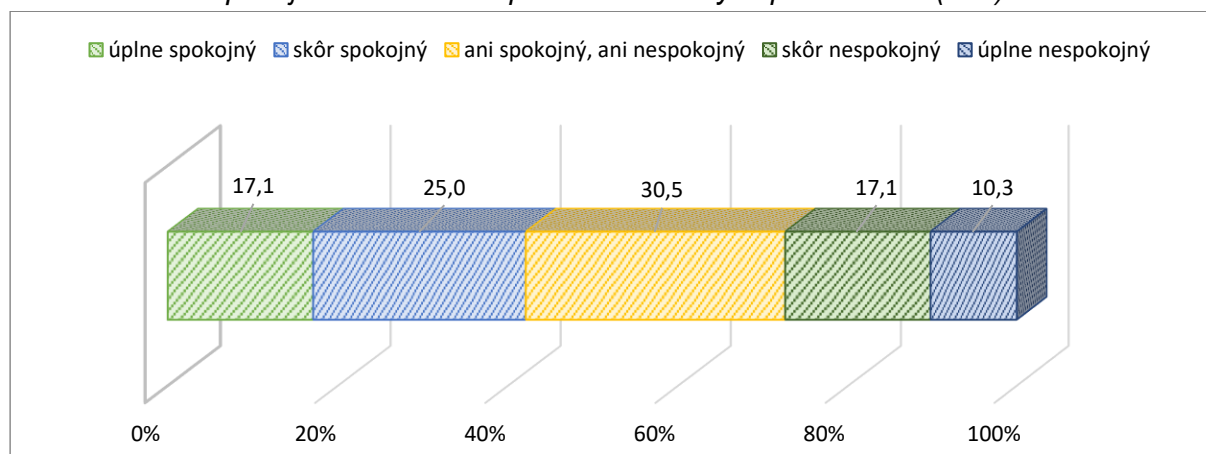
Takmer každý druhý žiak základnej školy, ktorý požiadal o pomoc, deklaroval, že situácia bola aj riešená, kým u žiakov gymnázií sa tak vyjadrila len tretina z nich (ZŠ 45,6 %, G 35,6 %, SOŠ 38,8 %). Vnímanie žiakov, že ich žiadosť o pomoc pri porušení práv ostala odignorovaná je markantnejšia najmä u starších žiakov jednotlivých ročníkov stredných škôl, myslí si to takmer každý tretí žiak 3. ročníka (ZŠ 7. ročník 21,2 %, 8. ročník 28,2 %, 9. ročník 17,0 %, SŠ

1. ročník 23,5 %, 2. ročník 27,4 %, 3. ročník 32,8 %). V rámci korelácie s premennou veľkosť bydliska riešenie situácie potvrdili najviac žiaci v obciach do 10 000 obyvateľov, najmenej žiaci vo veľkomestách nad 100 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 42,2 %, 2 001-10 000 45,1 %, 10 001-50 000 38,2 %, 50 001-100 000 42,5 %, nad 100 000 37,6 %). Vo vzťahu ku kraju sa zistilo, že v Košickom kraji takmer každý druhý žiak potvrdil riešenie situácie od preferovanej osoby, v Bratislavskom kraji to bola len tretina žiakov (BA 34,9 %, TT 42,2 %, TN 44,9 %, NR 46,7 %, ZA 41,4 %, BB 36,6 %, PO 40,6 %, KE 48,2 %).

Spokojnosť s riešením porušenia ľudských práv v škole

Podľa získaných dát viac ako polovica žiakov základných a stredných škôl poukazovala na absenciu porušovania ľudských práv a práv dieťaťa v školskom prostredí (58,3 %). Z tých, ktorí porušenie práv potvrdili a problém riešili je spokojných 42,1 % žiakov, pričom 17,1 % sú úplne spokojní a presne štvrtina skôr spokojní (25,0 %). Nerozhodní respondenti (ani spokojní, ani nespokojní) predstavovali necelú tretinu (30,5 %) a nespokojný bol každý štvrtý opýtaný (27,4 %; z toho skôr nespokojní 17,1 % a úplne nespokojní 10,3 %).

Graf 16: Miera spokojnosti s riešením porušenia ľudských práv v škole (v %)

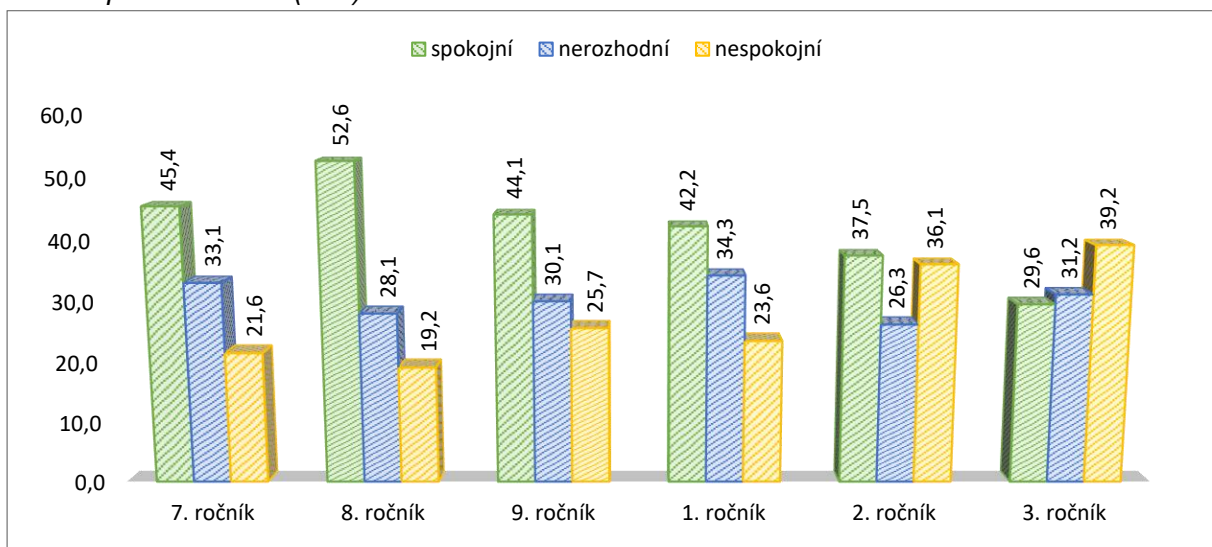
Poznámka: Graf znázorňuje % respondentov pripúšťajúcich porušenie ľudských práv v škole (N = 872).

S riešením porušenia práv v škole sú spokojnejší podľa pohlavia chlapci (chlapci 47,5 %, dievčatá 39,1 %), pričom úplnú spokojnosť volila necelá štvrtina chlapcov (22,6 %) a menej ako 14 % dievčat (13,7 %). Dievčatá boli viac nerozhodné (chlapci 28,8 %, dievčatá 31,9 %) a taktiež aj nespokojné (chlapci 23,7 %, dievčatá 29,0 %). Pozitívne je, že oproti poslednému zisťovaniu sa zvýšilo percento úplne spokojných chlapcov, aj dievčat (rok 2020: chlapci 18,1 %, dievčatá 7,7 %; rok 2022: chlapci 22,6 %, dievčatá 13,7 %). Taktiež celková spokojnosť je vyššia v aktuálnom výskume (rok 2020: chlapci 42,4 %, dievčatá 34,8 %; rok 2022: chlapci 47,5 %, dievčatá 39,1 %).

Výraznejšie rozdiely sa prejavili pri komparácii podľa navštevovaného ročníka. Ukázalo sa, že spokojní sú najmä žiaci 8. ročníka základných škôl, kde podiel spokojných bol nadpolovičný (ZŠ 7. ročník 45,4 %, 8. ročník 52,6 %, 9. ročník

44,1 %, SŠ 1. ročník 42,2 %, 2. ročník 37,5 %, 3. ročník 29,6 %). Kým vo všetkých ročníkoch podiel úplne spokojných sa blíži k hranici 20 %, u najstarších žiakov z 3. ročníka je to menej ako 8 % z nich (ZŠ 7. ročník 17,3 %, 8. ročník 19,3 %, 9. ročník 19,1 %, SŠ 1. ročník 19,7 %, 2. ročník 17,1 %, 3. ročník 7,2 %). Tretiaci taktiež vykazovali najvyššiu mieru nespokojnosti (ZŠ 7. ročník 21,6 %, 8. ročník 19,2 %, 9. ročník 25,7 %, SŠ 1. ročník 23,6 %, 2. ročník 36,1 %, 3. ročník 39,2 %) a nerozhodní boli predovšetkým prváci stredných škôl s vyše tretinovým zastúpením (ZŠ 7. ročník 33,1 %, 8. ročník 28,1 %, 9. ročník 30,1 %, SŠ 1. ročník 34,3 %, 2. ročník 26,3 %, 3. ročník 31,2 %). Podiel spokojných, nerozhodných a nespokojných podľa navštevovaného ročníka znázorňuje graf 17.

Graf 17: Spokojnosť, nerozhodnosť a nespokojnosť s riešením porušenia ľudských práv v škole podľa ročníka (v %)

Tak ako už naznačila komparácia podľa ročníka, spokojnejší s riešením porušenia práv sú žiaci základných škôl (ZŠ 47,6 %, SŠ 37,1 %). Keďže pri nerozhodnosti nebol zistený veľký rozdiel (ZŠ 30,3 %, SŠ 30,9 %), tak nespokojnosť jednoznačne viac prezentovali stredoškôláci (ZŠ 21,8 %, SŠ 32,0 %). Porovnanie podľa typu strednej školy medzi gymnáziami a strednými odbornými školami neprinieslo markantné rozdiely, respondenti z oboch skupín v približne rovnakej miere prezentovali spokojnosť (G 36,2 %, SOŠ 37,5 %), nerozhodnosť (G 30,5 %, SOŠ 31,1 %) a nespokojnosť (G 33,4 %, SOŠ 31,4 %).

Porovnanie podľa veľkosti bydliska ukázalo, že len v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov je viac ako polovica žiakov spokojná (do 2 000 obyvateľov 43,4 %, 2 001-10 000 obyvateľov 43,6 %, 10 001-50 000 obyvateľov 36,5 %, 50 001-100 000 obyvateľov 39,5 %, nad 100 000 50,7 %). Ambivalentný, nerozhodný postoj a nespokojnosť volili predovšetkým respondenti v malých mestách do 50 000 obyvateľov (*nerozhodní*: do 2 000 obyvateľov 31,1 %, 2 001-10 000 obyvateľov 27,8 %, 10 001-50 000 obyvateľov 34,1 %, 50 001-100 000 obyvateľov 33,3 %, nad 100 000 obyvateľov 24,7 %; *nespokojní*:

do 2 000 obyvateľov 25,5 %, 2 001-10 000 obyvateľov 28,5 %, 10 001-50 000 obyvateľov 29,3 %, 50 001-100 000 obyvateľov 27,1 %, nad 100 000 obyvateľov 24,7 %).

Zaujímavé výsledky opäť priniesla komparácia podľa kraja. Kraj s najvyššou mierou spokojnosti a jediný, kde to predstavuje viac ako polovicu žiakov, je Košický kraj (BA 44,0 %, TT 39,7 %, TN 43,0 %, NR 39,0 %, ZA 37,5 %, BB 37,6 %, PO 41,1 %, KE 56,7 %). Problém prikloniť sa k spokojnosti alebo nespokojnosti, a teda nerozhodní boli predovšetkým respondenti v Žilinskom kraji (BA 27,5 %, TT 32,1 %, TN 29,1 %, NR 33,0 %, ZA 41,0, BB 30,4 %, PO 27,4 %, KE 21,6 %). Nespokojnosť sa vo väčšine krajov pohybovala v rozmedzí od 27,9 % do 32,0 %, výnimkami je Žilinský a Košický kraj, kde sa k nespokojnosti priklonila pätina žiakov (BA 28,4 %, TT 28,2 %, TN 27,9 %, NR 28,0 %, ZA 21,5 %, BB 32,0 %, PO 31,5 %, KE 21,6 %).

Porovnaním výsledku s predošlými výskumami môžeme konštatovať, že napriek poslednému poklesu spokojných žiakov došlo v aktuálnom zisťovaní k vzostupu, aj keď súčasný podiel patrí za celé sledované obdobie k tým nižším (rok 2007: 19,8 %, rok 2009: 23,0 %, rok 2012: 19,3 %, rok 2014: 16,8 %, rok 2016: 18,7 %, rok 2018: 17,3 %, rok 2020: 15,3 %, rok 2022: 17,5 %). Potešujúci však môže byť podiel respondentov, ktorí potvrdili absenciu porušovania ľudských práv v škole, tento podiel je druhý najvyšší za všetky roky. Žiaci v aktuálnom výskume boli rozhodní a vedeli určiť, či sú alebo nie sú spokojní. Ambivalentný postoj tak volilo najmenej žiakov v porovnaní s ostatnými rokmi a od roku 2016 zaznamenávame neustály pokles. Percento nespokojných sa síce zvýšilo oproti poslednému výskumu v roku 2020, je však druhé najnižšie za všetky roky (rok 2007: 16,4 %, rok 2009: 14,5 %, rok 2012: 16,1 %, rok 2014: 14,2 %, rok 2016: 11,5 %, rok 2018: 12,2 %, rok 2020: 8,4 %, rok 2022: 11,4 %).

Tabuľka 8: Spokojnosť s riešením porušenia práv v škole – porovnanie rokov 2007 až 2022

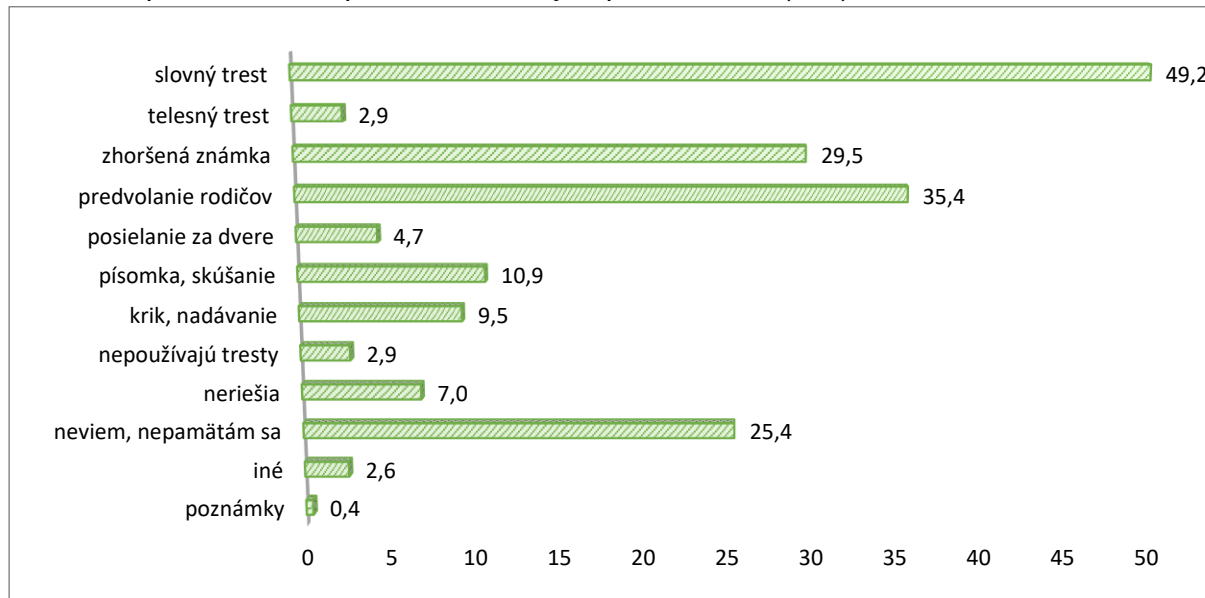
Spokojnosť s riešením	%							
	2007	2009	2012	2014	2016	2018	2020	2022
úplne spokojný	6,9	9,0	6,7	5,2	5,5	5,1	5,1	7,1
skôr spokojný	12,9	14,0	12,6	11,6	13,2	12,2	10,2	10,4
nerozhodný	23,5	20,1	20,5	18,3	21,1	18,0	16,0	12,7
skôr nespokojný	9,7	7,7	9,3	7,7	6,9	7,0	5,4	7,1
úplne nespokojný	6,7	6,8	6,8	6,5	4,6	5,2	3,0	4,3
nestretol sa	40,3	42,6	44,1	50,7	48,7	52,5	60,4	58,3

Spôsob riešenia porušenia ľudských práv učiteľmi

Učítelia, podľa oslovených žiakov, riešia porušenie ľudských práv v školskom prostredí najčastejšie slovným trestom (napomenutie, pokarhanie), tak sa vyjadrila takmer polovica z nich (49,2 %). Pomerne často riešia takéto situácie aj predvolaním rodičov (35,4 %), zhoršenou známkou zo správania (29,5 %) alebo písomkou, skúšaním, resp. úlohou navyše (10,9 %). Medzi menej frekvencované spôsoby riešenia, ktoré dosiahli menej ako 10 %, patrí krik, nadávanie (9,5 %), posielanie za dvere/bytie po škole (4,7 %), telesný trest

(2,9 %), iné tresty (2,6 %) a poznámky (0,4 %). Až viac ako štvrtina žiakov (25,4 %) nevie alebo si nepamätá, ako učitelia porušenie ľudských práv v škole riešia. Presne 7,0 % učiteľov tieto záležitosti ignorujú a problém neriešia a necelé 3 % (2,9 %) nepoužívajú tresty. Výsledky zobrazuje graf 18.

Graf 18: Spôsob riešenia porušenia ľudských práv učiteľmi (v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosti uviesť viac odpovedí súčasne.

Všetky tri najčastejšie uvádzané spôsoby riešenia porušenia ľudských práv od učiteľov prezentovali vo vyššej miere dievčatá – slovný trest (dievčatá 53,1 %, chlapci 44,8 %), predvolanie rodičov (dievčatá 39,9 %, chlapci 29,9 %), zhoršená známka zo správania (dievčatá 32,0 %, chlapci 26,8 %). Dievčatá taktiež o čosi viac označovali riešenie krikom a nadávaním (dievčatá 9,7 %, chlapci 9,1 %) a aj voľbou iných nedefinovaných spôsobov (dievčatá 4,1 %, chlapci 0,8 %). Chlapci, na druhej strane, sa viac prikláňali oproti dievčatám k tomu, že učitelia porušenie práv riešia písomkami, skúšaním (chlapci 11,1 %, dievčatá 10,8 %), posielaním za dvere (chlapci 5,0 %, dievčatá 4,4 %), telesným trestom (chlapci 3,5 %, dievčatá 2,2 %) a poznámkou (chlapci 0,5 %, dievčatá 0,3 %). Chlapci tiež vyjadrili vo vyššej miere, že učitelia nič neriešia (chlapci 8,0 %, dievčatá 6,2 %). Kým necelá tretina chlapcov (29,6 %) nevedela odpovedať alebo si nepamätala spôsob riešenia, u dievčat to bola pätina z nich (21,8 %). Fakt, že učitelia porušenie práv riešia bez použitia akýchkoľvek trestov deklarovali v približne rovnakej miere dievčatá aj chlapci (dievčatá 2,9 %, chlapci 3,0 %).

Na základe navštevovaného ročníka boli zistené významné rozdiely. Najmladší žiaci 7. ročníka základných škôl preukázali najväčšiu skúsenosť s rôznymi spôsobmi riešenia, keď až v piatich prípadoch mali najvyššie zastúpenie. Ide konkrétne o slovný trest (60,5 %, najmenej 8. ročník ZŠ 38,0 %), predvolanie rodičov (43,1 %, najmenej 8. ročník ZŠ 30,9 %), zhoršenú známku zo správania (33,2 %, najmenej 3. ročník SŠ 23,6 %), posielanie za dvere (6,4 %, najmenej 3. ročník SŠ 3,4 %) a telesný trest (4,2 %, najmenej 1. ročník SŠ 2,0 %). Boli to

tiež žiaci 7. ročníka, ktorí najmenej volili odpoveď *neviem, nepamätám sa* (20,7 %), v tomto prípade boli najdominantnejší o rok starší žiaci z 8. ročníka (31,7 %). Žiaci 9. ročníka sú najviac zo všetkých názoru, že učitelia porušenie ľudských práv neriešia (12,0 %, najmenej 8. ročník ZŠ 3,4 %) a takisto najviac prezentovali riešenie krikom a nadávaním (11,3 %, najmenej 8. ročník ZŠ 6,3 %), resp. riešenie bez použitia trestov (4,6 %, najmenej 1. ročník SŠ 1,1 %). Zo zvyšných spôsobov mala písomka a skúšanie najvyššie zastúpenie u žiakov 2. ročníka stredných škôl (13,5 %, najmenej 8. ročník ZŠ 8,2 %), iné spôsoby u žiakov 3. ročníka stredných škôl (5,7 %, najmenej 7. ročník ZŠ 0,2 %) a poznámky u ôsmakov (0,8 %, najmenej 1. ročník a 2. ročník SŠ zhodne po 0,0 %).

Podľa typu navštevovaných škôl medzi základnými a strednými školami a tiež podľa typov stredných škôl medzi gymnáziami a strednými odbornými školami bolo zistené, že porušenie ľudských práv riešia učitelia vo všetkých typoch škôl veľmi podobne a rozdiely sú minimálne.

Podľa veľkosti bydliska sa ukázalo, že žiaci vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov najviac oproti ostatným volili slovný trest (52,5 %, najmenej nad 100 000 obyvateľov 41,9%), predvolanie rodičov (38,9 %, najmenej nad 100 000 obyvateľov 23,9 %), písomku/skúšanie (14,8 %, najmenej obce do 2 000 obyvateľov 9,8 %) a telesný trest (3,5 %, najmenej do 10 000 obyvateľov 2,4 %). V najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov učitelia uprednostňujú podľa ich žiakov najmä posielanie za dvere (5,5 %, najmenej do 10 000 obyvateľov 3,4 %) a respondenti z tejto kategórie boli taktiež tí, ktorí nevedia odpovedať alebo si nepamätajú (31,8 %, najmenej do 100 000 obyvateľov 21,8 %), porušenie ľudských práv v školskom prostredí učitelia neriešia (12,1 %, najmenej do 10 000 obyvateľov 4,7 %) alebo riešia, ale nepoužívajú tresty (5,2 %, najmenej obce do 2 000 obyvateľov a mestá do 50 000 obyvateľov zhodne po 2,1 %). Zhoršenú známku využívajú učitelia predovšetkým u respondentov v obciach do 10 000 obyvateľov (32,1 %, najmenej nad 100 000 obyvateľov 22,5 %), krik a nadávanie v malých mestách do 50 000 obyvateľov (11,0%, najmenej obce do 2 000 obyvateľov 8,1 %), iné tresty bez špecifikácie (4,2 %, najmenej mestá do 100 000 obyvateľov 0,0 %) a poznámky v obciach do 10 000 obyvateľov (0,7 %, najmenej mestá nad 100 000 obyvateľov 0,0 %).

Komparáciou podľa kraja bolo zistené, že tri najfrekvencovanejšie spôsoby riešenia porušenia ľudských práv v škole mali najvyššie zastúpenie v Košickom kraji a najnižšie v Bratislavskom kraji – slovný trest (KE 59,9 %, BA 42,5 %), predvolanie rodičov (KE 53,8 %, BA 24,4 %) a zhoršená známka zo správania (KE 42,9, BA 23,0 %), pričom treba dodať, že rozdiely sú markantné. Presne tretina žiakov (33,3 %) v Bratislavskom kraji nevedela alebo si nepamätala použitie trestov, čo je najviac zo všetkých krajov a v Košickom kraji bol podiel takejto odpovede najnižší (15,4 %). Takisto žiaci v Bratislavskom kraji najviac deklarovali, že učitelia porušenie ľudských práv neriešia (11,1 %), tentokrát bol najnižší podiel zistený v Nitrianskom kraji (3,1 %). Kompletné a podrobné výsledky znázorňuje *tabuľka 9*.

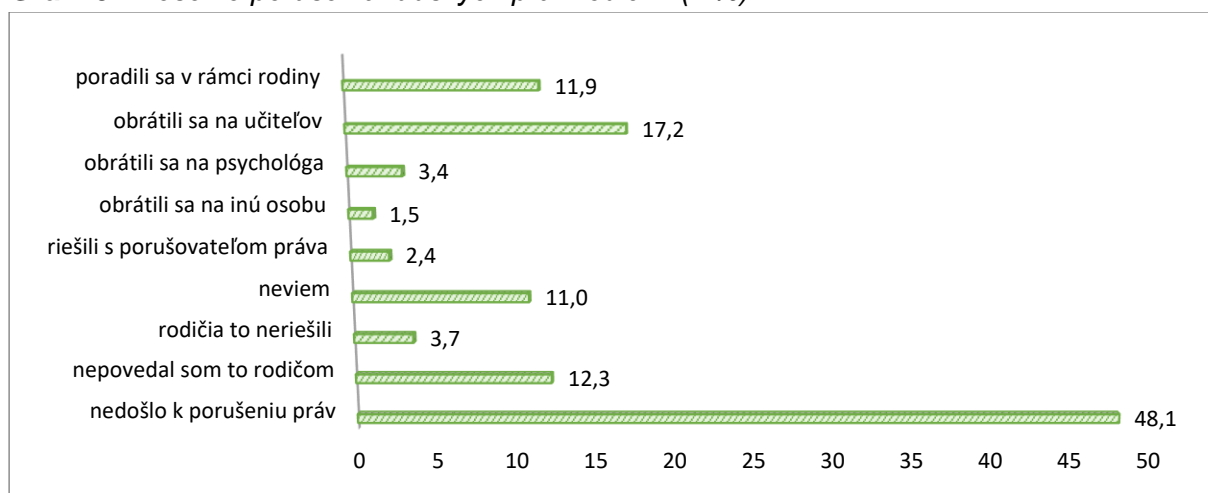
Tabuľka 9: Spôsob riešenia porušenia ľudských práv učiteľmi podľa kraja (v %)

	Kraj							
	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
slovný trest	42,5	48,3	53,6	49,7	44,3	46,8	55,5	59,9
telesný trest	2,4	2,3	3,0	2,2	3,8	2,4	2,8	4,0
zhoršená známka	23,0	27,2	35,2	29,2	27,1	30,1	27,2	42,9
predvolanie rodičov	24,4	25,3	35,2	39,0	34,4	35,6	40,7	53,8
poslanie za dvere	3,8	4,2	3,9	4,7	6,1	5,5	3,8	4,5
písomka	11,1	12,6	15,0	13,8	12,9	7,9	9,7	3,6
krik, nadávanie	8,9	14,6	17,2	6,9	8,4	8,5	5,9	8,5
nepouž. trest	4,1	4,6	2,1	1,6	2,0	4,6	3,1	1,2
neriešia	11,1	10,3	6,0	3,1	5,6	9,1	4,8	5,3
neviem	33,3	29,1	25,3	25,2	21,5	26,7	23,1	15,4
iné	0,5	0,0	2,6	0,3	12,4	0,6	0,7	0,4
poznámky	0,0	0,4	0,0	0,6	1,0	0,3	0,7	0,0

Riešenie porušenia ľudských práv zo strany rodičov

Na otázku o riešení porušenia ľudských práv v škole po oznámení rodičom sme získali 2 726 odpovedí, z ktorých 1 175 respondentov (48,1 %) uviedlo, že v ich škole nedošlo k porušeniu ľudských práv. Tí žiaci, ktorí porušenie práv v školskom prostredí zažili, ako najčastejšie riešenie, ktoré podnikli ich rodičia je obrátenie sa na učiteľov a vedenie školy (17,2 %). Viac ako desatina žiakov (12,3 %) však o porušení svojim rodičom nepovedala a nechala si to len pre seba. Necelých 12 % (11,9 %) žiakov deklarovalo, že situácia porušenia práv sa riešila v rodine. Pomerne veľa respondentov na otázku nevedelo odpovedať – 11,0 %. Nasledovali menej frekventované spôsoby riešenia ako obrátenie sa na psychológa (3,4 %), riešenie situácie priamo s porušovateľom práva (2,4 %) a obrátenie sa na inú osobu či inštitúciu (1,5 %). 3,7 % žiakov síce rodičom oznámili porušenie práv, no tí vzniknutú situáciu nijak neriešili.

Graf 19: Riešenie porušenia ľudských práv rodičmi (v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosti uviesť viac odpovedí súčasne.

Podľa pohlavia chlapci vo vyššej miere prezentovali názor, že v ich škole nedošlo k porušeniu ľudských práv (chlapci 50,9 %, dievčatá 46,0 %). Chlapci taktiež na otázku skôr nevedeli odpovedať (chlapci 12,6 %, dievčatá 9,3 %) a pri

konkrétnych riešeniach rodičia chlapcov viac komunikovali situáciu s porušovateľom práva (chlapci 2,8 %, dievčatá 2,0 %) alebo sa obrátili na inú osobu/inštitúciu (chlapci 2,1 %, dievčatá 1,0 %). Dievčatá a ich rodičia sa pri spomínaných problémoch vo vyššej miere obracajú na učiteľov a vedenie školy (dievčatá 19,3 %, chlapci 14,9 %), radia sa v rodine (dievčatá 13,3 %, chlapci 10,3 %) a obracajú na pomoc psychológa (dievčatá 3,6 %, chlapci 3,3 %). Aj keď rozdiel nie je významný, sú to skôr dievčatá, ktoré sa rodičom o porušení práv v škole nezdôverili (dievčatá 13,0 %, chlapci 11,4 %) a ak áno, tak to rodičia neriešili (dievčatá 4,1 %, chlapci 3,2 %).

Porovnanie podľa navštevovaného ročníka ukázalo, že najviac porušenie práv v škole popierali žiaci 7. a 9. ročníka (7. ročník 53,6 %, 9. ročník 52,8 %, najmenej 2. ročník SŠ 41,5 %). Zatajovanie situácie porušenia práv pred rodičmi je príznačné viac pre stredoškolákov (ZŠ 7. ročník 10,6 %, 8. ročník 9,5 %, 9. ročník 10,8 %, SŠ 1. ročník 12,5 %, 2. ročník 16,0 %, 3. ročník 14,3 %). Neriešenie situácie zo strany rodičov sa pohybuje v rozmedzí od 2,6 % v 7. a 9. ročníku základných škôl po 4,8 % v 2. ročníku stredných škôl. Problém odpovedať mali predovšetkým žiaci základných škôl, vo všetkých ročníkoch to bola viac ako desatina z nich (ZŠ 7. ročník 13,6 %, 8. ročník 11,9 %, 9. ročník 12,5 %, SŠ 1. ročník 6,9 %, 2. ročník 10,4 %, 3. ročník 9,6 %). Najaktívnejší pri rôznych riešeniach sú rodičia žiakov 8. ročníka, ktorí podľa výpovede svojich detí sa najčastejšie obracajú na psychológa (6,1 %, najmenej 9. ročník ZŠ 1,4 %), inú osobu/inštitúciu (4,5 %, najmenej 9. ročník ZŠ 0,0 %) alebo situáciu riešia s porušovateľom práv (4,0 %, najmenej 7. ročník ZŠ 1,4 %). Rodičia žiakov 1. ročníka stredných škôl sa predovšetkým obracajú na učiteľov a vedenie školy (22,7 %, najmenej 8. ročník ZŠ 10,6 %) alebo sa poradia v rodine (15,1 %, najmenej 7. ročník 6,8 %).

O porušení ľudských práv nehovoria svojim rodičom najmä žiaci zo stredných odborných škôl (ZŠ 10,3 %, G 13,9 %, SOŠ 14,2 %), situáciu po oznámení neriešia najviac rodičia gymnazistov (ZŠ 3,1 %, G 6,6 %, SOŠ 3,4 %) a porušenie práv v škole negovala viac ako polovica žiakov stredných škôl (ZŠ 51,1 %, G 44,1 %, SOŠ 45,6 %). Rodičia žiakov zo stredných odborných škôl riešia porušenie práv najviac s učiteľmi a vedením školy (ZŠ 15,2 %, G 17,6 %, SOŠ 20,2 %), v rodine (ZŠ 9,7 %, G 12,1 %, SOŠ 15,4 %) alebo spoluprácou so psychológom (ZŠ 3,6 %, G 2,1 %, SOŠ 3,9 %). Riešenie s porušovateľom práv uprednostňujú predovšetkým rodičia gymnazistov (ZŠ 2,4 %, G 3,4 %, SOŠ 1,9 %) a obrátenie sa na inú osobu/inštitúciu rodičia žiakov zo základných škôl (ZŠ 2,0 %, G 0,8 %, SOŠ 1,1 %).

Viac ako desatina žiakov v každej kategórii podľa veľkosti bydliska zatajuje svojim rodičom skúsenosť s porušením ľudských práv v škole, jedinou výnimkou sú veľkomestá nad 100 000 obyvateľov, kde podiel žiakov s touto odpoveďou bol pod hranicou 9 % (8,7 %, podiel v ostatných kategóriách od 11,5 % do 13,6 %). Porovnanie podľa tejto premennej neprinieslo výrazné rozdiely, možno ale uviesť zaujímavú klesajúcu tendenciu pri riešení porušenia ľudských práv v rodine. Zistilo sa, že čím väčšie bydlisko, tým nižšie percento žiakov prezentujúcich tento typ riešenia (do 2 000 obyvateľov 15,2 %, 2 001-

10 000 obyvateľov 12,9 %, 10 001-50 000 obyvateľov 12,5 %, 50 001-100 000 obyvateľov 9,8 %, nad 100 000 obyvateľov 3,8 %). Taktiež platí stúpajúca tendencia (s jednou výnimkou), že čím väčšie bydlisko, tým vyšší podiel žiakov negujúcich porušenie práv v školskom prostredí (do 2 000 obyvateľov 42,1 %, 2 001-10 000 obyvateľov 49,1 %, 10 001-50 000 obyvateľov 45,7 %, 50 001-100 000 obyvateľov 55,7 %, nad 100 000 obyvateľov 57,1 %). Pri ostatných typoch riešení boli zaznamenané pomerne konštantné hodnoty.

Štatisticky významné rozdiely sa prejavili pri komparácii podľa kraja. Košický kraj sa výrazne líši od ostatných krajov. Je to zrejme najmä pri odpovedi, kde žiaci potvrdili, resp. vyvrátili porušenie ľudských práv v škole. Kým vo všetkých krajoch to bol v priemere každý druhý žiak, v Košickom kraji neporušenie ľudských práv potvrdila len tretina z nich (33,5 %). Výraznejšie rozdiely sa prejavili aj pri riešení porušenia práv s učiteľmi a vedením školy (Košický kraj 33,5 %, ostatné kraje podiel od 14,1 % do 18,7 %) a pri poradení sa v rodine (Košický kraj 25,2 %, ostatné kraje podiel od 6,2 % do 14,2 %). Pri zatajovaní rodičom dosiahol jednoznačne najnižší podiel Nitriansky kraj (7,6 %), ako jediný dosiahol menej ako desatinu respondentov. Podrobné a kompletne údaje zobrazuje *tabuľka 10*.

Tabuľka 10: Riešenie porušenia ľudských práv rodičmi podľa kraja (v %)

	Kraj							
	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
v rámci rodiny	6,2	11,5	10,7	13,3	11,4	7,6	14,2	25,2
s učiteľmi/vedením	14,1	14,2	14,2	13,6	15,4	18,2	18,7	33,5
cez psychológa	2,4	1,1	2,1	5,7	3,5	2,7	2,4	7,9
iná osoba/ inštitúcia	1,6	1,1	2,1	2,5	0,5	0,9	1,7	1,7
s porušovateľom	1,4	3,1	2,1	4,1	0,8	2,7	3,5	2,5
neviem	11,9	8,0	11,2	7,0	11,1	14,5	11,4	10,7
rodičia neriešili	3,3	2,3	4,3	3,5	4,3	5,2	3,5	3,3
nepovedal rodičom	10,8	11,9	14,6	7,6	14,9	14,2	12,5	11,2
nedošlo k porušeniu	53,9	55,9	47,2	53,2	47,5	46,1	44,3	33,5

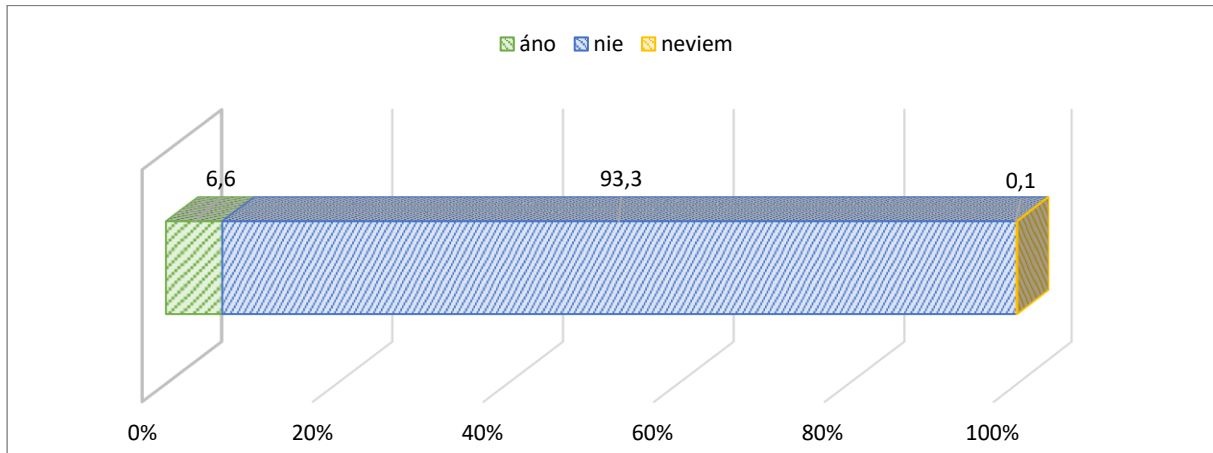
Porušovanie ľudských práv v rodinnom prostredí

Porušovanie ľudských práv v rodinnom prostredí je citlivou témou, ktorá často ostáva skrytá za zdobenými fasádami domov a súkromia. Rodina by mala byť miestom lásky, podpory a bezpečia pre všetkých svojich členov, no bohužiaľ, pre mnohých jednotlivcov je to miesto, kde sú vystavení rôznym formám zneužívania a porušovania ich základných práv. Predmetom tejto časti je teda analyzovanie skúsenosti porušenia ľudských práv v rodinnom prostredí, zmapovanie konkrétnych typov porušenia, preferencia osoby alebo inštitúcie pri riešení, riešenie oznámeného porušenia a spokojnosť s ním.

Skúsenosť s porušením ľudských práv doma

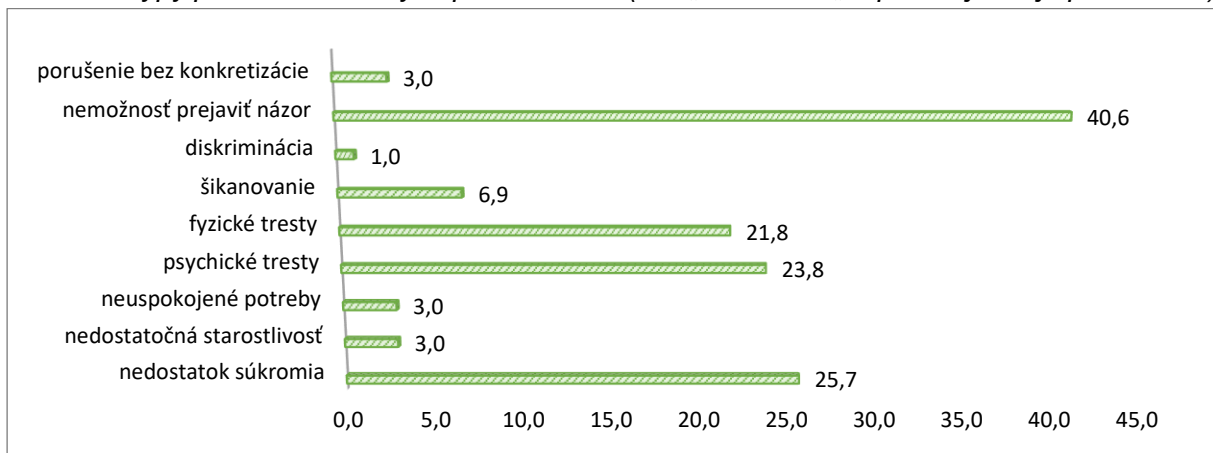
Väčšina respondentov, vyše 93 %, sa vyjadrila, že sa nestretli s porušením práv doma (93,3 %). Porušenie práv potvrdilo 6,6 % z nich (N=159) a 0,1 % na otázku nevedelo odpovedať. Sú to o niečo pozitívnejšie výsledky oproti poslednému zisťovaniu v roku 2020, kedy porušenie práv doma vyvrátilo 87,4 % respondentov, 6,0 % volilo odpoveď neviem a rovnako ako teraz porušenie potvrdilo 6,6 % opýtaných.

Graf 20: Skúsenosť s porušením ľudských práv doma (v %)

Porušenie práv v domácom prostredí negovali vo väčšej miere chlapci (chlapci 95,0 %, dievčatá 91,9 %), najmä žiaci základných škôl (ZŠ 94,7 %, G 91,1 %, SOŠ 92,3 %) a navštevujúci 8. ročník (ZŠ: 7. ročník 95,2 %, 8. ročník 96,3 %, 9. ročník 93,0 %, SŠ: 1. ročník 91,5 %, 2. ročník 90,7 %, 3. ročník 93,6 %). Podľa veľkosti bydliska to boli predovšetkým respondenti vo väčších mestách do 100 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 94,1 %, 2 001-10 000 obyvateľov 93,4 %, 10 001-50 000 obyvateľov 91,7 %, 50 001-100 000 obyvateľov 94,4 %, nad 100 000 obyvateľov 93,6 %) a podľa kraja respondenti v Nitrianskom kraji (BA 94,5 %, TT 94,2 %, TN 92,6 %, NR 94,9 %, ZA 92,1 %, BB 93,5 %, PO 91,1 %, KE 93,7 %).

Graf 21: Typy porušenia ľudských práv v rodine (bez „neviem“ a „neporušujú moje práva“ v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosti uviesť viac odpovedí súčasne; N=130 odpovedí od respondentov, ktorí uviedli konkrétne porušenie práva a že sa s porušením práva v rodine stretli.

Pri potvrdení a konkretizácii porušenia práv žiaci najčastejšie spomínali nemožnosť prejavíť svoj názor (40,6 %), nedostatok súkromia voľnosti (25,7 %), psychické (23,8 %) a fyzické tresty (21,8 %). Medzi menej frekventované typy porušenia práv patrí šikanovanie (6,9 %), nedostatočná starostlivosť, neuspokojené potreby, porušenie bez konkretizácie (všetky zhodne po 3,0 %) a nakoniec diskriminácia (1,0 %).

Nemožnosť prejavíť svoj názor je najfrekventovanejší typ porušenia práv v rodine, ktorý jednoznačne viac pociťujú dievčatá (dievčatá 46,0 %, chlapci 32,4 %). Podľa navštevovaného typu školy a ročníka sú to hlavne gymnazisti (ZŠ 43,6 %, G 50,0 %, SOŠ 33,3 %) a žiaci 8. ročníka základných škôl (ZŠ: 7. ročník 35,7 %, 8. ročník 71,4 %, 9. ročník 38,9 %, SŠ: 1. ročník 21,7 %, 2. ročník 38,1 %, 3. ročník 64,7 %). Podľa ostatných kritérií svoj názor nemôžu doma povedať predovšetkým žiaci v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 57,1 %, 2 001-10 000 36,7 %, 10 001-50 000 40,6 %, 50 001-100 000 42,9 %, nad 100 000 obyvateľov 18,2 %) a respondenti v Nitrianskom kraji (BA 27,3 %, TT 45,5 %, TN 50,0 %, NR 58,3 %, ZA 38,1 %, BB 20,0 %, PO 53,8 %, KE 37,5 %).

Druhým najčastejším typom porušenia práv doma je **nedostatok súkromia a voľnosti**. Poukazujú naň viac chlapci, aj keď rozdiel nie je markantný (chlapci 27,0 %, dievčatá 25,4 %). Taktiež naň poukazujú vo vyššej miere respondenti navštevujúci stredné odborné školy (ZŠ 17,9 %, G 22,7 %, SOŠ 35,9 %) a 1. ročník stredných škôl (ZŠ: 7. ročník 28,6 %, 8. ročník 14,3 %, 9. ročník 11,1 %, SŠ: 1. ročník 47,8 %, 2. ročník 19,0 %, 3. ročník 23,5 %). Porovnaním sa tiež zistilo, že sú to viac žiaci v malých obciach do 10 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 14,3 %, 2 001-10 000 50,0 %, 10 001-50 000 12,5 %, 50 001-100 000 28,6 %, nad 100 000 obyvateľov 18,2 %) a žiaci v Trnavskom kraji (BA 27,3 %, TT 36,4 %, TN 10,0 %, NR 8,3 %, ZA 28,6 %, BB 33,3 %, PO 30,8 %, KE 25,0 %).

Necelá štvrtina z tých, ktorí potvrdili porušenie práv doma, deklarovala použitie **psychických trestov**. Tento typ vo vyššej miere označovali dievčatá (dievčatá 25,4 %, chlapci 21,6 %), gymnazisti (ZŠ 20,5 %, G 31,8 %, SOŠ 23,1 %) a druháci zo stredných škôl (ZŠ: 7. ročník 21,4 %, 8. ročník 0,0 %, 9. ročník 27,8 %, SŠ: 1. ročník 17,4 %, 2. ročník 47,6 %, 3. ročník 11,8 %). Podľa komparácie k veľkosti bydliska psychické tresty uvádzali najmä opýtaní v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov a platí stúpajúca tendencia, že čím väčšia obec/mesto, tým vyšší podiel respondentov označujúcich tento typ (do 2 000 obyvateľov 19,0 %, 2 001-10 000 obyvateľov 20,0 %, 10 001-50 000 obyvateľov 25,0 %, 50 001-100 000 obyvateľov 28,6 %, nad 100 000 obyvateľov 36,4 %). Podľa kraja sú to najmä žiaci v Banskobystrickom a v Trenčianskom kraji, v Košickom kraji to nebol ani jeden žiak (BA 36,4 %, TT 9,1 %, TN 40,0 %, NR 25,0 %, ZA 14,3 %, BB 40,0 %, PO 23,1 %, KE 0,0 %).

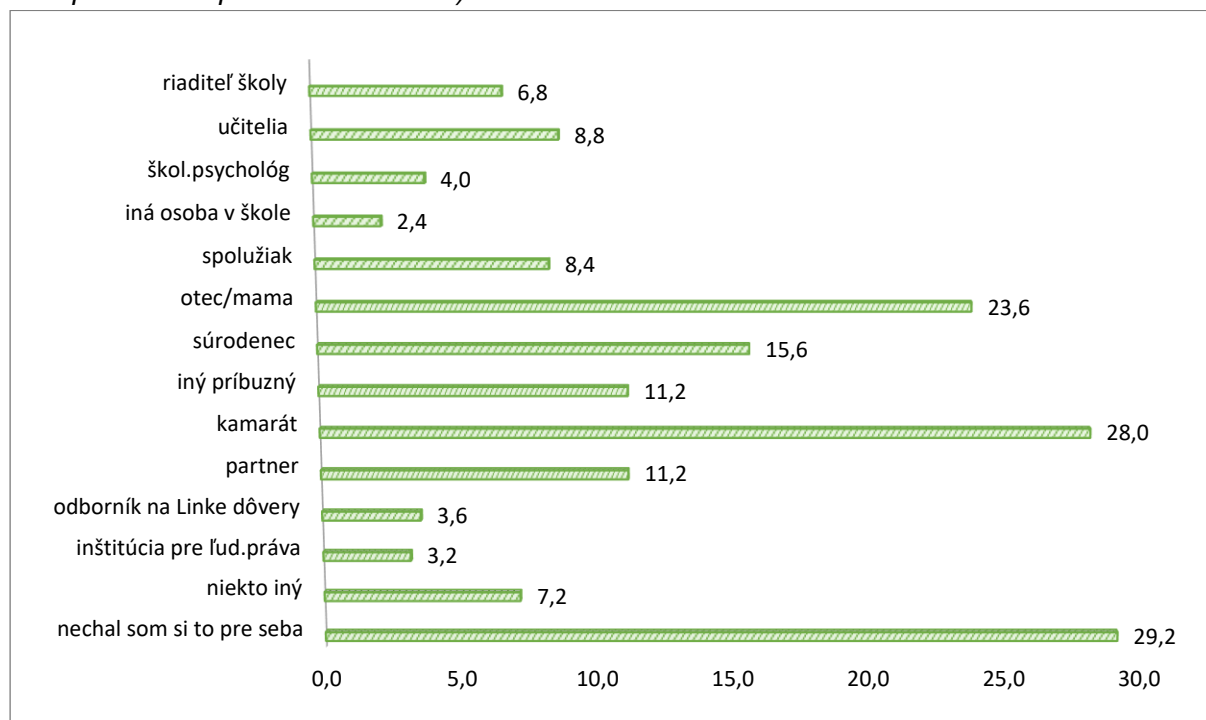
Pomerne vysoko zastúpené sú aj **fyzické tresty**, ktoré prezentovala pätina respondentov. Aj v tomto prípade dosiahli dievčatá vyššie percento oproti chlapcom (dievčatá 22,2 %, chlapci 18,9 %). Podľa typu školy majú skúsenosť s fyzickými trestami hlavne žiaci stredných odborných škôl (ZŠ 17,9 %,

G 18,2 %, SOŠ 25,6 %) a podľa navštevovaného ročníka žiaci 2. ročníka stredných škôl (ZŠ: 7. ročník 14,3 %, 8. ročník 0,0 %, 9. ročník 27,8 %, SŠ: 1. ročník 17,4 %, 2. ročník 38,1 %, 3. ročník 11,8 %). Ako pri psychických, tak aj pri fyzických trestoch sa stretli s týmto typom porušenia výrazne najviac respondenti v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 14,3 %, 2 001-10 000 obyvateľov 16,7 %, 10 001-50 000 obyvateľov 25,0 %, 50 001-100 000 obyvateľov 14,3 %, nad 100 000 obyvateľov 45,5 %) a podľa kraja to boli najmä respondenti v Bratislavskom kraji (BA 36,4 %, TT 9,1 %, TN 20,0 %, NR 16,7 %, ZA 19,0 %, BB 26,7 %, PO 23,1 %, KE 25,0 %).

Preferencia osoby pri riešení porušenia ľudských práv v rodine

Od respondentov, ktorí potvrdili porušenie práv v rodine sme dostali 408 odpovedí s konkretizáciou osôb, ktoré požiadali o pomoc. Zarážajúce je, že najfrekvencovanejšou odpoveďou bolo priznanie, že si to nechali pre seba a nikoho nepožiadali o pomoc. Predstavovalo to takmer 30 % respondentov (29,2 %). Z konkrétnych osôb je najpreferovanejšou osobou kamarát/ka (28,0 %), nasleduje otec alebo mama (23,6 %), súrodenec (15,6 %), iný príbuzný a partner (zhodne po 11,2 %). Zvyšné osoby, resp. inštitúcie prezentovala menej ako desatina opýtaných. Patrí sem požiadanie o pomoc učiteľa (8,8 %), spolužiaka (8,4 %), niekoho iného (7,2 %), riaditeľa školy (6,8 %), školského psychológa (4,0 %), odborníka linky dôvery (3,6 %), inštitúciu pre ľudské práva (3,2 %) a nakoniec inú osobu v škole (2,4 %).

Graf 22: Preferencia osoby pri riešení porušenia ľudských práv v rodine (bez „nestretol som sa s porušením práv v rodine“ v %)

Poznámka: Súčet presahuje 100 % pre možnosti uviesť viac odpovedí súčasne; N=408 odpovedí od respondentov, ktorí uviedli, že sa s porušením práva v rodine stretli.

Porovnanie podľa pohlavia ukázalo, že chlapci si problém porušenia viac nechávajú pre seba a situáciu s nikým neriešia (chlapci 30,4 %, dievčatá 28,8 %). Taktiež sa vo vyššej miere obracajú na minimálne jedného z rodičov (chlapci 25,0 %, dievčatá 22,9 %), riaditeľa školy (chlapci 10,9 %, dievčatá 4,6 %), niekoho iného – všeobecne (chlapci 7,6 %, dievčatá 6,5 %), školského psychológa (chlapci 5,4 %, dievčatá 3,3 %) a na inú osobu v škole (chlapci 4,3 %, dievčatá 1,3 %). Na druhej strane, dievčatá viac vyhľadávajú pomoc u kamarátov (dievčatá 37,3 %, chlapci 14,1 %), súrodencov (dievčatá 17,6 %, chlapci 12,0 %), partnera (dievčatá 14,4 %, chlapci 6,5 %), iného príbuzného (dievčatá 11,8 %, chlapci 9,8 %), učiteľov (dievčatá 10,5 %, chlapci 6,5 %) a spolužiakov (dievčatá 9,8 %, chlapci 6,5 %). Podiel chlapcov a dievčat pri odpovediach odborníka linky dôvery a inštitúcia pre ľudské práva bol vo všetkých prípadoch 3,3 %.

Až necelá tretina gymnazistov a žiakov stredných odborných škôl nikoho nežiada o pomoc pri porušení práv v rodine, u žiakov základných škôl to predstavuje štvrtinu (ZŠ 25,3 %, G 31,4 %, SOŠ 32,4 %). Pri konkrétnych osobách a inštitúciách sú najaktívnejší žiaci základných škôl. Dosiahli najvyššie percento pri požiadaní o pomoc rodičov (ZŠ 24,2 %, G 23,5 %, SOŠ 23,5 %), súrodencov (ZŠ 17,9 %, G 15,7 %, SOŠ 13,7 %), iného príbuzného (ZŠ 15,8 %, G 9,8 %, SOŠ 7,8 %), učiteľa (ZŠ 13,7 %, G 3,9 %, SOŠ 6,9 %), riaditeľa školy (ZŠ 12,6 %, G 2,0 %, SOŠ 3,9 %), niekoho iného (ZŠ 8,4 %, G 5,9 %, SOŠ 6,9 %), školského psychológa (ZŠ 5,3 %, G 3,9 %, SOŠ 2,9 %) a aj inej osoby v škole (ZŠ 3,2 %, G 2,0 %, SOŠ 2,0 %). Gymnazisti preferujú pomoc od kamarátov (ZŠ 28,4 %, G 31,4 %, SOŠ 26,5 %), spolužiakov (ZŠ 9,5 %, G 9,8 %, SOŠ 6,9 %) a niektorej inštitúcie pre ľudské práva (ZŠ 2,1 %, G 9,8 %, SOŠ 1,0 %). Žiaci stredných odborných škôl si najviac zo všetkých nechávajú problém porušenia práv pre seba (ZŠ 25,3 %, G 31,4 %, SOŠ 32,4 %), resp. sa obrátia na partnera (ZŠ 5,3 %, G 13,7 %, SOŠ 15,7 %) alebo odborníka linky dôvery (ZŠ 2,1 %, G 2,0 %, SOŠ 3,9 %).

Výrazné rozdiely sa prejavili podľa navštevovaného ročníka. Pri zatajovaní a nepožiadaní nikoho o pomoc platí pri ročníkoch základných aj stredných škôl – čím vyšší ročník v jednotlivých stupňoch škôl, tým vyšší podiel respondentov, ktorí sa nikomu nezdôverili (ZŠ: 7. ročník 15,2 %, 8. ročník 18,2 %, 9. ročník 40,5 %, SOŠ: 1. ročník 24,6 %, 2. ročník 37,0 %, 3. ročník 39,5 %). Žiaci 7. ročníka základných škôl sa najviac obracali na rodičov (39,4 %, podiel v ostatných ročníkoch od 13,6 % do 27,5 %), súrodencov (27,3 %, podiel v ostatných ročníkoch od 4,5 % do 18,9 %) a spolužiakov (21,2 %, podiel v ostatných ročníkoch od 0,0 % do 7,9 %). Spoločne s ôsmakmi volili najviac aj pomoc od učiteľov (18,2 %, podiel v ostatných ročníkoch od 0,0 % do 10,9 %). Deviataci skôr riešia porušenie práv s iným príbuzným (24,3 %, podiel v ostatných ročníkoch od 2,2 % do 13,2 %) a so školským psychológom (8,1 %, podiel v ostatných ročníkoch od 0,0 % do 6,1 %). Každý stredoškolský ročník mal dominantné postavenie pri preferencii jednej osoby/inštitúcie. U prvákov to bola pomoc odborníka linky dôvery (4,3 %, podiel v ostatných ročníkoch od 0,0 % do 3,0 %), u druhákov pomoc od partnera (21,7 %, podiel v ostatných

ročníkoch od 2,7 % do 21,1 %), u tretiaikov pomoc od kamarátov (36,8 %, podiel v ostatných ročníkoch od 19,6 % do 30,3 %).

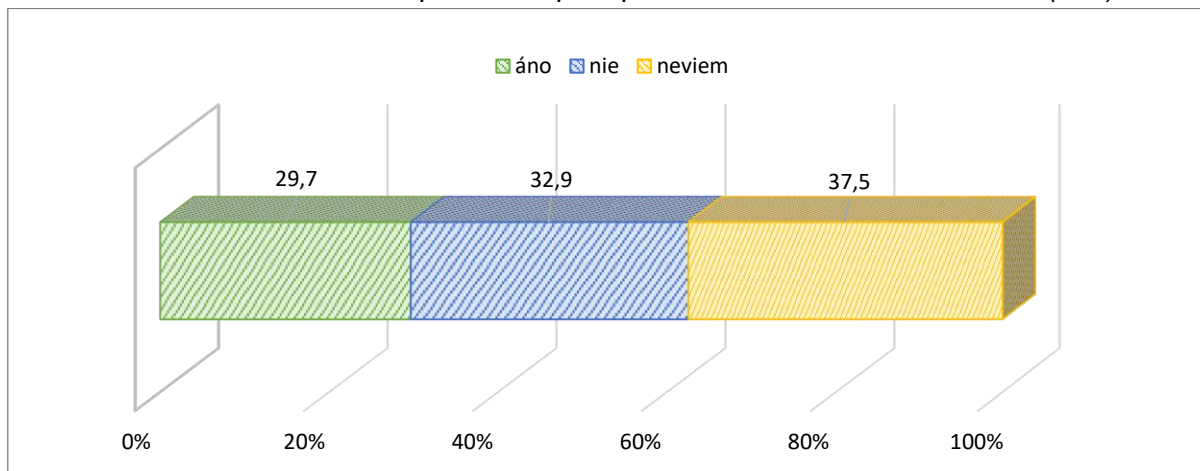
V najmenších obciach do 2 000 obyvateľov sa v najvyššej miere respondenti obracajú na riaditeľa školy (13,1 %, najmenej vo veľkomestách nad 100 000 obyvateľov 0,0 %) a na inštitúciu pre ľudské práva (4,9 %, najmenej mestá do a nad 100 000 obyvateľov 0,0 %). V mestách do 50 000 obyvateľov požiadali žiaci o pomoc hlavne spolužiakov (13,4 %, najmenej obce do 10 000 obyvateľov 2,9 %), školského psychológa (6,0 %, najmenej mestá do 100 000 obyvateľov 0,0 %) a inú osobu v škole (4,5 %, najmenej obce do 10 000 obyvateľov a veľkomestá 0,0 %). Pri väčšine osôb dominovali opýtaní v mestách do 100 000 obyvateľov. Išlo o pomoc od prvých troch najpreferovanejších osôb: kamarátov (38,5 %, najmenej veľkomestá 19,2 %), rodičov (34,6 %, najmenej obce do 2 000 obyvateľov 21,3 %) a súrodencov (19,2 %, najmenej obce do 2 000 obyvateľov 13,1 %), ale aj partnera (23,1 %), iného príbuzného (19,2 %), učiteľa (15,4 %) a niekoho iného (11,5 %). Odborníka linky dôvery využívali najmä respondenti v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (7,7 %). Neriešenie problému s kýmkoľvek predstavovalo vo všetkých kategóriách štvrtinu až tretinu, jedinou výnimkou je kategória miest do 100 000 obyvateľov, kde to nebola ani desatina (do 2 000 obyvateľov 34,4 %, 2 001-10 000 obyvateľov 34,8 %, 10 001-50 000 obyvateľov 25,4 %, 50 001-100 000 obyvateľov 7,7 %, nad 100 000 obyvateľov 34,6 %).

Komparáciou podľa kraja sa zistilo, že pomoc u viacerých osôb vyhľadávajú predovšetkým respondenti v Nitrianskom kraji. Najviac zo všetkých žiadajú o pomoc svojich rovesníkov – kamarátov (44,8 %, najmenej KE kraj 12,0 %), súrodencov (24,1 %, najmenej TT kraj 5,6 %), spolužiakov (20,7 %, najmenej TT kraj 0,0 %) a partnerov (20,7 %, najmenej BB kraj 7,9 %). Pomoc od autorít prezentovali žiaci v iných krajoch. Na riaditeľa školy sa obracajú so žiadosťou o pomoc predovšetkým žiaci v Košickom kraji (16,0 %, najmenej TT a PO kraj 0,0 %), na školského psychológa zase v Bratislavskom kraji (6,9 %, najmenej TT kraj 0,0 %) a v Prešovskom kraji porušenie práv v rodine opýtaní riešili s učiteľom (16,2 %, najmenej BB kraj 2,6 %) a s inou osobou v škole (5,4 %, najmenej TT, TN a BB kraj po 0,0 %). Niekoho iného (bez konkretizácie) volili prevažne žiaci v Trnavskom kraji (16,7 %, najmenej NR 0,0 %). Z rodiny preferujú otca alebo mamu respondenti v Žilinskom kraji (33,3 %, najmenej TN kraj 11,1 %) a iného príbuzného respondenti v Trnavskom kraji (27,8 %, najmenej BA kraj 0,0 %). O služby odborníka linky dôvery sa pokúšali len respondenti na východnom a strednom Slovensku (ZA 4,4 %, BB 2,6 %, PO 2,7 %, KE 20,0 %), podobne ako aj pomoc od inštitúcie pre ľudské práva (BB 15,8 %, PO 2,7 %, KE 4,0 %). Vo zvyšných krajoch ani jeden respondent neoznačil túto odpoveď. Zatajovanie a nechanie si problému pre seba je pomerne vysoko zastúpené vo všetkých krajoch, najviac však v Prešovskom kraji (BA 34,5 %, TT 22,2 %, TN 25,9 %, NR 27,6 %, ZA 31,1 %, BB 26,3 %, PO 35,1 %, KE 24,0 %).

Riešenie oznámeného porušenia práv preferovanou osobou/inštitúciou

Až 2 175 respondentov (88,2 %) sa vyjadrilo pri otázke riešenia oznámeného porušenia ľudských práv v rodine, že sa s porušením v ich rodine nestretli. Ak sa stretli a požiadali niekoho o pomoc, tak si prevažne nevedeli spomenúť, či to bolo riešené (37,5 %). Tretina z nich (32,9 %) sa jasne vyjadrila, že situácia riešená nebola a necelých 30 % (29,7 %) pomoc a riešenie od oslovenenej osoby alebo inštitúcie potvrdilo.

Graf 23: *Riešenie oznámeného porušenia práv preferovanou osobou/inštitúciou (v %)*

Porovnanie podľa pohlavia neprinieslo výrazne rozdiely, možno však konštatovať, že dievčatá vo vyššej miere prezentovali názor, že situácia bola riešená preferovanou osobou/inštitúciou (dievčatá 30,5 %, chlapci 27,9 %), taktiež viac nevedeli na otázku odpovedať (dievčatá 38,3 %, chlapci 36,9 %). Chlapci o pár percentuálnych bodov viac volili odpoveď, že situácia porušenia práv riešená nebola (chlapci 35,5 %, dievčatá 31,1 %).

Štatisticky významné rozdiely sa prejavili pri komparácii podľa navštevovaného ročníka. Kým až 42,0 % siedmakov zo základných škôl deklarovalo, že v ich prípade osoba, resp. inštitúcia konala a riešila situáciu, u druhákov v stredných školách to bola necelá pätina (ZŠ 7. ročník 42,0 %, 8. ročník 28,6 %, 9. ročník 27,3 %, SŠ 1. ročník 28,6 %, 2. ročník 17,8 %, 3. ročník 28,2 %) a podľa typu školy necelá štvrtina žiakov stredných odborných škôl (ZŠ 33,9 %, G 32,0 %, SOŠ 22,1 %). Problém určiť, či situácia bola alebo nebola riešená a odpoveď *neviem* najviac volili stredoškóľáci (ZŠ 42,5 %, G 26,0 %, SOŠ 37,5 %) a najmä žiaci 8. ročníka, takmer polovica z nich (ZŠ 7. ročník 42,0 %, 8. ročník 46,4 %, 9. ročník 38,6 %, SŠ 1. ročník 32,9 %, 2. ročník 37,8 %, 3. ročník 30,8 %).

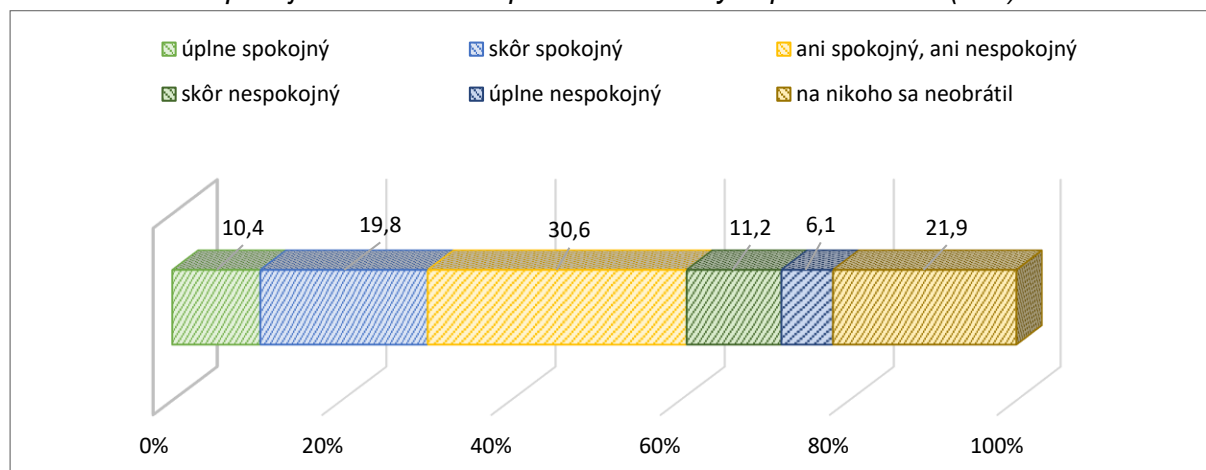
Riešenia situácie sa dočkali najmä respondenti z miest do 50 000 obyvateľov (36,0 %, najmenej veľkomestá nad 100 000 obyvateľov 24,0 %) a predovšetkým v Trenčianskom (38,9 %) a Prešovskom kraji (38,5 %, najmenej v Trnavskom kraji 16,7 %). Naopak, jednoznačnú pasivitu zo strany preferovaných osôb/inštitúcií pri riešení porušenia práv v rodine prezentovali

žiaci v obciach do 10 000 obyvateľov (36,4 %, najmenej obce do 2 000 obyvateľov 30,0 %) a v Trnavskom kraji (až 61,1 %, najmenej Košický kraj 23,3 %).

Spokojnosť s riešením porušenia ľudských práv v rodine

Z respondentov, ktorí sa stretli s porušením ľudských práv v rodine a s následným riešením takejto situácie je spokojná menej ako tretina z nich (30,2 %), pričom úplnú spokojnosť vyjadril len každý desiaty oslovený žiak (10,4 %). Taktiež necelá tretina žiakov (30,6 %) volila ambivalentný postoj (ani spokojný, ani nespokojný) a takmer pätina respondentov bola nespokojná (17,3 %). Tak, ako pri poslednom výskume, aj teraz vyše 20 % žiakov o probléme nikomu nepovedalo, a tak sa situácia neriešila (rok 2020: 22,5 %, rok 2022: 21,9 %). Väčšina žiakov (88,4 %) pri tejto otázke odpovedala, že sa v rodine s porušením práv dieťaťa nestretla. Podrobné údaje zobrazuje graf 24.

Graf 24: Miera spokojnosti s riešením porušenia ľudských práv v rodine (v %)

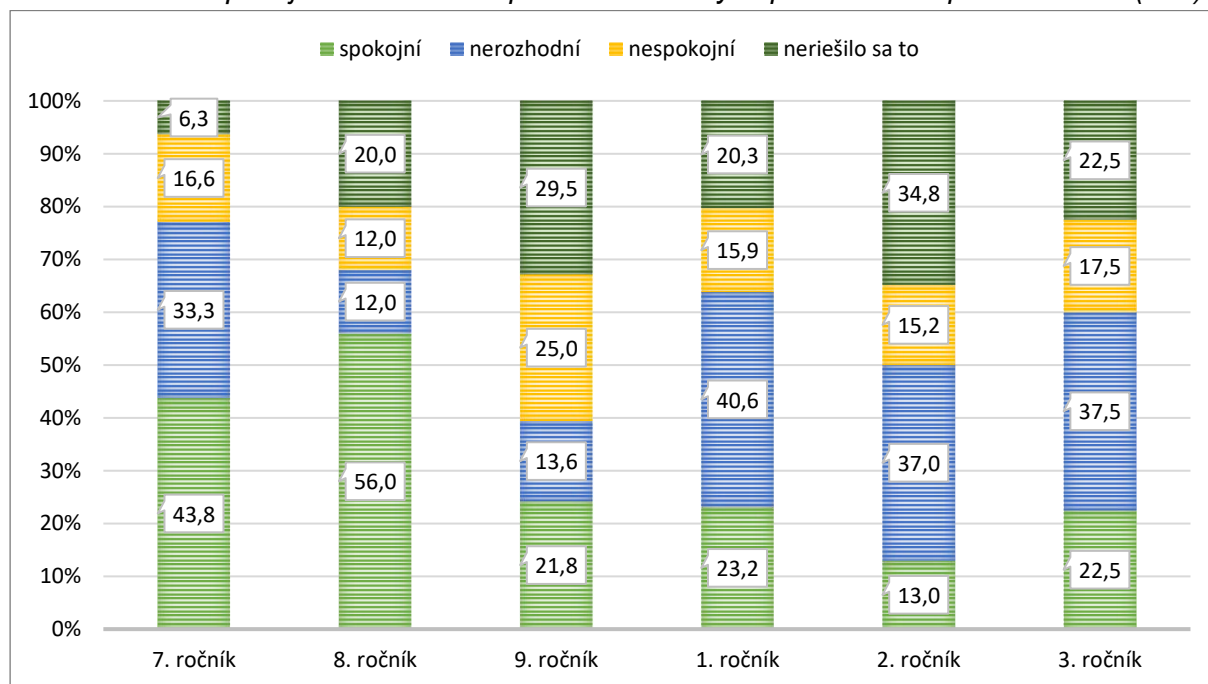
Poznámka: Graf znázorňuje % respondentov pripúšťajúcich porušenie ľudských práv v rodine (N = 278).

Spokojnejší s riešením porušenia práv v rodine podľa pohlavia sú viac chlapci (chlapci 32,7 %, dievčatá 29,0 %). Chlapci v porovnaní s dievčatami vo vyššej miere taktiež vyjadrovali nespokojnosť (chlapci 20,2 %, dievčatá 14,8 %), dievčatá volili skôr ambivalentnú odpoveď (dievčatá 33,7 %, chlapci 26,0 %) alebo sa na nikoho neobrátili (dievčatá 22,5 %, chlapci 21,2 %). Kým u chlapcov, v porovnaní s posledným zisťovaním v roku 2020, registrujeme takmer totožnú hodnotu pre nezdôverení sa nikomu o porušení práv, u dievčat je to mierny pokles (rok 2020: dievčatá 24,2 %, chlapci 21,0 %).

Výrazne spokojnejší sú žiaci základných škôl, predovšetkým žiaci 8. ročníka, u ktorých je to viac ako polovica (ZŠ: 7. ročník 43,8 %, 8. ročník 56,0 %, 9. ročník 31,8 %, SŠ: 1. ročník 23,2 %, 2. ročník 13,0 %, 3. ročník 22,5 %). Zaujímavosťou je, že ani jeden žiak tretieho ročníka strednej školy nebol úplne spokojný a ani úplne nespokojný. Stredoškoláci neboli ani tak veľmi nespokojní, ako skôr nerozhodní a vybrali si ambivalentnú odpoveď (ZŠ: 7. ročník 33,3 %, 8. ročník 12,0 %, 9. ročník 13,6 %, SŠ: 1. ročník 40,6 %, 2. ročník 37,0 %, 3. ročník 22,5 %).

3. ročník 37,5 %), resp. sa na nikoho neobracali (ZŠ: 7. ročník 6,3 %, 8. ročník 20,0 %, 9. ročník 29,5 %, SŠ: 1. ročník 20,3 %, 2. ročník 34,8 %, 3. ročník 29,5 %). Najviac nespokojní s riešením situácie porušenia práv boli žiaci 9. ročníka základnej školy, predstavujú štvrtinu z nich (ZŠ: 7. ročník 16,6 %, 8. ročník 12,0 %, 9. ročník 25,0 %, SŠ: 1. ročník 15,9 %, 2. ročník 15,2 %, 3. ročník 17,5 %).

Graf 25: Miera spokojnosti s riešením porušenia ľudských práv v rodine podľa ročníka (v %)

Komparácia premennej podľa konkrétneho typu škôl ukázala, že spokojnosť aj nespokojnosť je najvýraznejšia u žiakov základných škôl (spokojnosť: ZŠ 43,0 %, G 28,0 %, SOŠ 16,2 %; nespokojnosť: ZŠ 18,2 %, G 14,0 %, SOŠ 17,2 %), nerozhodnosť u žiakov stredných odborných škôl (ZŠ 20,7 %, G 30,0 %, SOŠ 42,9 %) a neriešenie/neobrátenie sa na nikoho u gymnazistov (ZŠ 18,2 %, G 28,0 %, SOŠ 23,8 %).

Podľa veľkosti bydliska sú najspokojnejší žiaci vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov (38,7 %) a najmenších obciach do 2 000 obyvateľov (35,3 %, najmenej žiaci vo veľkomestách nad 100 000 obyvateľov 16,7 %), najnespokojnejší sú žiaci z najväčších miest nad 100 000 obyvateľov (29,1 %, najmenej v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov 10,3 %), pričom až pätina z nich (20,8 %) je úplne nespokojných. Nerozhodní sú najmä žiaci v mestách do 100 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 27,9 %, 2 001-10 000 obyvateľov 23,8 %, 10 001-50 000 obyvateľov 35,6 %, 50 001-100 000 obyvateľov 45,2 %, nad 100 000 obyvateľov 29,2 %) a neriešenie situácie je príznačné pre obce do 10 000 obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 26,5 %, 2 001-10 000 obyvateľov 28,7 %, 10 001-50 000 obyvateľov 16,4 %, 50 001-100 000 obyvateľov 3,2 %, nad 100 000 obyvateľov 25,0 %).

Takmer polovica respondentov v Košickom kraji (45,9 %) je spokojná s riešením situácie porušenia práv v rodine, v Bratislavskom, Trnavskom a Trenčianskom kraji to bola tretina (BA 34,5 %, TT 31,6 %, TN 33,3 %) a v ostatných krajoch štvrtina žiakov (NR 25,9 %, ZA 24,5 %, BB 25,6 %, KE 25,9 %). Podobne by sme mohli kategorizovať kraje podľa nespokojnosti na tie, v ktorých podiel nespokojných respondentov predstavoval takmer každého desiateho (BA 10,3 %, TT 10,5 %, NR 11,1 %, PO 8,1 %, KE 11,1 %) a na tie, v ktorých podiel nespokojných bol okolo štvrtiny (TN 27,3 %, ZA 22,8 %, BB 25,5 %). Rozdiely sa prejavili aj pri nerozhodnosti, najvyšší podiel mali žiaci v Nitrianskom kraji (44,4 %, najmenej Prešovský kraj 21,6 %) a pri neriešení situácie mali najvyšší podiel žiaci z Bratislavského kraja (31,0 %, najmenej Trenčiansky kraj 12,1 %).

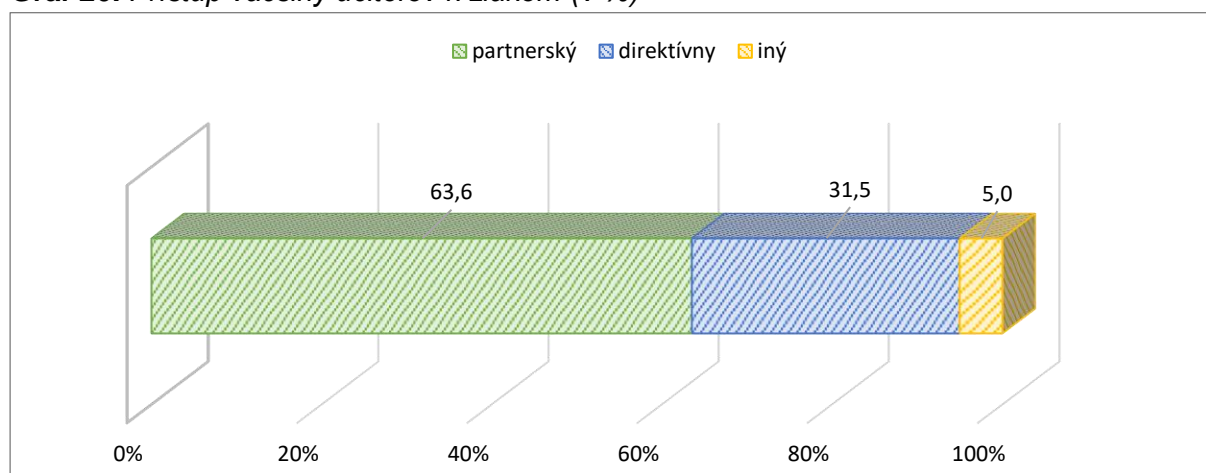
Vzťahy v škole a v rodine

Vzťahy v škole a v rodine tvoria základné piliere formovania osobnosti a sociálneho vývoja jedinca. Škola a rodina predstavujú dve kľúčové inštitúcie, kde sa formujú hodnoty, návyky a spôsoby, ako jednotlivec komunikuje a integruje s okolím. Predmetom tejto časti je zmapovanie prístupu učiteľov k žiakom a prístupu rodičov k svojim deťom. Taktiež sme sa pýtali, aký majú respondenti názor na používanie telesných trestov pri výchove a či ich rodičia aj používajú.

Prístup učiteľov k žiakom

Z oslovených žiakov základných a stredných škôl takmer dve tretiny hodnotia prístup väčšiny učiteľov ako partnerský (63,6 %). Direktívny prístup učiteľov k žiakom deklaruje necelá tretina respondentov (31,5 %) a iný, nešpecifikovaný prístup prezentovalo presne 5,0 % žiakov.

Graf 26: Prístup väčšiny učiteľov k žiakom (v %)

Pri komparácii podľa pohlavia sa ukázalo, že podobne ako pri poslednom výskume z roku 2020, aj teraz hodnotia partnerský prístup učiteľov viac dievčatá a chlapci sa skôr prikláňajú k direktívnemu prístupu založenom na príkazoch,

zákazoch a nariadeniach (**partnerský**: dievčatá 66,3 %, chlapci 60,1 %; **direktívny**: dievčatá 28,3 %, chlapci 35,5 %). Iný prístup väčšiny učiteľov bez špecifikácie volili v približne rovnakej miere obe skupiny, o niečo viac však dievčatá (dievčatá 5,4 %, chlapci 4,4 %).

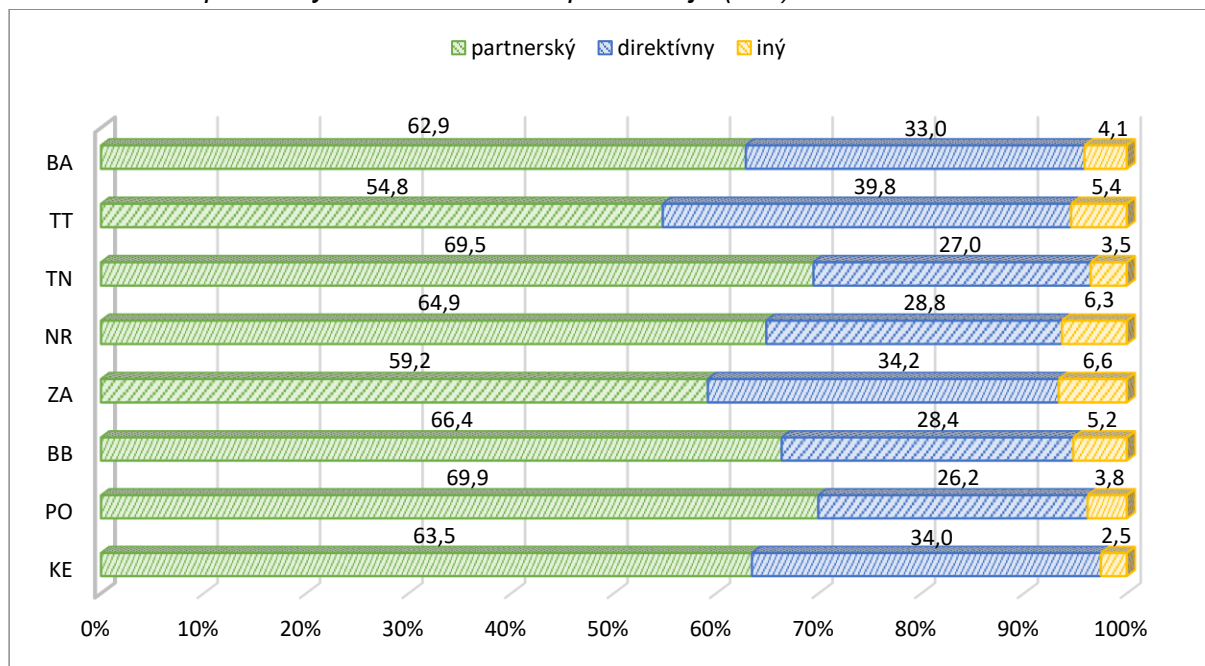
Zaujímavé výsledky prinieslo porovnanie podľa navštevovaného ročníka. Najmladší žiaci, žiaci 7. ročníka základnej školy, v najvyššej miere považujú prístup väčšiny učiteľov za partnerský (ZŠ 7. ročník 67,3 %, 8. ročník 60,9 %, 9. ročník 60,7 %; SŠ 1. ročník 66,8 %, 2. ročník 64,0 %, 3. ročník 61,1 %). Na druhej strane, žiaci najvyššieho ročníka (3. ročník strednej školy) najviac hodnotia prístup učiteľov ako direktívny (ZŠ 7. ročník 30,1 %, 8. ročník 33,5 %, 9. ročník 33,7 %; SŠ 1. ročník 26,3 %, 2. ročník 32,2 %, 3. ročník 34,5 %). Zo získaných výsledkov možno konštatovať, že vnímanie partnerského prístupu je v základnej aj strednej škole najmarkantnejšie pri nižších ročníkoch (7. ročník ZŠ a 1. ročník SŠ) a s vyššími ročníkmi na oboch stupňoch klesá. To isté platí priamoúmerne aj pri direktívnom prístupe len v opačnom smere, a teda hodnotenie prístupu väčšiny učiteľov ako direktívny stúpa s vyššími ročníkmi v základnej, aj v strednej škole.

Prístup učiteľov vnímajú podobne žiaci základných aj stredných škôl a rozdiely sú medzi nimi minimálne: partnerský – ZŠ 63,2 %, SŠ 64,1 %; direktívny – ZŠ 32,1 %, SŠ 30,8 %; iný – ZŠ 4,7 %, SŠ 5,2 %. V stredných školách je partnerský prístup výraznejší v stredných odborných školách (SOŠ 64,6 %, G 63,0 %) a direktívny zase v gymnáziách (G 31,6 %, SOŠ 30,4 %), ale rozdiely sú taktiež minimálne.

Respondenti z malých miest do 10 000 obyvateľov najviac zo všetkých hodnotia prístup učiteľov ako partnerský, naopak, respondenti vo veľkých mestách, predovšetkým v kategórii do 100 000 obyvateľov sa prikláňajú najmä k direktívnemu prístupu (**partnerský**: do 2 000 obyvateľov 63,3 %, 2 001-10 000 obyvateľov 67,0 %, 10 001-50 000 obyvateľov 64,3 %, 50 001-100 000 obyvateľov 55,7 %, nad 100 000 obyvateľov 61,8 %; **direktívny**: do 2 000 obyvateľov 32,3 %, 2 001-10 000 obyvateľov 27,9 %, 10 001-50 000 obyvateľov 30,6 %, 50 001-100 000 obyvateľov 37,6 %, nad 100 000 obyvateľov 34,7 %).

Rozdielne výsledky sa opäť prejavili podľa kraja. V Trnavskom kraji len viac ako polovica žiakov vníma partnerský prístup učiteľov založený na vzájomnej spolupráci (54,8 %), zatiaľ čo v Trenčianskom a Prešovskom kraji sa podiel respondentov s touto odpoveďou blíži k 70 % (TN 69,5 %, PO 69,9 %). V Trnavskom kraji tak žiaci v najvyššej miere označovali direktívny prístup, aj v Košickom, Žilinskom a Bratislavskom kraji takýto prístup predstavoval viac ako tretinu z nich. Údaje zobrazuje *graf 27*.

Graf 27: Prístup väčšiny učiteľov k žiakom podľa kraja (v %)

Porovnaním aktuálnych výsledkov z predošlými výskumami za sledované obdobie 2007 – 2022 sa potvrdil pozitívny trend, keď výrazná väčšina vníma prístup učiteľov ako partnerský. Hoci oproti poslednému zisťovaniu tento podiel mierne klesol (rok 2020: 70,6 %, rok 2022: 63,6 %), napriek tomu aktuálny podiel je tretí najvyšší za všetky skúmané roky. To isté sa vzťahuje aj na direktívny postoj, ktorý dosiahol tretí najnižší percentuálny podiel za celé obdobie. Podrobné výsledky sú v *tabuľke 11*.

Tabuľka 11: Prístup väčšiny učiteľov k žiakom – porovnanie rokov 2007 až 2022

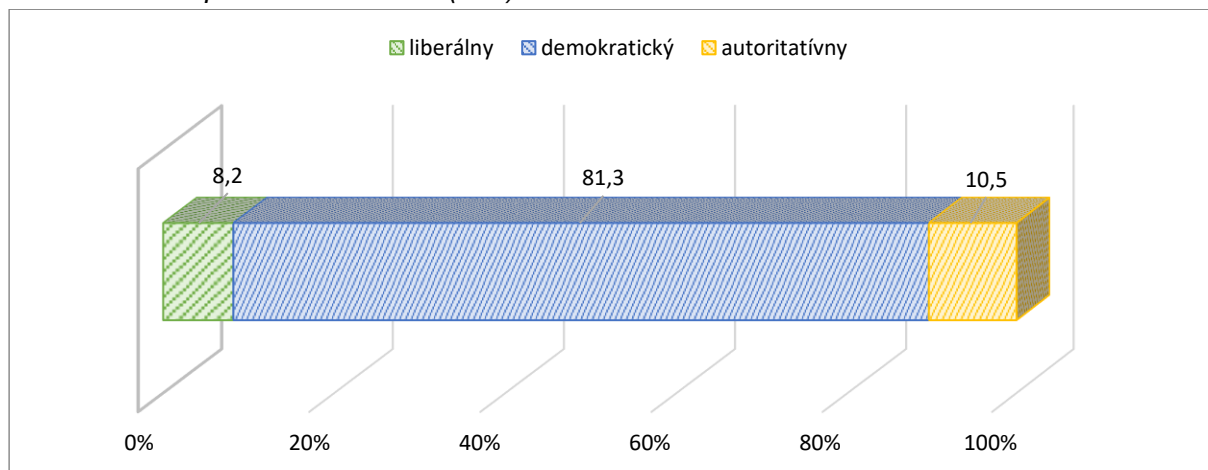
Prístup väčšiny učiteľov	%							
	2007	2009	2012	2014	2016	2018	2020	2022
partnerský	56,0	49,5	50,7	52,1	57,8	65,4	70,6	63,6
direktívny	37,8	41,3	40,6	38,5	33,6	28,2	24,1	31,5
iný	6,2	9,2	8,7	9,4	8,7	6,4	5,3	5,0

Prístup rodičov k deťom

Dominujúca väčšina skúmaných žiakov základných a stredných škôl považuje prístup svojich rodičov za demokratický, vyjadriť sa tak až 81,3 % respondentov. Viac ako desatina z nich hodnotí prístup rodičov ako autoritatívny založený na zákazoch a príkazoch (10,5 %) a 8,2 % žiakov sa priklonilo k liberálnemu prístupu.

Hodnotenie prístupu rodičov a jeho porovnanie na základe pohlavia ukázalo mierne rozdiely medzi chlapcami a dievčatami. Chlapci volili vo vyššej miere liberálny (chlapci 8,7 %, dievčatá 7,7 %) aj demokratický prístup svojich rodičov (chlapci 82,0 %, dievčatá 80,9 %), dievčatá zase viac považujú prístup za autoritatívny (chlapci 9,3 %, dievčatá 11,4 %).

Graf 28: Prístup rodičov k deťom (v %)

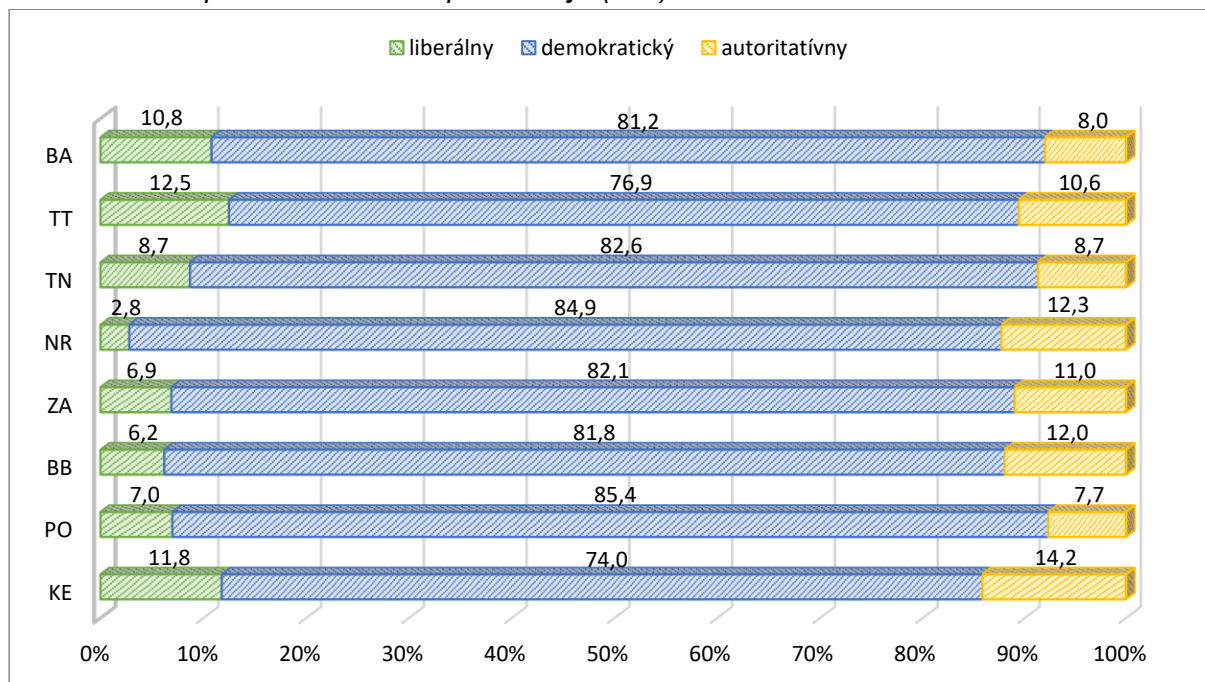

Podľa získaných dát najvyšší podiel s demokratickým prístupom rodičov prezentovali žiaci 7. ročníka základnej školy (86,7 %), najnižší podiel tejto odpovede dosiahli žiaci vyššieho 8. ročníka (70,5 %). Tí, naopak, mali najvyšší podiel ako v liberálnom postoji (13,8 %, najnižší podiel 9. ročník ZŠ 4,6 %), tak aj v autoritatívnom (15,7 %; najnižší podiel 2. ročník SŠ 6,4 %). Celkovo však medzi žiakmi základných a stredných škôl boli zistené minimálne rozdiely, pričom liberálny a demokratický prístup bol dominantnejší u rodičov stredoškôľakov (**liberálny**: ZŠ 8,1 %, SŠ 8,3 %; **demokratický**: ZŠ 80,1 %, SŠ 82,4 %) a autoritatívny u rodičov žiakov základných škôl (ZŠ 11,8 %, SŠ 9,2 %). Je teda zrejmé, že čím sú deti staršie, tým je spolupráca, resp. väčšia sloboda medzi rodičmi a deťmi zreteľnejšia, hoci rozdiely nie sú veľké.

Bez ohľadu na veľkosť obce, vo všetkých typoch dominuje demokratický prístup rodičov k svojim deťom, najvýraznejšie však vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov (88,8 %), kde je zároveň aj najnižší podiel žiakov označujúcich liberálny (5,6 %) a autoritatívny prístup (5,6 %). Najmenej volili demokratický prístup žiaci v obciach do 10 000 obyvateľov (77,5 %), kde takisto v najvyššej miere zo všetkých kategórií prezentovali liberálny prístup (10,9 %). V tejto kategórii to ako v jedinej predstavovalo viac ako desatinu z respondentov, v ostatných sa pohyboval podiel liberálneho prístupu od 5,6 % do 8,9 %. Autoritatívny prístup bol najviac zastúpený v prvých troch najmenších typoch obcí podľa počtu obyvateľov (do 2 000 obyvateľov 12,2 %, 2 001-10 000 obyvateľov 11,6 %, 10 001-50 000 obyvateľov 10,0 %, 50 001-100 000 obyvateľov 5,6 %, nad 100 000 obyvateľov 9,6 %).

Markantné rozdiely priniesla opäť komparácia podľa kraja. Rodičia s liberálnym prístupom k deťom v Nitrianskom kraji menej ako 3 % (2,8 %), kým v Trnavskom, Košickom a Bratislavskom je to viac ako desatina rodičov (TT 12,5 %, KE 11,8 %, BA 10,8 %). Okrem Košického kraja majú pomerne vysoké zastúpenie pri autoritatívnom prístupe aj rodičia v Banskobystrickom a Nitrianskom kraji (KE 14,2 %, NR 12,3 %, BB 12,0 %). Demokratický prístup presadzujú predovšetkým rodičia v Prešovskom (85,4 %), Nitrianskom (84,9 %) a Trenčianskom kraji (82,6 %). Podrobné údaje zobrazuje *graf 29*.

Graf 29: Prístup rodičov k deťom podľa kraja (v %)

Porovnanie z dlhodobého hľadiska od roku 2007 po aktuálny výskum ukázalo, že podiel rodičov s autoritatívnym prístupom sa zvýšil a priblížil sa k hodnotám z rokov 2007 až 2012, kedy prekročil hranicu 10 %. Vzostup možno sledovať aj pri liberálnom prístupe, ktorý kontinuálne stúpa od roku 2018 a aktuálny podiel síce nie je najvyšší za celé sledované obdobie, ale patrí k tým vyšším, aj keď rozdiely nie sú markantné. A tak jediný pokles registrujeme pri demokratickom prístupe (81,3 %), podiel rodičov s týmto prístupom sa však stabilne pohybuje v rozmedzí od 79,5 % (rok 2014) do 84,9 % (rok 2020). Kompletné výsledky prezentuje *tabuľka 12*.

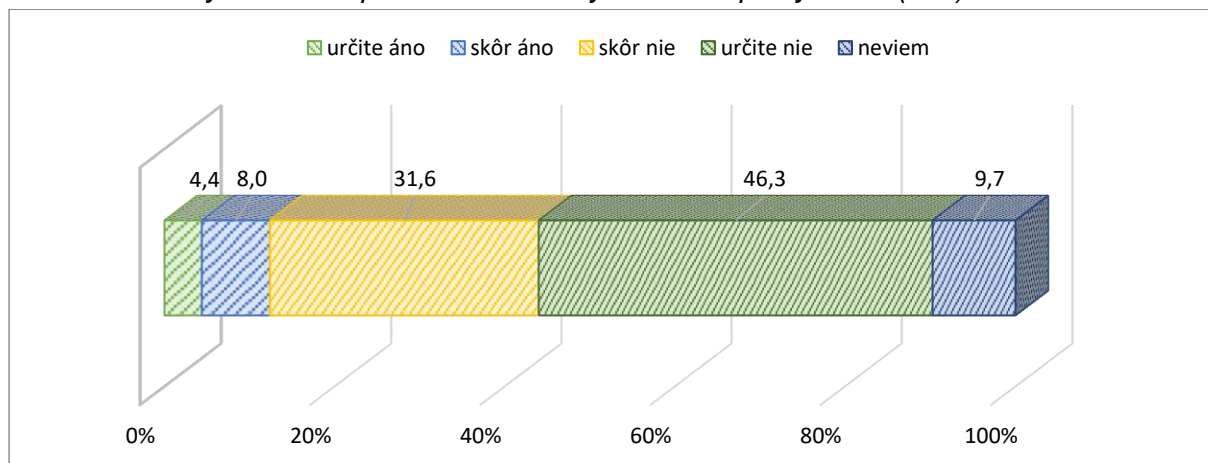
Tabuľka 12: Prístup rodičov k deťom – porovnanie rokov 2007 až 2022

Prístup rodičov k deťom	%							
	2007	2009	2012	2014	2016	2018	2020	2022
liberálny	5,7	8,7	8,2	11,0	8,7	6,9	7,8	8,2
demokratický	83,8	79,9	80,6	79,5	82,0	84,7	84,9	81,3
autoritatívny	10,5	11,4	11,2	9,6	9,3	8,4	7,3	10,5

Názory žiakov na používanie telesných trestov pri výchove

Prevažná väčšina žiakov základných a stredných škôl nie je názoru, aby rodičia mali pri výchove dieťaťa používať telesné tresty. Prezentovali to viac ako tri štvrtiny z nich (77,9 %), pričom jednoznačné odmietnutie volila takmer polovica z celého skúmaného súboru (46,3 %). Kladný postoj k používaniu telesných trestov pri výchove zaujalo 12,4 % respondentov a takmer každý desiaty na otázku nevedel odpovedať (9,7 %). Kompletné údaje uvádza *graf 30*.

Graf 30: Názory žiakov na používanie telesných trestov pri výchove (v %)

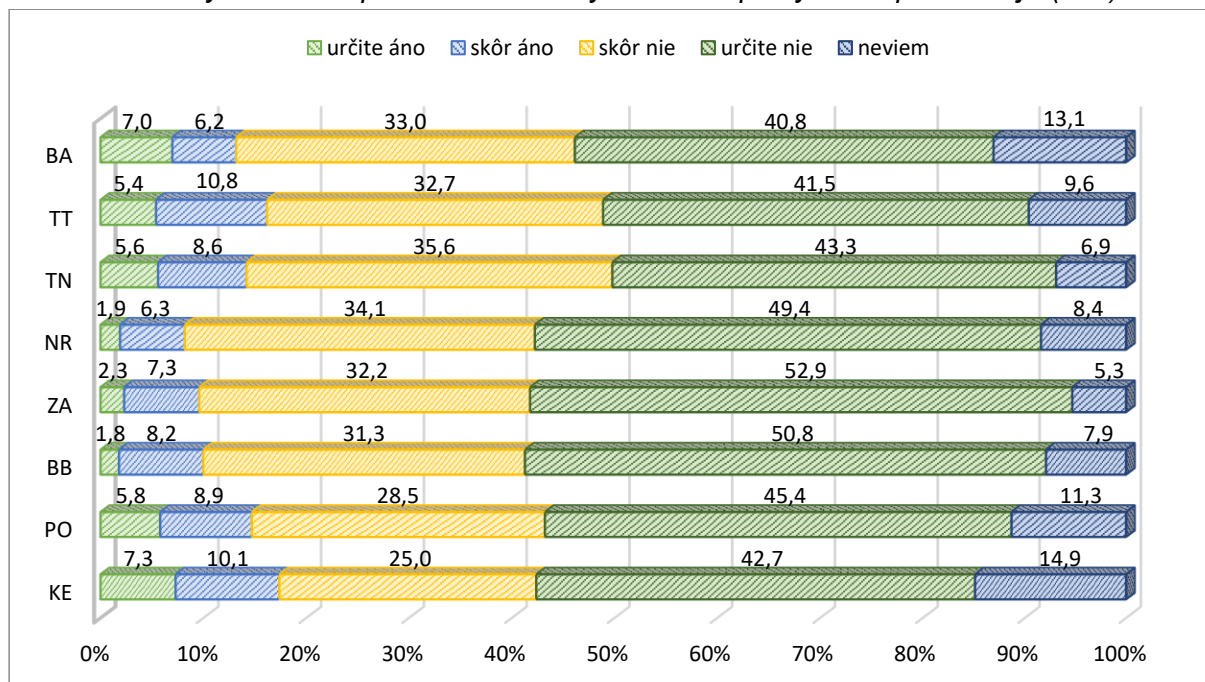
Signifikantné rozdiely boli zistené pri komparácii podľa pohlavia. Takmer pätina chlapcov si myslí, že by rodičia pri výchove mali používať telesné tresty (18,9 %; pričom *určite áno* 7,4 % a *skôr áno* 11,5 %), u dievčat je podobného názoru presne 7,0 % (určite áno 1,8 %, skôr áno 5,2 %). Chlapci takisto častejšie na otázku nevedeli odpovedať (chlapci 12,0 %, dievčatá 7,9 %). Telesné tresty odmieta 69,1 % chlapcov (skôr nie 32,3 %, určite nie 36,8 %) a až 85,0 % dievčat (skôr nie 31,0 %, určite nie 54,0 %).

Porovnanie podľa navštevovaného ročníka v schvaľovaní telesných trestov pri výchove neprinieslo veľké rozdiely, možno ale konštatovať, že najvyšší podiel dosiahli žiaci 8. ročníka základnej školy (ZŠ 7. ročník 10,6 %, 8. ročník 15,2 %, 9. ročník 11,4 %; SŠ 1. ročník 12,1 %, 2. ročník 11,7 %, 3. ročník 13,5 %). Žiaci spomínaného ročníka mali však výrazne najnižšie percento pri odmietaní telesných trestov (ZŠ 7. ročník 79,9 %, 8. ročník 66,6 %, 9. ročník 81,0 %; SŠ 1. ročník 81,1 %, 2. ročník 77,7 %, 3. ročník 80,3 %), pretože až takmer pätina z nich nevedela na otázku odpovedať (ZŠ 7. ročník 9,4 %, 8. ročník 18,1 %, 9. ročník 7,6 %; SŠ 1. ročník 6,8 %, 2. ročník 10,6 %, 3. ročník 6,2 %).

Najvýraznejšie sa priklonili k používaniu telesných trestov žiaci v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov (14,8 %) a v mestách do 100 000 obyvateľov (14,5 %), odmietavý postoj majú najmä žiaci v mestách do 50 000 obyvateľov (83,2 %) a na otázku nevedeli odpovedať predovšetkým žiaci v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov (11,7 %) a v obciach do 10 000 obyvateľov (11,5 %).

Podľa kraja sa ukázalo, že schvaľovanie používania telesných trestov rodičmi deklarovali najviac žiaci v Košickom (17,4 %) a Trnavskom kraji (16,2 %), pričom jednoznačné schvaľovanie týchto trestov pri výchove (odpoveď *určite áno*) volili po Košickom kraji (7,3 %) aj žiaci v Bratislavskom kraji (7,0 %). Naopak, proti telesným trestom sú najmä žiaci v Žilinskom (85,1 %), Nitrianskom (83,5 %) a Banskobystrickom kraji (82,1 %), kde žiaci takisto volili jasné odmietanie (odpoveď *určite nie*) s nadpolovičným podielom (ZA 52,9 %, BB 50,8 %, NR 49,4 %). Problém vyjadriť súhlas alebo nesúhlas a voľbu odpovede *neviem* prezentovali najmä žiaci v Košickom (14,9 %), Bratislavskom (13,1 %) a v Prešovskom kraji (11,3 %). Pozri graf 31.

Graf 31: Názory žiakov na používanie telesných trestov pri výchove podľa kraja (v %)

Pri porovnaní s predošlými výskumnými rokmi možno konštatovať, že za všetky sledované roky sú podiely jednotlivých odpovedí veľmi podobné. Jednoznačná väčšina odmieta používanie telesných trestov pri výchove a aktuálny podiel je dokonca najvyšší (rok 2018: 75,7 %, rok 2020: 74,7 %, rok 2022: 77,9 %). Akceptovanie telesných trestov má taktiež podobné hodnoty vo všetkých rokoch, pričom rok 2020 a aktuálny rok 2022 dosiahli takmer totožný podiel (rok 2018: 14,5 %, rok 2020: 12,3 %, rok 2022: 12,4 %). Doposiaľ vždy takmer každý desiaty respondent nevedel vyjadriť názor a volil odpoveď *neviem*.

Tabuľka 13: Názory žiakov na používanie telesných trestov pri výchove – porovnanie rokov 2018 až 2022

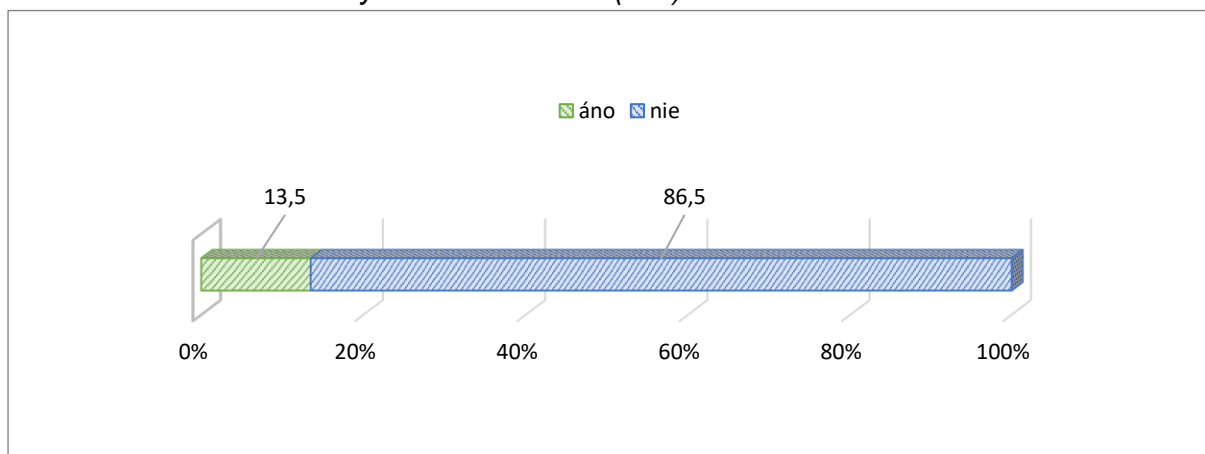
Názory žiakov na používanie trestov	%		
	2018	2020	2022
určite áno	3,6	4,1	4,4
skôr áno	10,9	8,2	8,0
skôr nie	34,0	29,7	31,6
určite nie	41,7	45,0	46,3
neviem	9,8	12,9	9,7

Používanie telesných trestov rodičmi

Zo všetkých skúmaných respondentov sa na otázku, či ich rodičia používajú telesné tresty, vyjadrilo kladne 13,5 % z nich, zvyšných 86,5 % teda používanie telesných trestov poprelo.

Porovnanie podľa pohlavia ukázalo, že medzi odpoveďami dievčat a chlapcov nie sú veľké rozdiely, telesné tresty však o niečo viac priznali chlapci (chlapci 14,4 %, dievčatá 12,9 %).

Graf 32: Používanie telesných trestov rodičmi (v %)

Podľa navštevovaného ročníka používajú telesné tresty najviac rodičia žiakov 8. ročníka základnej školy a najmenej rodičia žiakov 3. ročníka strednej školy (ZŠ 7. ročník 13,9 %, 8. ročník 15,5 %, 9. ročník 12,9 %; SŠ 1. ročník 13,2 %, 2. ročník 13,0 %, 3. ročník 12,4 %). Celkovo v mierne vyššej miere priznávali skúsenosť s telesnými trestami žiaci základných škôl (ZŠ 14,2 %, SŠ 12,9 %).

Pri ďalších komparáciách sa zistilo, že podľa veľkosti obce sú to najmä rodičia z najmenších obcí do 2 000 obyvateľov, ktorí použili telesné tresty na svojich deťoch (do 2 000 obyvateľov 17,0 %, 2 001-10 000 obyvateľov 13,3 %, 10 001-50 000 obyvateľov 13,0 %, 50 001-100 000 obyvateľov 10,2 %, nad 100 000 obyvateľov 11,0 %) a podľa kraja sú to najviac rodičia v Banskobystrickom kraji, aj keď v tomto prípade sú rozdiely minimálne (BA 12,3 %, TT 14,9 %, TN 15,0 %, NR 11,3 %, ZA 14,2 %, BB 15,2 %, PO 13,1 %, KE 13,0 %).

HLAVNÉ ZISTENIA

Znalosť konkrétnych práv definovaných pre deti

- Žiaci základných a stredných škôl poznajú predovšetkým právo na vzdelanie (67,8 %). Známe sú aj právo na slobodu prejavu, slobodu náboženstva a prístupu k informáciám (36,8 %) a právo na výchovu, starostlivosť rodičov a rodinu (36,6 %). Necelá pätina deklarovala právo na život (18,6 %) a viac ako desatina z opýtaných uviedla aj právo na zdravie a lekársku starostlivosť (13,6 %).
- Zvyšné práva, ktoré boli spomenuté, dosiahli hodnotu pod 10 %: právo na vlastnú identitu, dôstojnosť a uznanie, právo na združovanie, voľný čas a kamarátov, právo na zabezpečenie, ochranu a súkromie a iné, ostatné práva.
- Necelých 8 % respondentov nevedelo vymenovať akékoľvek práva.
- Dievčatá sú na tom lepšie so znalosťou ľudských práv, pretože každý desiaty chlapec volil odpoveď „neviem“. U dievčat to bola každá dvadsať. Podľa typu školy a navštevovaného ročníka boli na tom najlepšie žiaci stredných odborných škôl a žiaci 1. ročníka stredných škôl. Vzhľadom na veľkosť bydliska a kraj neboli zaznamenané markantné rozdiely, najviac vedomostí však preukázali žiaci v najväčších mestách a v Žilinskom kraji.
- Porovnanie znalostí konkrétnych práv v analyzovanom výskume (rok 2022) a vo výskumoch realizovaných od roku 2007 ukázalo, že aktuálny podiel respondentov, ktorí nepoznajú ľudské práva je nižší oproti poslednému zisťovaniu v roku 2020 a celkovo druhý najnižší za celé sledované obdobie. Viaceré práva zaznamenávajú pokles. Ide napríklad o najfrekvencovanejšie a najznámejšie právo medzi žiakmi – právo na vzdelanie. Podobne je to aj v prípade práva na život a práva na združovanie a voľný čas – obidve dosiahli vôbec najnižšie percento za všetky sledované roky.

Znalosť dokumentu Dohovor o právach dieťaťa

- Väčšina žiakov, viac ako tri štvrtiny (78,3 %), Dohovor o právach dieťaťa nepozná.
- Všeobecnú znalosť prezentovali viac dievčatá ako chlapci, rovnako ako aj presný názov dokumentu, či iný názov alebo dokument.
- Jednoznačne viac poznajú Dohovor o právach dieťaťa alebo iný dokument stredoškoláci, predovšetkým žiaci 1. a 3. ročníka a podľa typu strednej školy najmä žiaci stredných odborných škôl.
- Podľa veľkosti obce preukázali najviac vedomostí žiaci v mestách do 50 000 obyvateľov a podľa kraja mali najvyššie percento žiaci v Nitrianskom, Žilinskom a Trenčianskom kraji.

- Pri analýze odpovedí s presným názvom dokumentu možno uviesť, že najviac si podľa navštevovaného ročníka počínali žiaci 3. ročníka stredných škôl, podľa typu školy spomínaní žiaci z odborných škôl a najmä žiaci v Žilinskom kraji.
- Dlhodobým monitoringom od roku 2007 sledujeme mierny nárast znalostí respondentov o dokumente oproti poslednému zisťovaniu v roku 2020 a taktiež je to prvý nárast od roku 2016, kedy podiel žiakov s touto odpoveďou neustále klesal. Napriek tomu aktuálna hodnota je druhá najnižšia za celé sledované obdobie.

Znalosť ľudskoprávných organizácií

- Prehľad o organizáciách a osobách venujúcim sa ľudským právam a právam dieťaťa má necelá štvrtina žiakov (22,2 %).
- Žiaci s vedomosťou o ľudskoprávných organizáciách najčastejšie pri konkretizácii uvádzali UNICEF, OSN a všeobecne mimovládne organizácie. Takmer každý desiaty respondent pozná v oblasti ľudských práv prácu výchovného poradcu.
- Všeobecnú znalosť prezentovali viac skúmané dievčatá, no pri konkretizácii sú to chlapci, ktorí vo vyššej miere poznajú dve najznámejšie organizácie UNICEF a OSN.
- Sú to skôr starší žiaci, najmä žiaci 2. a 3. ročníka stredných škôl, ktorí sa vyjadrili, že poznajú ľudskoprávne organizácie. Podľa typu školy predovšetkým žiaci stredných odborných škôl, aj keď rozdiel oproti gymnazistom je minimálny.
- Komparácia ukázala, že podľa veľkosti bydliska poznajú organizácie venujúce sa ľudským právam respondenti v menších obciach/mestách a podľa kraja prevažne v Žilinskom kraji.

Zdroj informácií o právach dieťaťa

- Nie je prekvapením, že najčastejšie oboznamujú žiakov so základnými právami učitelia (74,4 %). Po učiteľoch sú to rodičia s necelou polovicou respondentov (48,2 %) a štvrtina žiakov označila ako zdroj informácií aj internet (26,5 %), resp. sociálne siete a médiá (25,2 %).
- Ostatné zdroje reprezentovali menej ako desatinu respondentov: spolužiaci, kamaráti, súrodenci, iný zdroj a odborník na prednáške.
- Necelých 6 % žiakov sa vyjadrilo, že ich so základnými právami dieťaťa nikto neoboznámil alebo nevedia o tom, že existujú.
- Dievčatá sú vo vyššej miere oboznámené so základnými právami dieťaťa, keďže menej volili odpoveď, že nemajú žiadny zdroj informácií o právach alebo nevedia, že existujú. V rámci konkrétnych zdrojov čerpali dievčatá viac v porovnaní s chlapcami od všetkých štyroch najfrekvencovanejších zdrojov.

- Markantné rozdiely boli zistené pri diferenciacii podľa navštevovaného ročníka. Približne tri štvrtiny žiakov vo všetkých ročníkoch získava informácie o základných právach dieťaťa od učiteľov až na dve výnimky. U žiakov 8. ročníka základných škôl je to len polovica z nich a u žiakov 9. ročníka je to takmer až 90 %. O základných právach informujú svoje deti najmä rodičia žiakov 1. a 3. ročníka stredných škôl.
- Porovnaním výsledkov za sledované roky 2007 až 2022 možno konštatovať, že neinformovanosť žiakov o ľudských právach sa mierne zvýšila a po rokoch 2016 až 2020, kedy bol podiel žiakov s touto odpoveďou pod hranicou 5 % je to aktuálne necelých 6 %, t. j. tretí najvyšší podiel za celé sledované obdobie od roku 2007. Najnižšie percento za celé obdobie si možno všimnúť pri najfrekvencovanejšom zdroji – učiteľia.

Problematika ľudských práv vo vyučovacom procese

- Väčšina žiakov (69,1 %) sa vo vyučovaní s témou ľudských práv stretla, necelá desatina (8,1 %) tvrdí, že nie a takmer štvrtina (22,8 %) z nich nevedela na otázku odpovedať.
- U deviatich z desať respondentov to bolo prostredníctvom občianskej náuky. Ostatné predmety sú pod hranicou 10 % – etika, iný predmet, dejepis, náboženstvo, slovenský jazyk, cudzí jazyk, triednická hodina, prírodovedné predmety, náuka o spoločnosti a matematika.
- Tri štvrtiny dievčat sa stretli s témou ľudských práv vo výučbe, oproti tomu u chlapcov to boli necelé dve tretiny. Tí viac prezentovali absenciu výučby práv alebo na otázku nevedeli odpovedať.
- Jednoznačnejšie rozdiely sa preukázali pri porovnaní podľa navštevovaného ročníka. Sú to žiaci stredoškolských ročníkov, ktorí prezentujú skúsenosť s výučbou na túto tému, ale vysoký podiel mali aj žiaci posledného ročníka základných škôl.
- Problematika ľudských práv je súčasťou vyučovacích predmetov najviac vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov. Na druhej strane, na absenciu výučby ľudských práv poukazoval každý desiaty žiak v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov a zároveň v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov.
- Najviac skúseností s výučbou ľudských práv preukázali žiaci zo Žilinského a Prešovského kraja. Jedine v Košickom kraji presiahol podiel respondentov označujúcich absenciu výučby 10 %, podobne ako aj podiel respondentov v Bratislavskom a Banskobystrickom kraji.

Dôležitosť výučby ľudských práv v škole

- 8 z 10 skúmaných žiakov si myslí, že je dôležité, aby sa mladí ľudia v ich veku učili v škole o ľudských právach, za veľmi dôležité to považuje 41,0 % a takmer rovnaké percento sa prikláňa k tomu, že je to skôr

dôležité. Viac ako desatina z nich (12,0 %) volila ľahostajný postoj (ani dôležité, ani nedôležité) a 4,3 % respondentov nevedeli zaujať stanovisko a volilo odpoveď neviem.

- Dôležitosť učenia sa v škole o ľudských právach prezentovali viac dievčatá. Rozdiely nie sú markantné, chlapci vo vyššej miere odpovedali neutrálne, prikláňali sa viac k nedôležitosti alebo nevedeli odpovedať.
- Výrazné rozdiely sa prejavili podľa navštevovaného ročníka. Kým u siedmakov zo základných škôl len necelá tretina pokladá preberanie ľudských práv v škole za veľmi dôležité, u najstarších žiakov z 3. ročníka stredných škôl je to takmer 60 %.
- Pri celkovej dôležitosti (po sčítaní odpovedí *veľmi dôležité* a *skôr dôležité*) možno skonštatovať, že čím vyšší ročník a starší žiaci, tým je vyšší podiel žiakov považujúcich učenie sa o ľudských právach v škole za dôležité – s malou výnimkou pri 7. a 8. ročníku.
- Venovať sa ľudským právam a učiť sa o nich v škole je dôležité najmä pre žiakov z miest do 50 000 obyvateľov, absolútnu dôležitosť prezentovala takmer polovica respondentov v obciach do 2 000 obyvateľov, v prípade žiakov z veľkých miest do 100 000 obyvateľov to bola len štvrtina z nich.
- Zaujímavé výsledky priniesla komparácia podľa kraja. Dôležitosť učenia sa o ľudských právach deklarujú predovšetkým žiaci v Banskobystrickom kraji a nedôležitosť v Trnavskom kraji. Žiaci v Trnavskom kraji mali najvyššie percento aj pri odpovediach s nerozhodným postojom.

Kontakt s ľudskými právami v správach a médiách

- O otázkach ľudských práv počúvajú alebo čítajú žiaci v správach, médiách a vo svojom okolí často menej ako 9 % z nich. Viac ako tretina respondentov priznala občasný kontakt s touto témou (34,2 %), najvyššie zastúpenie však mal len zriedkavý kontakt 40 %.
- Pomerne vysoký percentuálny podiel dosiahli žiaci s odpoveďou, kde uviedli, že sa s otázkami ľudských práv v médiách a vo svojom okolí nikdy nestretli, takmer pätina z nich (17,1 %).
- Tému ľudských práv v správach, médiách a vo svojom okolí vnímajú výraznejšie dievčatá ako chlapci. Podľa očakávaní častejší kontakt s ľudskými právami prostredníctvom správ a médií deklarovali starší žiaci, žiaci stredných škôl, v najvyššej miere žiaci 2. ročníka a podľa typu školy najmä žiaci stredných odborných škôl.
- Porovnanie podľa veľkosti obce neprinieslo štatisticky významné rozdiely. Za zmienku stojí spomenúť, že najvyšší podiel absencie kontaktu s témou ľudských práv v správach a médiách prezentovali žiaci z najväčších miest nad 100 000 obyvateľov.

- Zaujímavejšie výsledky sa prejavili podľa kraja Slovenskej republiky. Častý kontakt prezentuje takmer štvrtina žiakov v Košickom kraji, v Banskobystrickom kraji je to len 5,2 % žiakov. Naopak, žiadny kontakt uvádzali najmä žiaci v Trnavskom a Bratislavskom kraji, najmenej v Žilinskom kraji s rozdielom o viac ako desať percentuálnych bodov.

Skúsenosť s porušením ľudských práv vo svojom okolí

- Z celého výskumného súboru mala skúsenosť s porušením ľudských práv vo svojom okolí tretina žiakov ako svedok situácie, necelých 7 % z nich bolo obeťou a presne 2 % respondentov sa priznali, že boli práve oni porušovateľmi práva. Takmer 60 % deklarovalo, že v ich okolí ľudské práva neboli porušené.
- Svedkom porušenia práv boli častejšie dievčatá, podobne ako aj obeťou. Chlapci vo vyššej miere prezentovali, že oni porušili ľudské práva, a takisto, že sa s porušením práv vo svojom okolí nestretli.
- Porušenie práv vo svojom okolí zažili viac žiaci stredných škôl, pretože absenciu porušenia práv prezentovali predovšetkým podľa typu školy žiaci základných škôl a podľa navštevovaného ročníka žiaci 7. a 9. ročníka základných škôl. Byť svedkom porušenia práv dominovalo u gymnazistov a u žiakov 2. ročníka. Každý desiaty ôsmak, ktorý sa stretol vo svojom okolí s porušením ľudských práv bol obeťou, podľa typu školy bol najvyšší podiel zistený u gymnazistov. Porušovatelia práva boli prevažne zo stredných odborných škôl podľa typu školy a podľa navštevovaného ročníka z 8. ročníka základných škôl a 1. ročníka stredných škôl
- Na absenciu porušenia ľudských práv vo svojom okolí poukazovali najmä respondenti z veľkých miest a veľkomiest. Zaujímavé je, že kým v pozícii svedka a obeť bol najvyšší podiel zistený u respondentov z najmenších obcí do 2 000 obyvateľov, v prípade porušovateľov to boli predovšetkým žiaci v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov.
- Podľa kraja boli svedkami porušenia práv predovšetkým žiaci v Košickom kraji, ako aj samotnými porušovateľmi a obeťou bol takmer každý desiaty žiak v Banskobystrickom kraji. S porušením práv vo svojom okolí nemajú skúsenosť najviac zo všetkých žiaci v Trnavskom kraji.

Typy porušenia ľudských práv v škole

- U tých, ktorí potvrdili skúsenosť s porušením práv a konkretizovali jednotlivé typy, bolo najčastejšie šikanovanie (47,1 %). Viac ako tretina z nich priznala skúsenosť s nemožnosťou prejaviť svoj názor a pätina skúsenosť s diskrimináciou. Medzi početnejšie typy, ktoré označila viac ako desatina žiakov, patrí ponuka či konzumovanie alkoholu, predaj a užívanie drog, psychické a fyzické tresty. Ostatné typy porušenia práv boli pod hranicou 5 %, najčastejšia bola ponuka cigariet/žuvacieho tabaku, iné – nešpecifikované, nedostatočná kvalita stravy a krádež.

- **Šikanovanie**, podobne ako aj pri poslednom zisťovaní, je najfrekvencovanejším typom porušenia ľudských práv v škole. Hoci zaznamenávame mierny pokles, stále to predstavuje takmer každého druhého respondenta, ktorý uviedol, že sa v škole stretol s porušením práv. Z hľadiska komparácie podľa rôznych triediacich kritérií sa ukázalo, že ide viac o dievčatá, gymnazistov, predovšetkým najstarších študentov 3. ročníka stredných škôl, podľa veľkosti bydliska o respondentov v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov a podľa kraja najmä žiaci v Nitrianskom kraji, v ktorom ako jedinom predstavoval podiel viac ako polovicu a dosiahol takmer 58 %.
- Druhým typom porušenia práv v poradí je **nemožnosť prejavit' svoj názor**, ktorý taktiež v porovnaní s predošlým zisťovaním zaznamenáva pokles. Podľa pohlavia sú to jednoznačne viac dievčatá, ktoré prezentovali skúsenosť s týmto typom. Podľa typu školy sú to najviac respondenti navštevujúci stredné odborné školy a podľa ročníka študenti 2. ročníka stredných škôl. Na základe ostatných premenných spomínaný typ označovali najmä respondenti v mestách do 50 000 obyvateľov a respondenti v Bratislavskom kraji.
- **Diskriminácia** ako tretí najfrekvencovanejší typ porušenia ľudských práv v škole predstavuje každého piateho respondenta a veľmi podobný podiel dosiahla aj pri poslednom výskume. Opäť sú to dievčatá, ktoré vo vyššej miere deklarovali skúsenosť s ďalším typom porušenia práv. Diskriminácia sa týka aj tretiny gymnazistov, čo je najviac v porovnaní s ostatnými typmi škôl, predovšetkým najstarších žiakov 3. ročníka stredných škôl. Najdominantnejšie zastúpenie má tento typ u žiakov v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov a u respondentov v Bratislavskom a Nitrianskom kraji.
- Ďalším typom porušenia práv podľa percentuálneho zastúpenia je **ponuka a/alebo konzumovanie alkoholu** (13,3 %). Porovnanie podľa pohlavia ukázalo, že rozdiel medzi chlapcami a dievčatami je minimálny, no o niečo viac sú to dievčatá. Výraznejší rozdiel sa prejavil pri type školy, kde jednoznačne najvyšší podiel dosiahli gymnazisti a podľa očakávaní na základe ročníka sú to najmä žiaci 3. ročníka stredných škôl. Skúsenosť s alkoholom prezentovali podľa veľkosti bydliska respondenti v mestách do 50 000 obyvateľov a podľa kraja respondenti v Nitrianskom kraji.
- **Ponuku, predaj a užívanie drog** prezentovalo presne 13 % respondentov z tých, ktorí sa v škole stretli s porušením práv. Hoci porovnanie podľa pohlavia neprinieslo výrazný rozdiel, vo vyššej miere tento typ porušenia práv označovali dievčatá. Až pätina žiakov v gymnáziách potvrdila skúsenosť stretnutia sa s ponukou alebo užívaním drog, v najvyššej miere opäť najstarší žiaci 3. ročníka stredných škôl, no podobný podiel dosiahli aj deviataci zo základných škôl. Podľa veľkosti bydliska mali najvyššie zastúpenie respondenti vo väčších mestách do 100 000 obyvateľov a podľa kraja respondenti v Žilinskom kraji.

- Relatívne často sa skúmaní žiaci stretli v škole aj so **psychickými trestami** (12,2 %). V tomto prípade sú to však chlapci, ktorí označovali tento typ vo vyššej miere. Tresty psychického charakteru zažili predovšetkým gymnazisti a podobne ako pri predošlých typoch až pätina najstarších žiakov 3. ročníka stredných škôl. Podľa veľkosti bydliska sú to najmä respondenti v mestách do 50 000 obyvateľov a podľa kraja respondenti v Bratislavskom kraji.
- Jedným z frekventovanejších typov porušenia ľudských práv sú aj **fyzické tresty**, ktoré prezentovala viac ako desatina žiakov so skúsenosťou porušenia práv v škole. Pri fyzických aj psychických trestoch majú väčšiu skúsenosť chlapci. Taktiež sú to opäť gymnazisti, aj keď rozdiel oproti žiakom stredných odborných škôl nepredstavuje viac ako 1 % a žiaci z najvyššieho skúmaného ročníka. Skúsenosť s fyzickými trestami majú najmä respondenti v mestách do 50 000 obyvateľov a podľa kraja respondenti v Trenčianskom kraji.
- Na základe dlhodobého monitoringu od roku 2007 možno konštatovať, že stabilne najfrekventovanejšie porušenia ľudských práv zaznamenali pokles oproti poslednému zisťovaniu v roku 2020, hoci je to stále vysoké percento. Podobne je to aj pri predaji/užívaní drog a psychických trestoch. Naopak, mierny nárast podielu bol zaznamenaný pri diskriminácii a pri fyzických trestoch.

Preferencia osoby pri riešení porušenia ľudských práv v školskom prostredí

- Najpreferovanejšou osobou, ktorú žiaci požiadali o pomoc pri riešení porušenia ľudských práv v školskom prostredí sú učitelia. Nasleduje mama alebo otec, pätina respondentov sa taktiež zverí kamarátovi alebo spolužiakovi. Necelých 14 % rieši problém s riaditeľom školy a desatina využíva pomoc školského psychológa. Medzi menej frekventované osoby/inštitúcie patria súrodenci, iná osoba v škole, partner, iný príbuzný, odborník linky dôvery, niekto iný a nakoniec inštitúcia pre ľudské práva.
- Znepokojujúce je, že každý štvrtý žiak, ktorý sa stretol s porušením práv v škole, si to nechal pre seba a nepožiadal nikoho o pomoc. 38,3 % respondentov uviedlo, že sa s porušením práv v škole nestretli.
- Dievčatá sa v porovnaní s chlapcami vo vyššej miere obracajú pri porušení práv v škole na učiteľov, otca či mamu, kamarátov, spolužiakov, školského psychológa, súrodencov, partnera a na inštitúciu pre ľudské práva. Chlapci zas uprednostňujú pomoc riaditeľa školy, inej osoby v škole, inej príbuznej osoby, odborníka linky dôvery a niekoho iného. Sú to tiež chlapci, ktorí viac zatajujú a nežiadajú nikoho o pomoc.
- Podobný rozdiel pri nepožiadaní nikoho o pomoc je aj pri porovnaní medzi základnou a strednou školou s tým, že je to príznačnejšie pre stredoškolákov. Zaujímavé je, že žiaci základných, aj stredných škôl v približne rovnakej miere žiadajú o pomoc jednotlivé osoby/inštitúcie

a rozdiel medzi skupinami nie je markantný. Najzreteľnejší je pri analýze podľa typov strednej školy, kde žiaci stredných odborných škôl najviac využívajú pomoc od riaditeľa školy, školského psychológa a gymnazisti zase pomoc od spolužiakov a jedného z rodičov.

- Žiaci 7. ročníka základnej školy riešia problém porušenia práv najviac so svojimi najbližšími autoritami doma a v škole, s rodičmi a s učiteľmi. Prváci v stredných školách sa obracajú najmä na riaditeľa školy a na školského psychológa. Problém porušenia práv si nechali pre seba prevažne starší žiaci, predovšetkým žiaci 2. ročníka strednej školy.
- Porovnanie podľa veľkosti bydliska ukázalo, že najviac zo všetkých nevyhľadávajú pomoc pri riešení porušenia práv žiaci vo veľkomestách nad 100 000 obyvateľov. Vo vyhľadávaní pomoci u rôznych osôb sú najaktívnejší žiaci v mestách do 50 000 obyvateľov. Platí to pri pomoci od učiteľov, kamarátov, spolužiakov a od partnera. Žiaci v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov sa obracajú najviac na školského psychológa, inú osobu v škole, na iného príbuzného a žiaci z najmenších obcí do 2 000 obyvateľov na súrodencov, odborníka linky dôvery, niekoho iného a na inštitúcie pre ľudské práva, Rodičov žiadajú o pomoc pri takýchto situáciách respondenti vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov a riaditeľa školy žiaci v obciach do 10 000 obyvateľov.
- Žiaci v Nitrianskom kraji mali najvyšší podiel až pri štyroch osobách – školský psychológ, iná osoba v škole, partner a inštitúcia pre ľudské práva. V prípade žiakov v Košickom kraji to bolo v troch prípadoch: učiteľ, riaditeľ školy, niekto iný. Rovnako tak aj u žiakov v Žilinskom kraji: otec/mama, súrodenec, iný príbuzný 4,8 %. Žiaci v Banskobystrickom kraji preferujú pomoc od kamarátov a od odborníka linky dôvery a žiaci v Trenčianskom kraji od spolužiakov. Neriešenie problému porušenia s nikým bolo najmarkantnejšie v Žilinskom kraji.

Riešenie oznámeného porušenia práv preferovanou osobou/inštitúciou

- Zo žiakov, ktorí sa stretli s porušením ľudských práv v školskom prostredí a požiadali o pomoc konkrétnu osobu alebo inštitúciu sa presne štvrtina vyjadrila, že daná osoba/inštitúcia túto situáciu neriešila. Tretina žiakov sa nevedela vyjadriť, či boli urobené nejaké kroky pri riešení a zvyšných 41,5 % z nich pomoc od preferovanej osoby či inštitúcie potvrdilo.
- Pomoci sa viac dočkali dievčatá ako chlapci. Takmer každý druhý žiak základnej školy, ktorý požiadal o pomoc, deklaroval, že situácia bola aj riešená, kým u žiakov gymnázií sa tak vyjadrila len tretina z nich.
- V rámci korelácie s premennou veľkosť bydliska riešenie situácie potvrdili najviac žiaci v obciach do 10 000 obyvateľov, najmenej žiaci vo veľkomestách nad 100 000 obyvateľov. Podľa kraja sa zistilo, že v Košickom kraji takmer každý druhý žiak potvrdil riešenie situácie od preferovanej osoby, v Bratislavskom kraji to bola len tretina žiakov.

Spokojnosť s riešením porušenia ľudských práv v škole

- Respondenti, ktorí porušenie práv potvrdili a problém riešili je spokojných 42,1 % žiakov, pričom 17,1 % sú úplne spokojní a presne štvrtina skôr spokojní. Nerozhodní respondenti (ani spokojní, ani nespokojní) predstavovali necelú tretinu a nespokojný bol každý štvrtý opýtaný.
- S riešením porušenia práv v škole sú podľa pohlavia spokojnejší chlapci. Dievčatá boli nerozhodnejšie a aj nespokojnejšie. Pozitívne je, že oproti poslednému zisťovaniu stúplo percento úplne spokojných chlapcov i dievčat.
- Výraznejšie rozdiely sa prejavili pri komparácii podľa navštevovaného ročníka. Ukázalo sa, že spokojní sú najmä žiaci 8. ročníka základných škôl, kde bol nadpolovičný podiel spokojných. Kým vo všetkých ročníkoch podiel úplne spokojných sa blíži k hranici 20 %, u najstarších žiakov 3. ročníka je to menej ako 8 % z nich.
- Tak ako už naznačila komparácia podľa ročníka, spokojnejší s riešením porušenia práv sú žiaci základných škôl. Keďže pri nerozhodnosti nebol zistený veľký rozdiel, tak nespokojnosť viac prezentovali stredoškoláci.
- Porovnanie podľa veľkosti bydliska ukázalo, že jedine v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov je viac ako polovica žiakov spokojná. Ambivalentný, nerozhodný postoj a nespokojnosť volili predovšetkým respondenti v malých mestách do 50 000 obyvateľov.
- Zaujímavé výsledky opäť priniesla komparácia podľa kraja. Košický kraj má najvyššiu mieru spokojnosti a jediný, kde to predstavuje viac ako polovicu žiakov. Nespokojnosť sa pohybovala vo väčšine krajov v rozmedzí od 27,9 % do 32,0 %, jedinými výnimkami je Žilinský a Košický kraj, kde sa k nespokojnosti priklonila pätina žiakov.
- Porovnaním výsledku s predošlými výskumami môžeme konštatovať, že napriek poslednému poklesu spokojných žiakov došlo v aktuálnom zisťovaní k vzostupu, aj keď súčasný podiel patrí za celé sledované obdobie k tým nižším. Potešujúci však môže byť podiel respondentov, ktorí potvrdili absenciu porušovania ľudských práv v škole, pričom tento podiel je druhý najvyšší za všetky roky.

Spôsob riešenia porušenia ľudských práv učiteľmi

- Podľa oslovených žiakov, učitelia riešia porušenie ľudských práv v školskom prostredí najčastejšie slovným trestom (napomenutie, pokarhanie), keď sa tak vyjadrila takmer polovica z nich. Pomerne často riešia takéto situácie aj predvolaním rodičov, zhoršenou známkou zo správania alebo písomkou, skúšaním, resp. úlohou navyše.
- Medzi menej frekventované spôsoby riešenia, ktoré dosiahli menej ako 10 %, patrí krik, nadávanie, posielanie za dvere/bytie po škole, telesný trest, iné tresty a poznámky.

- Až viac ako štvrtina žiakov nevie alebo si nepamätá, ako učitelia porušenie ľudských práv v škole riešia. 7,0 % učiteľov tieto záležitosti ignorujú a problém neriešia a necelé 3 % nepoužívajú tresty.
- Všetky tri najčastejšie uvádzané spôsoby riešenia porušenia ľudských práv od učiteľov prezentovali vo vyššej miere dievčatá. Chlapci sa viac prikláňali k tomu, že učitelia porušenie práv riešia písomkami, skúšaním, posielaním za dvere, telesným trestom a poznámkou. Chlapci tiež vyjadrili vo vyššej miere, že učitelia nič neriešia.
- Na základe navštevovaného ročníka boli zistené významné rozdiely. Najmladší žiaci zo 7. ročníka základných škôl preukázali najväčšiu skúsenosť s rôznymi spôsobmi riešenia, keď až v piatich prípadoch mali najvyššie zastúpenie. Konkrétne slovný trest, predvolanie rodičov, zhoršenú známku zo správania, posielanie za dvere a telesný trest. Boli to tiež žiaci 7. ročníka, ktorí najmenej volili odpoveď *neviem, nepamätám sa* (20,7 %), v tomto prípade dominovali o rok starší žiaci z 8. ročníka.
- Podľa typu navštevovaných škôl medzi základnými a strednými školami a tiež podľa typov stredných škôl medzi gymnáziami a strednými odbornými školami bolo zistené, že porušenie ľudských práv riešia učitelia veľmi podobne a rozdiely sú minimálne.
- Podľa veľkosti bydliska sa ukázalo, že žiaci vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov najviac oproti ostatným volili slovný trest, predvolanie rodičov, písomku/skúšanie a telesný trest. V najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov učitelia uprednostňujú podľa ich žiakov najmä posielanie za dvere. Respondenti z tejto kategórie boli taktiež tí, ktorí nevedia odpovedať alebo si nepamätajú či porušenie ľudských práv v školskom prostredí učitelia neriešia alebo riešia, no nepoužívajú tresty.
- Komparáciou podľa kraja bolo zistené, že tri najfrekventovanejšie spôsoby riešenia porušenia ľudských práv v škole mali najvyššie zastúpenie v Košickom kraji a najnižšie v Bratislavskom kraji. Žiaci v Bratislavskom kraji tiež najviac deklarovali, že učitelia porušenie ľudských práv neriešia (11,1 %), tentokrát bol najnižší podiel zistený v Nitrianskom kraji (3,1 %).

Riešenie porušenia ľudských práv zo strany rodičov

- Najčastejšie riešenie, ktoré podnikli rodičia respondentov, je s učiteľmi a vedením školy. Viac ako desatina žiakov však o porušení svojim rodičom nepovedala a nechala si to len pre seba. Necelých 12 % žiakov deklarovalo, že porušenie práv riešili v rámci rodiny.
- Pomerne veľa respondentov (11,0 %) na otázku nevedelo odpovedať. Nasledovali menej frekventované spôsoby riešenia ako obrátenie sa na psychológa, riešenie situácie priamo s porušovateľom práva a obrátenie sa na inú osobu, či inštitúciu. 3,7 % žiakov síce rodičom oznámili porušenie práv, no tí vzniknutú situáciu neriešili.

- Podľa pohlavia chlapci vo vyššej miere prezentovali názor, že v ich škole nedošlo k porušeniu ľudských práv. Chlapci taktiež na otázku skôr nevedeli odpovedať a pri konkrétnych riešeniach rodičia chlapcov viac riešili situáciu s porušovateľom práva alebo sa obrátili na inú osobu/inštitúciu. Dievčatá a ich rodičia sa pri spomínaných problémoch vo vyššej miere obracajú na učiteľov a vedenie školy, radia sa v rámci rodiny a obracajú sa na pomoc psychológa. Aj keď rozdiel nie je signifikantný, sú to skôr dievčatá, ktoré sa rodičom o porušení práv v škole nezdôverili a keď už áno, tak to rodičia neriešili.
- Zatajovanie situácie porušenia práv pred rodičmi je príznačnejšie pre stredoškolákov. Problém odpovedať mali predovšetkým žiaci základných škôl, vo všetkých ročníkoch to bola viac ako desatina z nich. Najaktívnejší pri rôznych riešeniach sú rodičia žiakov 8. ročníka. O porušení ľudských práv nehovoria svojim rodičom najmä žiaci stredných odborných škôl, situáciu po oznámení neriešia najviac rodičia gymnazistov a porušenie práv v škole negovala viac ako polovica žiakov stredných škôl.
- Viac ako desatina žiakov v každej kategórii podľa veľkosti bydliska zatajuje svojim rodičom skúsenosť s porušením ľudských práv v škole, jedinou výnimkou sú veľkomestá nad 100 000 obyvateľov, kde podiel žiakov s touto odpoveďou bol pod hranicou 9 %. Porovnanie podľa tejto premennej neprinieslo výrazné rozdiely, možno ale uviesť zaujímavú klesajúcu tendenciu pri riešení porušenia ľudských práv cez poradenie sa v rodine. Zistilo sa, že čím väčšie bydlisko, tým nižšie percento žiakov prezentujúcich tento typ riešenia.
- Pri zatajovaní rodičom dosiahol jednoznačne najnižší podiel Nitriansky kraj (7,6 %), ktorý ako jediný mal menej ako desatinu respondentov. Košický kraj sa výrazne líši od ostatných. Je to zrejmé najmä pri odpovedi, kde žiaci potvrdili, resp. vyvrátili porušenie ľudských práv v škole. Kým vo všetkých krajoch to bol v priemere každý druhý žiak, v Košickom kraji neporušenie ľudských práv potvrdila len tretina z nich. Výraznejšie rozdiely sa prejavili aj pri riešení porušenia práv s učiteľmi, vedením školy a v rámci rodiny.

Skúsenosť s porušením ľudských práv doma

- Väčšina respondentov, vyše 93 %, sa vyjadrila, že sa doma nestretli s porušením práv. Porušenie práv potvrdilo 6,6 % z nich a 0,1 % na otázku nevedelo odpovedať. Sú to o niečo pozitívnejšie výsledky oproti poslednému zisťovaniu v roku 2020, kedy porušenie práv doma vyvrátilo 87,4 % respondentov, 6,0 % volilo odpoveď neviem a rovnako ako teraz porušenie potvrdilo 6,6 % opýtaných.
- Porušenie práv v domácom prostredí negovali vo väčšej miere chlapci, najmä žiaci základných škôl a 8. ročníka. Podľa veľkosti bydliska to boli predovšetkým respondenti vo väčších mestách do 100 000 obyvateľov a podľa kraja respondenti v Nitrianskom kraji.

- Pri potvrdení a konkretizácii porušenia práv žiaci najčastejšie spomínali nemožnosť prejavíť svoj názor, nedostatok súkromia voľnosti, psychické a fyzické tresty. Medzi menej frekventované typy porušenia práv patrí šikanovanie, nedostatočná starostlivosť, neuspokojené potreby, porušenie bez konkretizácie a nakoniec diskriminácia.
- **Nemožnosť prejavíť svoj názor** je najfrekventovanejší typ porušenia práv v rodine, ktorý jednoznačne pociťujú viac dievčatá. Podľa navštevovaného typu školy a ročníka sú to najmä gymnazisti a žiaci 8. ročníka základných škôl. Podľa ostatných kritérií nemôžu svoj názor doma povedať predovšetkým žiaci v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov a respondenti v Nitrianskom kraji.
- Na **nedostatok súkromia a voľnosti** poukazujú viac chlapci. Taktiež naň poukazujú vo vyššej miere respondenti stredných odborných škôl a 1. ročníka stredných škôl. Porovnaním sa tiež zistilo, že sú to viac žiaci v malých obciach do 10 000 obyvateľov a žiaci v Trnavskom kraji.
- Necelá štvrtina z tých, ktorí potvrdili porušenie práv doma, deklarovala použitie **psychických trestov**. Vo vyššej miere tento typ označovali dievčatá, gymnazisti a druháci stredných škôl. Podľa komparácie podľa veľkosti bydliska uvádzali psychické tresty najmä opýtaní v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov a platí stúpajúca tendencia, čím väčšia obec/mesto, tým vyšší podiel respondentov označujúcich tento typ. Podľa kraja sú to predovšetkým žiaci v Trenčianskom a Banskobystrickom kraji, v Košickom kraji to nebol ani jeden žiak.
- Pomerne vysoko zastúpené sú aj **fyzické tresty**, ktoré prezentovala pätina respondentov. Aj v tomto prípade dosiahli dievčatá vyššie percento oproti chlapcom. Podľa typu školy majú skúsenosť s fyzickými trestami najmä žiaci stredných odborných škôl a podľa navštevovaného ročníka žiaci 2. ročníka stredných škôl. Ako pri psychických, tak aj pri fyzických trestoch sa s týmto typom porušenia stretli výrazne najviac respondenti v najväčších mestách nad 100 000 obyvateľov a vzhľadom na kraj to najmä respondenti v Bratislavskom kraji.

Preferencia osoby pri riešení porušenia ľudských práv v rodine

- Najfrekventovanejšou odpoveďou bolo priznanie, že si to respondenti nechali pre seba a nikoho nepožiadali o pomoc. Predstavovalo to takmer 30 % respondentov. Z konkrétnych osôb je najpreferovanejšou osobou kamarát/ka, nasleduje otec alebo mama, súrodenec, iný príbuzný a partner.
- Zvyšné osoby, resp. inštitúcie prezentovala menej ako desatina opýtaných. Patrí sem požiadanie o pomoc učiteľa, spolužiaka, niekoho iného, riaditeľa školy, školského psychológa, odborníka linky dôvery, inštitúciu pre ľudské práva a nakoniec inú osobu v škole.

- Porovnanie podľa pohlavia ukázalo, že chlapci si viac problém porušenia nechávajú pre seba a situáciu s nikým neriešia. Chlapci sa taktiež vo vyššej miere obracajú na jedného z rodičov, riaditeľa školy, niekoho iného – všeobecne, školského psychológa a na inú osobu v škole. Na druhej strane, dievčatá viac vyhľadávajú pomoc u kamarátov, súrodencov, partnera, iného príbuzného, učiteľov a u spolužiakov.
- Až necelá tretina gymnazistov a žiakov stredných odborných škôl pri porušení práv v rodine nežiada nikoho o pomoc, u žiakov základných škôl to je štvrtina. Pri konkrétnych osobách a inštitúciách sú najaktívnejší žiaci základných škôl. Dosiahli najvyššie percento pri požiadaní o pomoc rodičov, súrodencov, iného príbuzného, učiteľa, riaditeľa školy, niekoho iného, školského psychológa a aj inej osoby v škole.
- Výrazné rozdiely sa prejavili podľa navštevovaného ročníku. Pri zatajovaní a nepožiadaní o pomoc nikoho platí v ročníkoch základných aj stredných škôl, že čím vyšší ročník v rámci jednotlivých stupňov školy, tým je vyšší podiel respondentov, ktorí sa nikomu nezdôverili. Žiaci 7. ročníka základných škôl sa najviac obracali na rodičov, súrodencov a spolužiakov. Spoločne s ôsmakmi volili najviac aj pomoc od učiteľov. Deviataci to skôr riešia s iným príbuzným a so školským psychológom.
- V najmenších obciach do 2 000 obyvateľov sa v najvyššej miere žiaci obracajú na riaditeľa školy a na inštitúciu pre ľudské práva. V mestách do 50 000 obyvateľov žiadajú o pomoc hlavne spolužiakov, školského psychológa a inú osobu v škole. Pri väčšine osôb však dominovali opýtaní v mestách do 100 000 obyvateľov. Neriešenie problému s kýmkoľvek vo všetkých kategóriách dosiahlo štvrtinu až tretinu, výnimkou sú mestá do 100 000 obyvateľov, kde to nebola ani desatina.
- Komparáciou podľa kraja sa zistilo, že pomoc u viacerých osôb vyhľadávajú predovšetkým respondenti v Nitrianskom kraji. Najviac zo všetkých žiadajú o pomoc svojich rovesníkov – kamarátov, súrodencov, spolužiakov a partnerov. Pomoc od autorít prezentovali žiaci v iných krajoch. Na riaditeľa školy sa obracajú so žiadosťou o pomoc hlavne žiaci v Košickom kraji, v Bratislavskom kraji na školského psychológa a v Prešovskom kraji porušenie práv v rodine opýtaní riešili s učiteľom a s inou osobou v škole. Z rodiny preferujú otca alebo mamu respondenti v Žilinskom kraji a iného príbuzného respondenti v Trnavskom kraji. O služby odborníka linky dôvery sa pokúšali len respondenti na východnom a strednom Slovensku.

Riešenie oznámeného porušenia práv preferovanou osobu/inštitúciou

- Ak sa respondenti stretli a požiadali niekoho o pomoc, tak si prevažne nevedeli spomenúť, či to bolo riešené (37,5 %). Tretina z nich sa jasne vyjadrila, že situácia riešená nebola a necelých 30 % pomoc a riešenie od oslovenenej osoby alebo inštitúcie potvrdilo.

- Porovnanie podľa pohlavia neprinieslo výrazne rozdiely, možno však konštatovať, že dievčatá vo vyššej miere prezentovali názor, že situácia bola riešená preferovanou osobou/inštitúciou, taktiež viac nevedeli na otázku odpovedať, a tak chlapci o pár percentuálnych bodov viac volili odpoveď, že situácia porušenia práv riešená nebola.
- Kým až 42,0 % siedmakov zo základných škôl deklarovalo, že v ich prípade osoba, resp. inštitúcia konala a riešila situáciu, u druhákov v stredných školách to bola necelá pätina a podľa typu školy necelá štvrtina žiakov stredných odborných škôl.
- Riešenia situácie sa dočkali najmä respondenti z miest do 50 000 obyvateľov a predovšetkým v Trenčianskom a Prešovskom kraji. Naopak, jednoznačnú pasivitu zo strany preferovaných osôb/inštitúcií pri riešení porušenia práv v rodine prezentovali žiaci v obciach do 10 000 obyvateľov a v Trnavskom kraji.

Spokojnosť s riešením porušenia ľudských práv v rodine

- Z respondentov, ktorí sa stretli s porušením ľudských práv v rodine a s následným riešením takejto situácie je spokojná menej ako tretina, pričom úplnú spokojnosť vyjadril len každý desiaty oslovený žiak. Taktiež necelá tretina žiakov volila ambivalentný postoj (ani spokojný, ani nespokojný) a takmer pätina respondentov bola nespokojná.
- Tak, ako pri poslednom výskume, aj teraz vyše 20 % žiakov o probléme nikomu nepovedalo, a tak sa situácia neriešila.
- Spokojnejší s riešením porušenia práv v rodine podľa pohlavia sú viac chlapci. Chlapci v porovnaní s dievčatami vo vyššej miere taktiež vyjadrovali nespokojnosť, a tak dievčatá volili skôr ambivalentnú odpoveď, alebo sa na nikoho neobrátili.
- Viac ako polovica žiakov základných škôl, 8. ročníka, sú výrazne spokojnejší. Ani jeden tretiak zo strednej školy nebol úplne spokojný a ani úplne nespokojný. Stredoškoláci neboli ani tak veľmi nespokojní, ako skôr nerozhodní voliaci ambivalentnú odpoveď.
- Komparácia premennej ku konkrétnym typom škôl ukázala, že spokojnosť aj nespokojnosť je najvýraznejšia u žiakov základných škôl, nerozhodnosť u žiakov stredných odborných škôl a neriešenie/neobrátenie sa na nikoho u gymnazistov.
- Podľa veľkosti bydliska sú najspokojnejší žiaci vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov a v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov, najnespokojnejší sú žiaci z najväčších miest nad 100 000 obyvateľov. Takmer polovica respondentov v Košickom kraji je spokojná s riešením situácie porušenia práv v rodine, zatiaľ čo v Bratislavskom, Trnavskom a Trenčianskom kraji to bola tretina a v ostatných krajoch štvrtina žiakov.

Prístup učiteľov k žiakom

- Takmer dve tretiny oslovených žiakov základných a stredných škôl hodnotia prístup väčšiny učiteľov ako partnerský. Direktívny prístup učiteľov na žiakov deklaruje necelá tretina respondentov a iný, nešpecifikovaný prístup prezentovalo presne 5,0 % žiakov.
- Dievčatá viac prezentujú partnerský prístup učiteľov, chlapci sa skôr prikláňajú k direktívnemu prístupu založenom na príkazoch, zákazoch a nariadeniach.
- Najmladší žiaci, žiaci 7. ročníka základnej školy, v najvyššej miere považujú prístup väčšiny učiteľov za partnerský, na druhej strane, žiaci najvyššieho ročníka (3. ročník strednej školy) najviac hodnotia prístup učiteľov ako direktívny.
- Možno konštatovať, že vnímanie partnerského prístupu je v základnej aj strednej škole najmarkantnejší pri nižších ročníkoch (7. ročník ZŠ a 1. ročník SŠ), s vyššími ročníkmi na oboch stupňoch klesá.
- Prístup učiteľov vnímajú podobne žiaci základných aj stredných škôl a rozdiely sú medzi nimi minimálne.
- Respondenti z malých miest do 10 000 obyvateľov najviac zo všetkých hodnotia prístup učiteľov ako partnerský, naopak, respondenti vo veľkých mestách, predovšetkým v kategórii do 100 000 obyvateľov sa prikláňajú najmä k direktívnemu prístupu.
- V Trnavskom kraji len viac ako polovica žiakov vníma partnerský prístup učiteľov založený na vzájomnej spolupráci, zatiaľ čo v Trenčianskom a Prešovskom kraji sa podiel respondentov s touto odpoveďou blíži k 70 %. V Trnavskom kraji tak žiaci v najvyššej miere označovali direktívny prístup, podobne aj v Košickom, Žilinskom a Bratislavskom kraji, predstavoval viac ako tretinu z nich.
- Porovnaním aktuálnych výsledkov z predošlými výskumami za sledované obdobie 2007 – 2022 sa potvrdil pozitívny trend, keď výrazná väčšina vníma prístup učiteľov ako partnerský. Hoci oproti poslednému zisťovaniu tento podiel mierne klesol, napriek tomu aktuálny podiel je tretí najvyšší za všetky roky výskumu.

Prístup rodičov k deťom

- Dominujúca väčšina skúmaných žiakov základných a stredných škôl považuje prístup svojich rodičov za demokratický, vyjadrilo sa tak až 81,3 % respondentov. Viac ako desatina z nich hodnotí prístup rodičov ako autoritatívny a 8,2 % žiakov sa priklonilo k liberálnemu prístupu.
- Chlapci volili vo vyššej miere liberálny aj demokratický prístup svojich rodičov, dievčatá zase viac považujú prístup za autoritatívny.
- Podľa získaných dát najvyšší podiel s demokratickým prístupom rodičov prezentovali žiaci 7. ročníka základnej školy, najnižší podiel tejto

odpovede dosiahli žiaci vyššieho 8. ročníka. Tí, naopak, mali najvyšší podiel v liberálnom aj v autoritatívnom postoji.

- Bez ohľadu na veľkosť obce, vo všetkých typoch dominuje demokratický prístup rodičov k svojim deťom, najvýraznejšie však vo veľkých mestách do 100 000 obyvateľov, kde je zároveň aj najnižší podiel žiakov označujúcich liberálny (5,6 %) a autoritatívny prístup. Najmenej volili demokratický prístup žiaci v obciach do 10 000 obyvateľov, kde takisto v najvyššej miere zo všetkých kategórií prezentovali liberálny prístup.
- Rodičov s liberálnym prístupom k deťom bolo v Nitrianskom kraji menej ako 3 %, kým v Trnavskom, Košickom a Bratislavskom je to viac ako desatina rodičov. Okrem Košického kraja majú pomerne vysoké zastúpenie autoritatívneho prístupu aj rodičia v Nitrianskom a Banskobystrickom kraji. Demokratický prístup presadzujú predovšetkým rodičia v Prešovskom, Nitrianskom a Trenčianskom kraji.
- Porovnanie z dlhodobého hľadiska od roku 2007 po aktuálny výskum ukázalo, že podiel rodičov s autoritatívnym prístupom sa zvýšil a priblížil k hodnotám z rokov 2007 až 2012, kedy podiel prekročil hranicu 10 %. Vzostup možno sledovať aj pri liberálnom prístupe, ktorý sa kontinuálne zvyšuje od roku 2018 a aktuálny podiel síce nie je najvyšší za celé sledované obdobie, ale patrí k tým vyšším, aj keď rozdiely nie sú markantné. A tak jediný pokles registrujeme pri demokratickom prístupe.

Názory žiakov na používanie telesných trestov pri výchove

- Väčšina žiakov základných a stredných škôl nie je názoru, aby rodičia pri výchove dieťaťa používali telesné tresty. Prezentovali to viac ako tri štvrtiny z nich a jednoznačné odmietnutie volila takmer polovica respondentov. Kladný postoj k používaniu telesných trestov malo 12,4 % respondentov a takmer každý desiaty na otázku nevedel odpovedať.
- Až takmer pätina chlapcov si myslí, že by rodičia mali používať telesné tresty pri výchove, u dievčat je podobného názoru presne 7,0 %.
- Porovnanie na základe navštevovaného ročníka neprinieslo veľké rozdiely v schvaľovaní telesných trestov pri výchove, možno ale konštatovať, že najvyšší podiel dosiahli žiaci 8. ročníka základnej školy.
- Najvýraznejšie sa priklonili k používaniu telesných trestov žiaci v najmenších obciach do 2 000 obyvateľov a v mestách do 100 000 obyvateľov, odmietavý postoj volili najmä žiaci v mestách do 50 000 obyvateľov.
- Podľa kraja sa ukázalo, že schvaľovanie používania telesných trestov rodičmi deklarovali najviac žiaci v Košickom a Trnavskom kraji, pričom jednoznačné schvaľovanie týchto trestov pri výchove (odpoveď *určite áno*) volili po Košickom kraji aj žiaci v Bratislavskom kraji. Naopak, proti telesným trestom sú najmä žiaci v Žilinskom, Nitrianskom a Banskobystrickom kraji.

- Pri porovnaní s predošlými výskumnými rokmi možno konštatovať, že za všetky sledované roky sú podiely jednotlivých odpovedí veľmi podobné. Jednoznačná väčšina odmieta používanie telesných trestov pri výchove a aktuálny podiel je dokonca najvyšší. Doposiaľ vždy takmer každý desiaty respondent nevedel vyjadriť názor a volil odpoveď *neviem*.

Používanie telesných trestov rodičmi

- Zo všetkých skúmaných respondentov sa na otázku, či ich rodičia používajú telesné tresty, vyjadrilo kladne 13,5 % z nich, zvyšných 86,5 % teda používanie telesných trestov poprelo.
- Porovnanie na základe pohlavia ukázalo, že medzi odpoveďami dievčat a chlapcov nie sú veľké rozdiely, telesné tresty však o niečo viac priznali chlapci.
- Podľa navštevovaného ročníka najviac používajú telesné tresty rodičia žiakov 8. ročníka základnej školy a najmenej rodičia žiakov 3. ročníka strednej školy. Celkovo v mierne vyššej miere priznávali skúsenosť s telesnými trestami žiaci základných škôl.
- Pri ďalších komparáciách sa zistilo, že podľa veľkosti obce sú to najmä rodičia z najmenších obcí do 2 000 obyvateľov, ktorí použili telesné tresty na svojich deťoch a podľa kraja sú to najviac rodičia v Banskobystrickom kraji, aj keď v tomto prípade sú rozdiely minimálne.

SÚHRN

Medzi najznámejšie ľudské práva u žiakov základných a stredných škôl patria právo na vzdelanie, právo na slobodu prejavu, slobodu náboženstva a prístupu k informáciám a právo na výchovu, starostlivosť rodičov a rodinu. Takmer 8 % respondentov ich nevedelo vymenovať. Z celého súboru žiakov len necelá štvrtina (21,7 %) pozná Dohovor o právach dieťaťa, presný názov uviedlo 11,7 % z nich. Podobne je to aj pri ľudskoprávných organizáciách, kde znalosť prezentovala necelá štvrtina žiakov (22,2 %). Najznámejšie organizácie a osoby sú UNICEF, OSN, mimovládne organizácie (bez konkretizácie) a výchovný poradca. Keď respondenti získavajú informácie o právach dieťaťa, je to prevažne od učiteľov, ale pomerne často aj od rodičov, z internetu či z médií. Necelých 6 % opýtaných uviedlo, že ich so základnými právami nikto neoboznámil. S ľudskými právami sa žiaci stretávajú vo vyučovacom procese najmä na hodinách občianskej náuky, nižšie percento uviedlo aj etiku, dejepis, náboženstvo a iné. Až 8 z 10 žiakov považuje za dôležité, že sa učia o ľudských právach. Pri kontakte s ľudskými právami v správach a médiách dominuje zriedkavý, nasleduje občasný kontakt. Takmer pätina z nich sa v správach, médiách a vo svojom okolí s predmetnou témou nestretli. Tretina žiakov bola pri porušovaní ľudských práv ako svedok, necelých 7 % bolo obeťou a 2 % priznali, že boli porušovateľmi práva. Rovnako ako pri predošlých výskumných rokoch je šikanovanie najčastejším porušením ľudských práv v škole. Pomerne frekventované sú aj nemožnosť prejavíť svoj názor a diskriminácia. Najpreferovanejšou osobou pri riešení porušenia práv v školskom prostredí je učiteľ, ale aj rodičia a kamaráti a mnohí si to nechávajú pre seba (25,5 %). Ak dieťa požiadalo o pomoc, tak sa to riešilo v takmer 42 % prípadoch. Štvrtina z nich však deklarovala, že k riešeniu neprišlo. Podobné percento, ako pri riešení situácie, bolo zistené pri spokojnosti s riešením (42,1 %). Nespokojných je 27,4 % respondentov. Učitelia najčastejšie riešia problém porušenia práv v škole slovným trestom, predvolaním rodičov a zhoršenou známkou. 7 % žiakov uviedlo, že učitelia problém neriešili. Keď sa dieťa zdôverilo rodičom, tak rodičia sa obrátili predovšetkým na učiteľov alebo sa poradili v rámci rodiny. Druhou najfrekventovanejšou odpoveďou bolo, že to rodičom zatajili. Vyše 93 % žiakov sa vyjadrilo, že k porušeniu práv u nich doma neprišlo. Ak áno, išlo najmä o nemožnosť prejavíť svoj názor, nedostatok súkromia, psychické a fyzické tresty. Pri ich riešení v rodine sa tretina žiakov neobracia o pomoc na nikoho a necháva si to pre seba. Ak sa obrátia, sú to najmä kamaráti, jeden z rodičov, súrodenec, iný príbuzný alebo partner. V tomto prípade je percento riešenia tejto situácie pod hranicou 30 % a takmer tretina prípadov nie je riešená. Spokojných s riešením je len 30,2 %, nespokojných 17,3 %. Väčšina respondentov hodnotí prístup svojich učiteľov ako partnerský. Tretina z nich sa však priklonila k direktívnemu prístupu a 5 % k inému (bez konkretizácie). Pri rodičoch dominuje demokratický prístup (81,3 %), s veľkým odstupom nasledujú autoritatívny (10,5 %) a liberálny (8,2 %). V otázke používania telesných trestov pri výchove si prevažná väčšina žiakov myslí, že by sa nemali používať (77,9 %). 14 % žiakov priznalo, že ich rodičia telesné tresty použili.

LITERATÚRA

BRUTENIČOVÁ, E., VARGOVÁ, D.: Práva detí, ich implementácia ako výchovno-vzdelávacej činnosti materskej školy, Metodicko-pedagogické centrum Bratislava, 2012, ISBN 978-80-8052-458-6

Draft plan of action for the fourth phase (2020-2024) of the World Programme for Human Rights Education, OHCHR, Geneva, 2019.

Human Rights Education in Primary and Secondary School Systems: A Self-assessment Guide for Governments, United Nations, New York, Geneva, 2012,

RUNA, T.: Ľudské práva v škole a v rodine (záverečná správa z výskumu). CVTI SR, Bratislava 2023, 65 s.

SVÁK, J.: Ochrana ľudských práv. Poradca podnikateľa, Bratislava 2006, ISBN 80-8893-151-7

Spríevodca školským rokom 2021/2022. MŠVVŠ SR, Bratislava 2021.

Veľký sociologický slovník. Karolinum, Praha 1999.

Názov: Ľudské práva v škole a v rodine

Autor: Mgr. Tomáš Runa

Jazyková úprava: Mgr. Gabriela Aichová

*Vydavateľ a tlač: Centrum vedecko-technických informácií SR, Staré grunty 52,
842 44 Bratislava 4*

Rok vydania: 2024

ISBN 978-80-8240-054-3